

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
2018-DR-011

YABANCI DÜŞMANLIĞININ YIYECEK KÜLTÜRÜNE
YANSIMALARI: ALMANYA'DA BİR ARAŞTIRMA

HAZIRLAYAN
Sedat DEĞİŞGEL

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Osman Nuri ÖZDOĞAN

AYDIN- 2018

T.C
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı bütünlük **Doktora** Programı öğrencisi **Sedat DEĞİŞGEL** tarafından hazırlanan **Yabancı Düşmanlığının Yiyecek Kültürüne Yansımaları: Almanya'da Bir Araştırma** başlıklı tez, **06.02.2018** tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan	Doç.Dr. Osman Nuri ÖZDOĞAN	ADÜ Turizm Fakültesi	
Üye	Doç.Dr. V.Uğur TANDOĞAN	ADÜ Turizm Fakültesi	
Üye	Doç.Dr. Hakan YILMAZ	Anadolu Üniv. Turizm Fakültesi	
Üye	Doç.Dr. Murat DOĞDUBAY	Balıkesir Üniv. Turizm Fak.	
Üye	Yrd.Doç.Dr. Tuğrul AYYILDIZ	ADÜ Turizm Fakültesi	

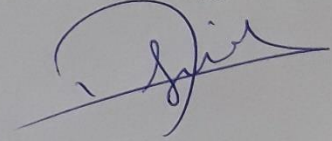
Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu **Doktora** tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun tarih sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç.Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü V.

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

6.12.2018

Sedat DEĞİŞGEL

ÖZET

YABANCI DÜŞMANLIĞININ YIYECEK KÜLTÜRÜNE YANSIMALARI: ALMANYA'DA BİR ARAŞTIRMA

Sedat DEĞİŞGEL

Doktora Tezi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Osman Nuri ÖZDOĞAN

2018, XV + 122 sayfa

İrkçilik ve yabancı düşmanlığı (zenofobi) İkinci Dünya Savaşından sonra şekil değiştirerek yabancıların fiziksel özelliklerinden daha çok kültürel özellikleri hedeflemeye başlamıştır. Son yıllarda özellikle İtalya, Fransa ve Almanya'da, yabancıların yiyecek kültürlerine yansıyan düşmanca tutumlar ve politikalar gerçekleşmektedir. İtalya'da yabancı kültürlerine ait yiyecekler sunan restoranlara engellemeler getirilmekte veya kapatılmaktadır. Fransa'da ise helal gıda tartışmalarının alevlendiği görülmektedir. Helal gıdalar, temiz ve sağlıklı yiyecekler olarak görülmek yerine, İslami bir simge olarak değerlendirilmekte ve helal gıda sunan işletmeler boykot edilmektedir.

Almanya'da Türklerle özdeşleşmiş bir yiyecek olan ve Almanya'da yoğun şekilde tüketilen dönerin, seri cinayetlere adını verdiği, yasadışı ve ırkçı bir örgüt (NSU) tarafından katledilen farklı mesleklere mensup 10 kişinin, kamuoyunda "dönerciler" olarak adlandırıldığı görülmektedir. Özellikle Avrupa'daki bu gelişmeler çalışmanın çıkış noktaları olmuştur. Avrupa'daki gelişmelerin yanı sıra, dünya genelinde de benzer örneklere sıkça rastlanmaktadır.

Bu çalışma, yabancı bir kültüre karşı gelişen ön yargı, korku ve düşmanlığın, söz konusu kültürün yiyecek ve içeceklerine de yansıdığını ortaya koyma amacı taşıyan nitel bir araştırma olup, nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik (olgubilim) desen üstüne kurulmuştur. Almanya'nın başkenti Berlin'de yapılan araştırmada, Berlin'in Kreuzberg semtinde yer alan ve Türk kültürüne ait yemekler sunan on iki restoran işletmecisi ile yarı yapılandırılmış karşılıklı görüşmeler yapılmıştır.

Örneklem belirlenirken, Amaçlı Örneklem türlerinden Doğrulayıcı Veya Yanlışlayıcı Durum Örneklemesi kullanılmış, toplanan veriler Betimsel Analiz yöntemi kullanılarak

analiz edilmiştir. Restoran işletmecilerinin yanı sıra araştırmayı desteklemesi amacıyla Berlin'deki 37 Türk sivil toplum kuruluşu ve 86 münferit üyeyi temsil eden Berlin Brandenburg Türkiye Toplumunu (TBB) Sözcüsü İlker Duyan'la yaklaşık bir saatlik bir röportaj gerçekleştirilmiştir.

Konusu ve sonuçları itibariyle özgün bir araştırma olma iddiası taşıyan çalışmanın, bilime ve turizm sektörüne katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Yabancı, Yiyecek, Kültür, Zenofobi, Irkçılık.

ABSTRACT

REFLECTION OF XENOPHOBIA ON FOOD CULTURE: A RESEARCH IN GERMANY

Sedat DEĞİŞGEL

Ph.D.Thesis, at Tourism Administration

Supervisor: Assoc.Prof. Dr. Osman Nuri ÖZDOĞAN

2018, XV + 122 pages

Racism and xenophobia began to change after the Second World War and aimed at more cultural features than the physical features of strangers. In recent years, especially in Italy, France and Germany, hostile attitudes and policies are reflected in the food culture of foreigners. Restaurants that offer food from foreign cultures in Italy are blocked or closed. Also in France, halal food debates are flare up. Halal foods are regarded as an Islamic symbol rather than being seen as clean and healthy food, and restaurants that offer halal food are boycotted. In Germany, “döner kebab” which is identified with the Turks, and the consumed intensely in Germany, is named for serial killings. It appears that 10 people from different professions murdered by an illegal and racist organization (NSU) have been called "kebab murders" in the public domain. Especially these events in Europe have been the starting points of the study. Similar examples are common in the world as well as those in Europe.

This study that aimed at revealing that prejudice, fear and hostility towards a different culture are reflected in culinary foods and drinks is a qualitative research based on the phenomenological pattern of qualitative research patterns. Half-structured interviews were held with twelve restaurant operators offering Turkish cultural dishes in the Kreuzberg district of German capital, Berlin. When determining the sample, confirmatory or inferential case sample was used from purposeful sample types and data was interpreted with descriptive analysis method. In addition to the restaurant operators, there was an interview to support the research for about an hour with İlker Duyan, Spokesperson of TBB (Berlin Brandenburg Turkish Society) which represent 37 Turkish non-governmental organizations and 86 individual members. It is believed that, this study that has claim to be an original research because of its subject and results will contribute to the science and tourism sector.

KEY WORDS: Foreign, Food, Culture, Racism, Xenophobia.

ÖNSÖZ

Kendisiyle tanışma ve birlikte çalışmanın benim için bir gurur kaynağı ve büyük bir şans olduğunu düşündüğüm değerli danışman hocam Doç.Dr.Orman Nuri Özdoğan'a öncelikle teşekkürü borç bilirim.

Bu süreçte gerek ders, gerek tez aşamasında yardım ve desteklerini esirgemeyen, Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesindeki değerli hocalarım Prof.Dr.Bahattin Rızaoğlu, Doç.Dr.Osman Eralp Çolakoğlu, Doç.Dr.Uğur Tandoğan, Doç.Dr.Gül Erbay Aslıtürk Yrd.Doç.Dr. Zehra Ege, Yrd.Doç.Dr.Ülker Çolakoğlu, Yrd.Doç.Dr.Hakan Atay, Yrd.Doç.Dr.Tuğrul Ayyıldız, Yrd.Doç.Dr.Melek Ece Öncüler Çivici, Yrd.Doç.Dr.Güntekin Şimşek', idari yetkili sayın Ali Bal'a, tez jürimde bulunan değerli hocalarım Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakütesinden Doç.Dr.Murat Doğdubay ve Anadolu Üniversitesinden Doç.Dr.Hakan Yılmaz'a şükranlarımı sunarım.

Almanya'da geçirdiğim araştırma sürecinde desteklerini esirgemeyen Turgut Atıcı, Adnan Tuzcu, Ahmet Esmer, TBB Sözcüsü İlker Duyan beyefendilere ve Kreuzberg'deki Türk esnafına teşekkürü borç bilirim.

Almanya'daki araştırmalarım sırasında daha ayrıntılı bilgi sahibi olduğum ve medyaya Dönerci Cinayetleri şeklinde yansıyan NSU seri cinayetlerini hem tez konumla ilgisi hem de bugüne kadar Türkçe literatürde yeterince yer almamış olması sebebiyle bu çalışmada detaylı bir şekilde ele almaya çalıştım. Bunu bir görev addettim. Detaylarını öğrendikçe üzüntümüzü artıran bu tür ırkçı şiddet olaylarının bir daha yaşanmamasını diliyorum. Maktullere Allah'tan rahmet, ailelerine sabır diliyorum.

Bu süreçte zaman zaman mecburen ihmal ettiğim eşim Ferdane'ye, sevgili oğullarım Ege Furkan ve Erkin Kemal'e, dualarını hiçbir zaman esirgemeyen halam Sıdık Değişgel ve babam Sadık Değişgel'e çok teşekkür ederim.

Küçük yaşlardan beri beni hep okumaya teşvik eden, eğitimimde en büyük rolü üstlenen ancak maalesef doktora sürecinde kaybettiğim kıymetli annem Aysel Değişgel olmasa, bu günlere gelmem mümkün değildi. Bu çalışmayı kendisini kaybetsem de desteğini her zaman hissettiğim sevgili anneme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
ÖNSÖZ.....	x
ÇİZELGELER/TABLolar	xiv
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xvi
EKLER DİZİNİ.....	xvii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xx
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	6
1. KAVRAMSAL ANALİZ	6
1.1. Kültürel ve Gastronomik İrkçılık.....	6
1.2. Etnik Merkezilik (Etnosentrizm)	10
1.3. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi)	12
1.4. İslamofobi	14
1.5. Helal Gıda ve Koşer.....	18
2. BÖLÜM	22
2. YABANCI KÜLTÜRLERİN YİYECEK ALIŞKANLIKLARINA YÖNELEN DÜŞMANCA TUTUMLAR	22
2.1. Avrupa'dan Örnekler	23
2.1.1 İtalya'da Restoran Yasakları	23
2.1.2. Fransa'da Kebap ve Helal Gıda Tartışmaları	31
2.1.3. Hollanda'da Ev Kiralama Şartı: Batı Yemeği Pişirmek.....	38
2.1.4. Charlie Hebdo'nun Tepki Çeken Karikatürü	39
2.1.5. İsviçre'de Kebabın Yasaklanması İçin İmza Kampanyası.....	42
2.1.6. İskoçya'da Restoran İşletmecisine Linç Girişimi	43
2.2. Dünya'dan Örnekler	44

2.2.1. Fast-Food Ürünlerine Tepkiler ve Slow-Food Akımı	44
2.2.2. Coca-Cola'yı Hedef Alan Suçlama ve Boykotlar	48
2.2.3. Somali'de Samosa Yasağı	52
2.2.4. Moskova'da Shawarma Yasağına Hazırlık	54
3. BÖLÜM.....	55
3. ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR	55
3.1. Araştırmanın Amacı.....	55
3.2. Araştırmanın Yöntemi	55
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	56
3.4. Araştırmanın Önemi	61
3.5. Araştırmanın Varsayımları	62
3.6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	63
4. BÖLÜM.....	64
4. BULGULAR	64
4.1. Almanya'da Yabancı Düşmanlığına Genel Bakış	64
4.2. NSU Cinayetleri (Dönerci Cinayetleri)	67
4.3. TBB Sözcüsü İlker Duyan'la Yapılan Röportaj	72
4.4. Görüşme Bulguları.....	81
4.4.1. Restoran Yasakları ve Engellemelerle İlgili Bulgular.....	82
4.4.2. Tüketicilerin Yiyecek Tüketim Tercihleri İle İlgili Bulgular.....	83
4.4.3. Sosyo-Ekonomik Bulgular	86
4.4.4. Yabancı Düşmanlığı İle İlgili Bulgular	88
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	92
KAYNAKLAR.....	98
EKLER.....	109
ÖZGEÇMİŞ.....	117

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1.:	İrkçılık, etnik merkezilik ve yabancı düşmanlığı davranış biçimleri.....	14
Çizelge 2.1.:	Avrupa'nın Bazı Ülkelerinde Müslüman Nüfusu ve Toplam Nüfusa Oranı.....	30
Çizelge 3.1.:	Berlin Şehriyle İlgili Sayısal Veriler.....	60
Çizelge 4.1.	Görüşme Sorularına Verilen Yanıtların Genel Özeti.....	91

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 2.1.: Maysaa Munaf'a Emlak Şirketinden gelen mesaj	39
Görsel 2.2.: Deprem sonrası Charlie Hebdo'da yayımlanan karikatür.....	41
Görsel 2.3.: Saldırı sonrası Charlie Hebdo'nun ilk sayısını bekleyenler.....	42
Görsel 2.4.: Linç Girişiminin Yaşandığı Restoran	44
Görsel 2.5.: Öldürülen Sendika Liderleri	51
Görsel 2.6.: Somali'de Yasaklanan Samosa Böreği	53
Görsel 2.7.: Moskova'da Yasaklanması Planlanan Shawarma	54
Görsel 3.1.: Kreuzberg Semt Merkezi	61
Görsel 3.2.: Kreuzberg 'de Bulunan Türk Yiyecek İçecek İşletmelerinden Bazıları.....	62
Görsel 4.1.: Dönerciler diye anılan NSU Kurbanları	70
Görsel 4.2.: TBB Sözcüsü İlker Duyan'la Röportaj Öncesi Dernek Binasında	73

EKLER DİZİNİ

EK 1: Görüşme Listesi.....	109
EK 2: Özgeçmiş.....	117

KISALTMALAR DİZİNİ

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFD	: Almanya için Alternatif Partisi (Alternative für Deutschland)
ATDİD	: Avrupa Türk Döner İmalatçıları Derneği
BM	: Birleşmiş Milletler
BND	: Alman İstihbarat Teşkilatı (Bundesnachrichtendienst)
DEAŞ	: Irak ve Şam İslam Devleti (ed-Devlet'ül İslâmiyye fi'l Irak ve's Şam)
MAD	: Alman Askeri Karşı İstihbarat Servisi (Militärischer Abschirmdienst)
NPD	:Almanya Milliyetçi Demokrasi Partisi (Nationaldemokratische Partei Deutschlands)
NSU	: Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü (Nationalsozialistischer Untergrund)
PEGIDA	: Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar Hareketi (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes)
PETA	: Hayvanlara Etik Muamele İçin Mücadele Edenler (People for the Ethical Treatment of Animals)
SOKÜM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBB	:Berlin-Brandenburg Türkiye Toplumu (Türkischer Bund in Berlin-Brandenburg)
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNDESA	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanı (United Nations Department of Economic and Social Affairs)
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (United Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNWTO	: Dünya Turizm Örgütü (United Nations World Tourism Organisation)
ZDF	: Almanya İkinci Televizyon Kanalı (Zweites Deutsches Fernsehen)

GİRİŞ

Bir kültürü oluşturan en önemli unsurlardan biri, o kültüre ait yiyecek ve içeceklerdir. Başka bir deyişle her toplumun kendine has bir yiyecek kültürü vardır. Sadece tüketilen yiyecek ve içecekler değil, bunların servis edilme şekilleri, tüketilme sıraları hatta tüketilme nedenleri dahi bölgeden bölgeye ciddi değişiklikler göstermektedir.

Yiyecek kültürünün şekillenmesinde tarih boyunca yaşanan toplumsal deneyimlerin, ilişki içine girilen başka kültürlerin, bölgede yetişen tarım ürünlerinin ve hayvansal doğanın etkilerinin büyük etkisi olduğu açıktır. Bunların yanı sıra inanç sistemleri, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyleri de yiyecek kültürünü şekillendiren önemli unsurlardandır.

İnsanların birbirlerinden farklı ten renklerine, farklı milliyetlere, farklı lisanlara, farklı inançlara sahip olmaları gibi, yukarıda sayılan sebeplerden ötürü, her toplumun farklı yiyeceklerinin ve yeme içme alışkanlıklarının olması da son derece doğaldır.

İnsani farklılıkların bir zenginlik olarak görülmesi yerine, örneğin bir insanın sadece farklı ten rengine sahip olduğu için düşmanca tavırlara maruz bırakılması veya değişik bir inanç sistemine inandığı için işkence görmesi hatta öldürülmesi dahi, tarihte ve günümüzde sıkça karşılaşılan durumlardır. Farklılıklar sebebiyle insani veya toplumsal boyutta yaşanan ve adına kimi zaman ırkçılık, kimi zaman etnik merkezcilik, kimi zaman zenofobi denen bu tür olumsuz tutumlar, kültürel özelliklere karşı da kendini göstermektedir.

Yabancı düşmanlığı, düşmanca duygular beslenen herhangi bir yabancı kültürün tüm öğelerine karşı gelişebilmektedir. Gelenek ve görenekler, giyim tarzları, müzikler, inanışlar, dil özellikleri ve bu gibi birçok kültürel özelliğin yanı sıra yiyecek kültürü ve bu kültürü oluşturan unsurlar da sırf “öteki”ne ait olduğu için zenofobik tutumlardan ciddi şekilde nasibini almaktadır.

Yabancı düşmanlığının ortaya çıkmasında göçlerin etkisi büyüktür. Özellikle göçmenlerin yerleşik topluma entegrasyon sorunları ile karşı karşıya kalan Avrupa ülkelerinde, yabancılara karşı hoşgörüsüzlük ve şiddetin varlığı bilinmektedir. Zenofobi ve ırkçılık Almanya, Avusturya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları ülkelerde daha çok ortaya çıkmakla birlikte Polonya ve İspanya gibi ülkelerde de ırkçı eylemler görülmektedir. Yerleşikler ve yabancılar arasında çeşitli alanlarda var olan

rekabet, toplumsal yaşamı zorlaştırmakta, yabancılar, kültürel bir zenginlik olarak görülmek yerine ekonomik ve sosyal alanlarda rakip olarak düşünölmektedir. Özellikle göç sürecinin başında kendi kültürlerinin farklı değeri ve kalıplarını beraberlerinde getiren göçmenler yerleşik toplum tarafından kabul görmeyebilmekte, sosyal haklardan da yeterince yararlanamamaktadır. Bunun yanı sıra kimi politikalar sebebiyle yerleşik toplumla rekabet içine girmeye zorlanmakta, şiddetle ve güvensizlikle karşılaşabilmektedirler. (Alver, 2008:224)

Aydınlanma felsefesinin kabul edilmeye başladığı 18. Yüzyıl Avrupa'sında bilimsel gelişmelerin sanayileşme ve demokratikleşme adımlarına hız kazandırdığı görölmektedir. Bu gelişmeler, dönemin "modernlik" olarak tanımlanan karakteristiğini doğurmuştur. Aydınlanma çağı ile Avrupa ölkeleri, bilim ve teknolojiye dayanan üstünlükleri sebebiyle, ekonomik anlamda ve toplumsal hayatın sistematik işleyişi açısından büyük gelişmeler göstermişlerdir. Dolayısıyla bilgi, teknoloji ve sanata dayalı bu gelişmeler kendi kültürünü tanıma ve tanıtmaya açısından da Avrupa ölkelerine avantajlar sağlamış, gelişmekte olan ölkelerden Avrupa'ya doğru göçlerin de önünü açmıştır. (Perşembe, 2005:96)

Dünyanın en gelişmiş bölgeleri olarak kabul edilen AB (Avrupa Birliğı) ölkelerinin demografik özellikleri incelendiğinde nüfusun yaşlanma eğiliminde olduğı ve genç nüfusun azalmaya başladığı görölmektedir. Ancak gelişmekte olan ölkelerde bu durumun tersi söz konusudur. Başka bir ifade ile az gelişmiş ölkeler genç ve dinamik bir nüfus yoğunluğu sahiptir. Ancak bu genç nüfusun demografik nitelikleri zayıftır. Bu demografik zıtlık, gelişmekte olan ölkelerden Avrupa'ya göçü yönlendiren diğeri önemli bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa kıtası; işte bu sebepler dolayısıyla göçün hedefi olarak en çok tercih edilen ölkelerin olduğı coğrafya konumundadır. Ayrıca göç eden insanlar Avrupa ölkelerine yerleşmeler bile buraları en azından bir geçiş yeri olarak kullanmak istemektedirler. Bu da her yıl düzenli olarak artış gösteren bir göçe ve göçe bağılı birçok sonucun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Tosun, 2016:15) Bu sorunların en önemlilerinden birisi göçmenlerin gittikleri ölkelere uyum sağlamakta zorlanmalarına sebebiyet veren farklı kültürel kimlikleri, başka bir ifade ile yerleşiklerle yaşadıkları kültürel kimlik çatışmasıdır.

Toplumların kültürel kimlikleri, tarihsel süreçte kendisine özgü koşullarda gelişmekte, o toplumun kendi ayırt edici konumunu belirlemektedir. Kültürel içerikler ve süreçler, aslında

kendisine özel niteliklerle görünür olsa da küreselleşme sürecinde toplumlar ve kültürleri yoğun şekilde karşılıklı etkileşime girmektedir. Toplumlar başka toplumlarla etkileşim içinde buldukları “kültürleşme” sürecinde, kendi kültürlerine yakın veya yararlı gördükleri unsurları benimsemekte ve kendilerine göre yorumlamaktadırlar. Toplumsal etkileşim bireylerin kendisini, kültürünü ve birikimini karşısındakine ifade edebileceği bir zeminde gerçekleşirse, her iki taraf için de olumlu sonuçlar doğurabilir. Ancak birey kendi kültürel kimliğini ifade edebilecek donanımına yeterince sahip değilse pasif ve asimilasyona açık bir hale gelir ve kimlik bunalımı sorunu ortaya çıkar. (Perşembe, 2005:96)

Uluslararası göç, çok farklı kültürleri ve insanları bir araya getirmektedir. Bu doğal olarak kültürel etkileşimi de zorunlu kılmaktadır. Yeni toplumda göçmenler, kendi düzenli çevrelerinden uzakta, ikincil bir toplumsallaşma sürecine girmektedirler. Bu süreçte içinde bulunduğu ülkenin dilini, kültürünü ve kurumlarını öğrenmekte ve bu şekilde topluma katılım sağlayabilmektedirler. Yeniden toplumsallaşma sürecini başarıyla gerçekleştiren bireyler daha aktif ve daha katılımcı olabilmektedir. Ters durumda bireyler içlerine kapanarak kendilerini toplumdan soyutlamaktadır. (Canatan, 1995:153)

Ülkemiz de başta Avrupa ülkeleri olmak üzere yurt dışına yoğun şekilde göç veren ülkelerden birisidir. Yurtdışına göç olgusu, Türkiye’de 1950’li yıllar boyunca ivme kazanmış olan köyden kente yapılan iç göç olayının dışarıya yönelmesinde ön hazırlık işlevini gerçekleştirmiştir. 1961 Anayasası ile getirilen yurtdışına seyahat etme özgürlüğünün, ülkedeki işsiz kesimler için yeni imkanlar sağlamasıyla Türk vatandaşlarının bireysel anlamda başlayan yurtdışına göçleri, resmi anlaşmalarla önemli ölçüde ivme kazanmıştır. İlk aşamada göç, bireysel veya küçük gruplar halinde gerçekleşirken özellikle 1962 yılında önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1962-1967 yılları arasını kapsayan ilk beş yıllık kalkınma planı gereğince, nüfus artışını frenleyecek önlemlerden biri de “artan işgücü ihracatı”dır. Bu kapsamda bir çok ülke ile işgücü anlaşmaları imzalanmıştır. (Perşembe, 2005:63)

Türkiye’nin de içinde bulunduğu uluslararası göç hareketleri küreselleşmeyle gittikçe artan bir grafik göstermiştir. Zira bireylerin doğduğu coğrafyanın sınırlarının ötesine seyahat etmelerine ve yerleşik olarak yaşayabilmelerine olanak tanıyan açılımların, küreselleşmeyle büyük bir ivme kazandığı söylenebilir. Bulduğumuz yüzyılda özellikle ekonomik sebepler dolayısıyla bireylerin sadece bağlı buldukları coğrafyada yaşamlarını sürdürmelerini beklemek imkansızdır. Bu sebeple teknolojik gelişmeyi tamamlayan ve yeni gelişmelerin

belirleyicisi konumundaki Avrupa coğrafyası, refah düzeyi ile gelişmekte olan ülke insanlarını kendisine çekmiştir. Küreselleşmenin başlangıç sürecinde öncelikle ara eleman gücünü sağlamaya yönelik olarak başlayan yasal göç dalgası, zamanla siyasi ve ekonomik nedenlere dayalı olarak yasallığın dışına taşmış ve hızla artmıştır. (Yağbasan, 2008:310)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyanın iki süper gücü SSCB ve ABD ideolojik farklılıkların yanı sıra değişik sebeplerle birbirleri ile yarış haline girmişlerdir. Bu iki ülke ile bunların başını çektiği ülkeler, adına “Soğuk Savaş” denilen iki kutuplu uluslararası bir sistemin geçerli olduğu bir süreci meydana getirmişlerdir. (Tellal, 2014:203) Soğuk Savaş döneminde ideolojiler zemin değiştirmiş ve özellikle 1980’lerde yeni nesil göçmen toplulukları, göç ettikleri ülkelerde kendi yaşamlarını ifade eden siyasi ve kültürel tanımlama içine girmişlerdir. Bu değişimler, ırkçılığın bilimsel alandan çıkarak daha sosyal bir fenomene dönüşmesine ve farklı unsurlarla beslenmesine neden olmuştur. “Kültürel ırkçılık” olarak adlandırılan bu yeni ırkçılık biçimi, ırkçılığın geçmişte Avrupalı devletler tarafından domine edilen ve sömürgecilik tarihinin bir parçası olan bilim destekli düzeyinden ziyade, büyük ölçüde “yabancı” ve “zayıf” olarak algılananlara karşı yöneltilen bir olgu haline gelmiştir. (Yılmaz, 2008:20)

Avrupa Birliği ülkeleri, bölgesel bütünleşme projesini gerçekleştirmesi yolunda kültürü bir kalkış noktası olarak seçmiştir. Kültürel miras, Avrupa'nın ortak bir paydası olarak görülmekte ve bu sebeple kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi yönünde kararlı adımlar atılmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin kültüre verdiği önemin ekonomik gerekçeleri de vardır. (Öztürk, 2004:125) Diğer tüm ülkeler gibi, AB ülkelerinin kendi kültürlerine duyarlı olmaları gayet doğaldır. Ancak bu hassasiyetin yasal olarak AB ülkelerinde yaşayan göçmen topluluklarının kültürleri için de söz konusu olması gerekmektedir. Kültürün en önemli bileşenlerinden birisi olan yiyecek kültürü de bu kapsama dahildir.

Yiyecek kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekliliğinden hareketle, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı UNESCO, bazı yiyecek ve içecekler ile bunların hazırlanış ritüellerini de somut olmayan varlıkları koruma kapsamına, almakta, bunun yanı sıra bazı şehirleri “Gastronomi Şehri” ilan ederek “Yaratıcı Şehirler Ağına” dahil etmektedir. Örneğin Türkiye’den Hatay ve Gaziantep yiyecek kültürlerinin zenginliği sebebiyle bu listeye girmeye hak kazanmışlardır. Bunların yanı sıra “Türk Kahvesi ve Geleneği”, “İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği”, “Mesir Macunu Festivali” ve

“Geleneksel Tören Keşkeği” gibi kültürel varlıklar, dünyanın somut olmayan kültürel miras listesine girmiştir. Dünyada bu unvanları almayı hak etmiş birçok şehir ile birçok yiyecek ve içecek bu kapsamda değerlendirilmekte, korunması ve sürdürülmesi sağlamaktadır. (Unesco Türkiye, 2017)

UNESCO’nun 17 Ekim 2003 tarihinde Paris’te imzalanan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nde, küreselleşme ve sosyal değişim süreçlerinin, topluluklar arasında diyalogu yenileme koşullarını oluşturmakla birlikte, hoşgörüsüzlük yarattığını, özellikle korumaya yönelik kaynakların yetersizliğinden dolayı, somut olmayan kültürel mirasla ilgili bozulma, yok olma veya yıkılma gibi ciddi tehditleri arttığını, insanlığın somut olmayan kültürel mirasının korunması konusunda evrensel bir istenç ile ortak kaygının var olduğunu belirtmiştir. Toplulukların, özellikle yerli toplulukların, grupların ve bazı durumlarda bireylerin somut olmayan kültürel mirasın üretimi, korunması, bakımı ve yeniden yaratılması konusunda önemli rol oynadıklarını, böylece kültürel çeşitliliği ve insan yaratıcılığını zenginleştirdiklerini kabul etmiştir. (SOKÜM, 2017)

Özetle belirtmek gerekirse yiyecek kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarılması insani ve toplumsal bir haktır. Zira her toplumun kendine özgü bir yiyecek kültürü vardır ve doğal olan söz konusu yiyecek kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Ancak kültürel ırkçılık biçimi, yabancı kültürlerin restoranlarını, yiyeceklerini, içeceklerini, yeme alışkanlıklarını, genel bir deyişle yiyecek kültürünü de yok saymakta ve hedef haline getirmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı şekilde inceleneceği üzere, bu nitel araştırmanın temel amacı, bir kültüre karşı gelişen korku ve düşmanlığın söz konusu kültürün yiyecek ve içeceklerine yansımalarını ortaya koymaktır. Nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik (olgubilim) desen üstüne kurulmuş olan araştırmada doğrulayıcı veya yanlışlayıcı durum örnekleme ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırma problemi ile ilgili literatür tarandığında sadece yabancıların yiyecek kültürüne yönelik düşmanca tutumlarla ilgili yapılmış başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak araştırma konusunun ırkçılık ve türevleri olan kültürel ve gastronomik ırkçılık, yabancı düşmanlığı, etnik merkezilik, İslamofobi ve helal gıda kavramları ile ilişkili olduğu saptanmış ve bu kavramlarla ilgili alanyazın taraması yapılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde söz konusu kavramlar incelenecektir.

1. KAVRAMSAL ANALİZ

Bu araştırmaya tamamen tümevarımsal bir yöntemle ve herhangi bir kavramsal çerçeve olmaksızın başlanmış ve araştırma derinleştikçe bu bölümde analiz edilmeye çalışılacak olan kavramsal çerçeve ortaya çıkmıştır. Irkçılığın türevleri olan kültürel ve gastronomik ırkçılık kavramları ırkçılık kavramından hareketle analiz edilmiş, birbirlerine çok yakın anlamlar taşıyan ırkçılık, etnik merkezcilik ve yabancı düşmanlığı kavramları arasındaki temel davranış farkları yabancı düşmanlığı kavramının analizinden hemen sonra çizelge 1.1.'de kısaca açıklanmıştır.

1.1. Kültürel ve Gastronomik Irkçılık

Irk kavramı, kalıtımsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu, soy ve bir canlı türünde aynı karakteri taşıyan canlıların oluşturduğu alt bölüm gibi anlamlar taşımaktadır. (TDK, 2017) Tarih boyunca ırkçılık, değişen toplumsal yapıya ve düzene paralel olarak değişik biçimlerde kendini göstermiş ve farklı tanımlamalarda ifadesini bulmuştur. Bilim öncesi dönemde ırkın anlamı, çoğunlukla aristokratik soy ve özellikle bir hanedanlığa ya da yönetici sınıfa ait olma ile ilişkilendirilmiştir. Araştırmalara göre, ırkçılık; yabancı düşmanlığı, antisemitizm ve İslamofobi gibi bazı kavramlarla sıkı bağlantılı bulunduğundan, bunlarla birlikte değerlendirilmelidir. (Ertan, 2012:10)

Görünmez farklılıkları ifade etmek için kullanılan ırk, insanları fiziksel özelliklerine göre kategorilere ayırmak için toplum tarafından oluşturulmuş yapay bir kavramdır. Değişken olan ve kendine özgü bir biçimi olmayan bu kategoriler zaman içerisinde fiziksel anlamdan uzaklaşarak daha çok sosyal anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Irk kavramı kendi anlamı dışında toplumların kendilerine ve başkalarına yükledikleri bazı anlamları da yüklenir. Irkın fiziksel temellere dayandığı fikri halen tam olarak ortadan kalkmış değildir ve akademik çevrelerce de tartışılmaktadır. (Wolf ve Le Guin, 2007:1)

Irkçılık, on sekizinci yüzyılın sonlarında özellikle siyasal alanda ortaya çıkan ve kapitalist ideolojinin yanı sıra modernizmle derin bağları olan siyasal bir ideolojidir. Bir kavram olarak ırkçılık, ilk olarak 1930'lu yıllarda kullanılmıştır. İlk ortaya çıktığı zamanki anlamıyla ırkçılık, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıla ait bir fenomen olarak kabul edilmiş ve 1930'larda artık geçerliliğini yitirmiş olduğu düşünülmüştür. Çünkü ilk tanımlarında biyolojik özelliklere atıfta bulunarak insan grupları arasında hiyerarşik ilişkiler kuran düşünce

biçimi ve bu düşünce biçiminin doğurduğu tutum ve davranışlar bütünü olarak tanımlanmıştır. (Aşar, 2009:1)

Davranış biçimi olarak düşünüldüğü zaman ırkçılık, tanımlanmış fiziksel özellikleri kendilerinden farklı olan bireylerden nefret etme ya da bu bireyleri küçük görmenin ifadesi iken; bir ideolojinin parçası olarak tanımlanan ırkçılık ise insan ırklarıyla ilgili bir doktrini ifade etmektedir. (Todorov, 2000:64)'den akt. (Yılmaz, 2008:22)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih tarihinde ilan edilen, Türkiye'de de 27 Mayıs 1949 tarihli Resmi Gazete ile okullarda ve diğer eğitim kurumlarında okutulması, yorumlanması ve yayınlanması uygun bulunan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin ilgili maddelerine göre;

- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.
- İrk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin sözkonusu bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden herkes yararlanabilir.
- İster bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyuşukunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasi, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilemez.

İrkçılığın fark ve güç olmak üzere iki bileşeni vardır. Kökenleri, “onlar”ı “biz”den farklı olarak gören kalıcı ve aşılması mümkün olmayan bir zihniyete dayalıdır. Bu farklılık hissi, kendimize veya ait olduğumuz gruba yapıldığı takdirde haksızlık veya zulüm olacağını düşüneceğimiz bazı eylemleri mantıken herhangi bir sakınca görmeksizin başka etnik gruplara uygulamamıza neden olur. Bu zihniyet ve tutum soykırım, devlet destekli ayrımcılık, sömürgecilik, dışlama, sınır dışı etme, köleleştirme hatta etnik temizlik gibi olası sonuçlara neden olabilir. İrkçılığın en hafiften en şiddetliye tüm belirtilerinde istenmeyen veya inkar edilen şey, ırkçılarla ırkçılığa maruz kalanların bir arada yaşama olasılığıdır. Birlikte yaşama olasılığı, ancak ırkçıların hakimiyeti ve ırkçılığa maruz kalanların itaati ile ortaya çıkabilir. Bunun yanı sıra bireylerin kimlik değiştirerek etnik farklılığı ortadan kaldırmalarına dönük her türlü düşünce ve eylem de reddedilir. (Fredrickson, 2002:8)

İrkçilik düşüncesinin oluşumunda, çocuk yaşlarda edinilen eksik bilgiler veya belli kurallara göre akıl yürütme etkili olmaktadır. Örneğin, kafasında bir insan fikri oluşturmuş çocuğun fikri, ressamın görünüşleri bir araya getirmesinden oluşan bir resme benzeyebilir ve çocuğun zihnindeki fikirlerin bir araya gelişi ile “insan” adı verilen karmaşık fikir meydana gelir. Öyle ki çocuk, bir bölgede sadece beyaz insanların olmasından dolayı bir zencinin insan olmadığını ispatlayabilir. Çünkü insan adını verdiği karmaşık fikri oluşturan sabit ve basit fikirlerden birisi de “beyaz” renktir. Çocuk, işte bu yüzden aynı şeyin hem olmasının hem de olmamasının imkansız olduğu ilkesine dayanarak, “bir zencinin insan olmadığını” düşünebilir. (Bernasconi, 2000:19)

İrkçı örgütler, milliyetçiliği sahiplenerek ve milliyetçilik ile ırkçılık kavramlarının birbirine indirgenmeyeceğini ilan ederek, ırkçı nitelendirmesini reddederler. İrk ve ulus söylemlerinin birbirine çok uzak kavramlar olmadığını belirtmek gerekir. Nitekim ulusal topraklarda göçmenlerin varlığı, yaşanan ülkenin milli kimliğine karşıt bir ırkçılığın sebebi olabilir. İrkçılığın, milliyetçiliğin bir sonucu olduğunu kesin olarak söyleyemesek de, milliyetçiliğin belli siyasal hareketler içerisinde örgütlenmesinin, en azından kuruluşunu tamamlamış bir ulusal devlette ırkçılık sorununu ortaya çıkarabildiğini göz ardı etmemek gerekir. (Balibar ve Wallerstein, 2000:50)

İrkçilik durağan bir fenomen değildir. Bu sebeple zaman içinde kendini yenileme ve yeniden biçim kazanma özelliğine sahiptir. İlk haliyle “biyolojik” olarak belirlenmiş ırkçılık, sömürgecilik dönemine özgüdür. Sömürgecilik döneminden bu zamana kadar değişimlere uğramış ve farklı kalıplara girmiştir. (Fanon, 1972)’den akt. (Özbek, 2003:124)

İrk farklılaşmaları bir gerçek olmakla beraber, kültür farklılıkları ırk farklılıklarından daha fazla kişiliğe dönüşme özelliğine sahiptir. İrk farklılıkları; insanlarda daha benzer, hatta özdeş biyolojik özelliklere dayalıdır. Örneğin beden kimyası aynıdır, biyolojik ve kimyasal işleyiş aynıdır, kan grupları her ırkta vardır ve benzer dağılımdadır. Ancak kültür farklılıkları; zekâ, kabiliyet, zihin kapasitesi ve hayal gücünün açılımlarından doğan farklılıkları içine alarak sosyal hale gelir. İrk biyolojik bir vaka iken, kültür sosyolojik bir vakiydir. Farklı zihniyetler, farklı sosyolojik oluşumlara giderler. Her kültür, bir biçime, dış görünüşe, göze çarpan birkaç nitelik tarafından belirtilen özel bir modele göre kurulmuştur. Bu model, kendi üyeleri için tipik bir şahsiyet oluşturmuştur. Kültürün oluşturduğu bu şahsiyete “temel

şahsiyet” denmektedir. Bu, aynı toplumun bütün üyelerine has bir özellikler bütünü anlamına gelir. (Sezen, 2015:46)

Klasik, eski ırkçılığın ırksal üstünlüğe dayalı “davranış kalıpları” ile hareket etmesine karşın bugünün ırkçılığı “kültüre” odaklanır. Kültüre odaklanma ise iki tür yeni ırkçılığı ortaya çıkarmıştır. İlki, ırk yerine kültürün hiyerarşik olarak sınıflandırılması biçiminde görünürlük kazanır ve gruplar arası eşitsizliklerin nedeni olarak “aşağılık” ve “alttaki” grupların çalışma ahlakı, kendine güven, kendini disipline etme ve bireysel başarı gibi değerler konusunda küçümsenmesine dayanır. Bu görünüm çağdaş ırkçılığın ilk biçimidir. Kültürü odağa alan ikinci ırkçı görünüm ise, kültürel hiyerarşiyi reddeder ve birbirine benzemeyen, birbirinden farklı olan grupların barış ve uyum içinde bir arada yaşamasının mümkün olmadığı savından hareket eder. Ötekilerle arasında mutlak fark olduğunu ileri süren düşünce ile farkı inkâr eden “asimile etmenin haklılığını savunan” yaklaşımın her ikisi de ırkçılığın kültürel farklara dayalı olarak sürdürülmesinin araçları olarak “ötekini” reddeder. (Keneş, 2014:411)

İrkçilik, Avrupa’da yakın zamanlarda yükselişe geçmiştir. Bugünkü şekliyle ilk kez 1960’larda İngiltere’de ortaya çıkan ırkçılığın kuzeyden güneye doğru yayıldığı söylenebilir. Bu yayılma, uzmanların “yeni ırkçılık”, “ırkçılığın farklılığa dayalı formları” veya “kültürel ırkçılık” olarak tanımladıkları faktörleri içermektedir. İrkçılığa kültürel yaklaşım veya “kültürel ırkçılık”, kurbanlarının farklılığını vurgulayarak ortaya çıkar. Böylece temelini fizikten aldığı iddia eden klasik ırkçılıktan ayrılmaktadır. Kültürel ırkçılık düşüncesi, insanlar arasındaki belirli kültürel farkların aşılamayacağını, farklı kültürlerle sahip olanların egemen kültürle bütünleşmesinin mümkün olmadığını ve dolayısıyla toplumda yerlerinin olmadığını savunur. (Wieviorka, 2002:213)

Toplumda yiyeceklerin gastronomik işlevlerinin yanı sıra kültürel işlevleri de mevcuttur. Ayrıca iletişim fonksiyonları, ekonomik, sosyal ve dini fonksiyonlar da yiyeceklerin sosyolojik fonksiyonları olarak sayılabilir. Yiyecekler kültürel bir araçtır. Bazı toplumlar tükettikleri yiyeceklerle nitelendirilmektedirler. Örneğin Çinlilere “pirinç yiyenler” denmektedir. Yiyeceklerle ilgili kısıtlamalar da toplumların birbirinden farkını göstermede önemli bir araçtır. Güneydoğu Asya’da köpek tüketimi oldukça normal karşılanırken, Avrupa’da köpek “arkadaş” olarak görülmekte ve yenmesi hoş karşılanmamaktadır. Arjantin ve İngiltere’de benzer sebepler yüzünden at eti yenilmezken, Fransa ve Hollanda’da bu etleri satan kasaplar mevcuttur. (Mangır, 1987:57)

Kendi ırkını üstün gören ve dolayısıyla diğer ırkları aşağı ve öteki olarak algılayan ırkçı düşünce, bu üstünlüğü sadece fiziksel bir üstünlük olarak değil, kültürel bir üstünlük olarak da görmektedir. Bir başka deyişle ırkçılık ideolojisindeki biyolojik özelliklerin yerini kültürel özellikler almaktadır. Dolayısıyla biyolojik özelliklere dayanarak yapılan ırkçılık, “belirli bir kültüre ait olmaya” dayandırılmaktadır. Artık ırklar, kana bağlı olarak değil, kültüre bağımlı olarak tanımlanmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta ırkçılığın temellendirilmesine ilişkin bir değişimin söz konusu olduğudur. Bu verilerden “ırkçılığın son bulunduğu” sonucu çıkarılmamalıdır. (Prömm, 1993)’den akt. (Özbek, 2003:121)

Gastronomik ırkçılık terimi, Türkçe alanyazında henüz tanımlanmamış bir kavram olmakla birlikte İngilizce alanyazında nadiren rastlanan bir kavramdır. Rafia Zafar’ın (1999:454) “Culinary Racism” olarak ifade ettiği “gastronomik ırkçılık” kavramı, “ırkçılığın, farklı ırkların mutfak kültürlerine yansması” olarak tanımlanabilir. Zafar’a göre ırkçılığın bir türü olan gastronomik ırkçılık diğer ırkçılık ve bağnazlık türleri gibi mutlaka ortadan kalkmalıdır.

1.2. Etnik Merkezilik (Etnosentrizm)

İrk, kavim gibi anlamlar taşıyan etnik (ethnic) ve merkez (center) kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuş etnosentrizm kavramı “etnik merkezilik”, “ırk merkezilik” “etnomerkezilik” şeklinde de ifade edilmektedir. Bu kavram; bazı bireylerin kendi grubunu yada kültürünü merkez olarak tanımlamaları ve bu merkezi diğer kültürleri değerlendirirken ölçü ve referans noktası olarak görmeleridir. Kişiler kendi kültürlerinin değer yargılarının ve düşüncülerinin evrensel doğrular olduğuna inanırlar ve bu sebeple kendi kültürlerini diğerlerine kıyasla daha üstün olarak görürler. (Sürer, 2017:15)

Etnomerkezilik, kendi ait olduğu grubu ve kültürü, evrenin merkezine yerleştirerek, diğer grup ve kültürleri buna göre belirlemektir. Grup dışı olanlardan kendine en çok benzeyenleri en yakınına, diğerlerini aralarındaki farklılığın derecesine göre daha uzağa yerleştirir. (Mora, 2008:210)

Etnomerkezilik; bir grubun üyesinin dünyaya bakışında kendi grubunu çıkış noktası olarak alması ve diğer grupları bu çerçevede değerlendirmesidir. Bu değerlendirmenin yanında davranış ve tutumlar da etnosentrizm içerisine dâhil olmaktadır. Etnosentrizm, kişinin dünyaya kendi grubunu temel alarak bakmasının yanında, diğer gruplara karşı sahip

olunan olumsuz düşünce, davranış ve tutumları da içermekte ve diğer gruplara karşı olumsuz duygular taşınmasını bir doğallık kabul etmektedir. (Aşar, 2009:4)

Etnik merkezcilik, “bireyin kendi kültürünü doğal kabul etmesi” ve “bireyin kendi kültürünün üstünlüğüne inanması” olarak iki bileşene ayrılabilir. Ait oldukları kültür farketmeksizin, pek çok insan, dünyayı kendilerine görüldüğü gibi kabul etmekte ve onların dünyası, kendilerine çok doğal gelen bireylerden, nesnelere, yöntemlerden, ilişkilerden ve kategorilerden oluşmaktadır. Bunların hepsi doğal olarak algılanır ve etkileşim sırasında sorunsuz bir şekilde kabul edilir. Bu bireyler, kendi yorumlama ve algılama sistemlerinin göreceli olduğunun, dünya görüşlerinin kültürel ve toplumsal etkilenme altında oluştuğunun farkında değildirler. Etnik merkezçiliğin ikinci bileşeni, kendi kültürünü diğerlerinden üstün görmektir. Bu durumda birey, kendi değerlerine, alışkanlıklarına, davranış kalıplarına uymayan her şeyi değersiz, şüpheli, anormal veya ahlaksız olarak değerlendirir. Yabancıların aşağı görülmesiyle bağlantılı olan bu etnik merkezci kendini beğenmişlik, kültürlerarası iletişimde en çok karşılaşılan ve iletişime en büyük zararı veren tutumdur. (Kartarı, 2006:209)’dan akt. (Üstün, 2011:26)

Etnik gruplar genelde ortak geçmiş, kan bağları, akrabalık ve coğrafi yakınlık ilişkileri ile birbirlerine bağlıdırlar. Yeni ırkçılık, yabancı düşmanlığını doğal bir biçimde üreten etnomerkezcilikten kaynaklanır. Biyolojik üstünlüğü değil, kültürel ayrımcılığı hedefleyen bu ırkçılık türü, Üçüncü Dünya ülkelerinden gelenlerin “yerli kimliği bozduğu” savından hareket etmektedir. Böylece Avrupa’da ırkçılık, biyolojik aşağılamayla yabancıyı kontrol altında tutma ya da imha etme politikasından uzaklaşarak, geri gönderme, ayırma ve tecrit etme biçimlerine yönelmiştir. (Mora, 2008:209)

Etnik merkezcilik özelliklerinin aşağıdaki eğilimleri kapsadığı söylenebilir: (Tuncer ve Gökşen, 2016:70)

- İç-grup ve dış-grup ayırımı yapmak ve kişinin iç-grupla ve kendi kültürüyle bütünleşmesi,
- Olayları iç-grubun ekonomik, politik ve sosyal çıkarlarına göre algılaması,
- Kişinin kendi grubunu evrenin merkezi olarak kabul etmesi ve iç-grubun yaşam tarzını diğerlerinden üstün görmesi,

- Dış-grupların hor görülmesi ve onlardan şüphe duyulması, iç-grubun en üstün, güçlü ve dürüst görülmesi ve dış-grupların daha aşağı, zayıf ve ortalık karıştırıcı olarak görülmesi.

1.3. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi)

Yunanca xenos,(yabancı) ve phobos, (korku) kelimelerinin birleşmesi ile oluşmuş zenofobi kavramı, genel olarak “yabancı korkusu ve düşmanlığı” olarak tanımlanmakla birlikte ırkçılık ve etnik merkezilik kavramları ile de yakın anlamlar taşımaktadır. Korku, zamanla düşmanlığı da beraberinde getirdiği için “yabancı korkusu” teriminin yerini zamanla “yabancı düşmanlığı” kavramı almıştır.

Sık rastlanan psikolojik bir hastalık olarak pek çok türünden söz edilen “fobi”, normalde korkulmayacak belli bir durum ya da nesne karşısında ortaya çıkan korku hali olarak tanımlanmaktadır. Fobi kelimesi etimolojik olarak Yunan mitolojisinde Dehşet Tanrısı’na verilen isim olan “phobos” kelimesine dayanmaktadır. Psikolojik rahatsızlıkların çoğunda olduğu gibi fobilerin ortaya çıkmasında da psikolojik ve genetik sebeplerin yanı sıra siyasal, toplumsal ve ekonomik çevre faktörleri temel etkenlerdir. Fobik kişilerde “fobi” nesnesinin dışındaki korku belirtilerinin dışında başka bir bozukluk bulunmaz. Klinik belirtiler olarak ise fobik kişi, şiddetli korku, fobi nesnesinden kaçma ihtiyacı, korku nesnesinden uzaklaşınca rahatlama gibi belirtiler göstermektedir. (Hıdır, 2007:82)

Etnik merkezilik gibi zenofobi de farklı olandan korkma, çekinme, düşmanca duygu ve düşünceler taşıma anlamlarını taşımaktadır. Birbirlerine yakın ancak farklı kavramlar olan zenofobi, ırkçılık ve etnik merkezilik kavramlarının, ortak nokta olarak “öteki” ne karşı duyulan düşmanca duygu ve davranışları içerdiği söylenebilir. (Aşar, 2009:4)

Zenofobi kavramı için iki boyut bulunmaktadır. İlk olarak korku duyulan grup, genellikle toplumu oluşturan parçalardan biri olarak görülmemektedir. Yabancı kişi, fiziksel, etnik veya kültürel özellikleri itibarıyla farklıdır. Yabancı düşmanlığı veya korkusu ise bu “farklı” kişiye karşı duyulan antipatidir. İkinci olarak yabancı düşmanlığı saflık düşüncesi ile ilgili bir tutumdur. Buna göre bir toplumu saf tutmak, yabancı etkilerden korumakla mümkündür. Burada temel endişe, yabancı etkilerin bu saflığı bozacağı endişesidir. Her iki durumda da yabancı düşmanlığı, düşmanlığa konu olan kişi veya gruplarla ilgili olmaktan ziyade, düşmanlığı yapan kişi veya gruplarla ilgilidir. Esas sorun, korkuyu algılayan öznenin

kendisidir. Bu korku, yabancıнын ortadan kalması ile dahi son bulmaz, sadece geçici olarak gündemden çıkar. (Canatan, 2007:26)

Bir kişinin yabancı olarak algıladığı diğer kişi veya gruplara karşı gösterdiği korku veya nefret eğilimi anlamına gelen zenofobi, bazı belirsizlikler taşıyan psikolojik bir kavramdır. Zenofobi, rasyonel temellere dayanabilir. Örneğin bir işçi, göçler sebebiyle işçi sayısının arttığını görerek işini kaybetme endişesi duyabilir ve bu sebeple göçmenlere karşı düşmanlık besleyebilir. Zenofobi bazen de irrasyonel sebeplere dayanabilir. Örneğin Sihizm dini hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan birisi, bu dine mensup insanların ibadet sırasında taşımak zorunda oldukları bıçağı, saldırı amacıyla taşıdıklarını düşünerek onları potansiyel bir tehlike olarak görebilir. (Vorster, 2002:296)

Zenofobi, “kültürü içinde barındıran bir ulusa özdeş kimlikle bağlantı kurularak yabancılara karşı duyulan güvensizlik, korku ve/veya nefretin ifadesi” olarak da tanımlanmaktadır. Buna göre, yabancılar ulusun bütünlüğüne potansiyel tehdit oluşturan farklı kültürlerin taşıyıcıları olarak görülmektedir. Yabancılar, içinde buldukları toplumda, sadece kültürleri bilinmediği için değil, aynı zamanda bilinen kültürü değiştireceği ve onu da yabancılaştıracağı algısı nedeniyle korku yaratmaktadır. (Master ve Roy, 2000:425)

Yabancı düşmanlığı gerek ortak biyolojik özellikler gerekse kültür yoluyla tanımlanan “biz” dışında kalan yabancıya, ötekine duyulan güvensizlik, nefret ve korkuyu barındırır ve ırkçılığın bir görünümü olarak karşımıza çıkar. ırkçılığın barındırdığı ön yargı, yanlış inanışlar ve ayrımcılık, yabancı düşmanlığı için de geçerli olan faktörlerdir. Kendilerinden farklı bir yaşam tarzına, dile, dine sahip olanlar, geçici olarak görülmelerinin de etkisiyle yabancı olarak nitelendirilmiştir. ırkçılığın dayandığı unsurlar ise kültürel ve sosyal farklılıklar üzerinden yeniden şekillenmiştir. (Gezen, 2010:37)

Yabancı düşmanlığının temel göstergeleri kolektif korku ve bu korkuyu takip eden özellikle kültürleri farklı olan bireylere yönelik saldırılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple yabancı düşmanlığı olgusu ırkçılık ile aynı faktörler tarafından tetiklenir ve geniş anlamda ırkçılıkla eşit görülebilir. Dolayısıyla yabancı düşmanlığı ırkçılıkta olduğu gibi önyargılar, basmakalıp inanışlar ve ayrımcılığa yol açmaktadır. Daha da önemlisi yabancı düşmanı ve ırkçı inanç ve tavırlar, bazı çıkarım ve genellemelere dayandırılarak bireyler tarafından rasyonalleştirilebilirler. Sömürünün bir dönem ırksal özelliklere dayandırılarak

meşrulaştırıldığı gibi, yabancı düşmanı tavırlar da bireylerin kendince haklı sebeplere dayandırması ile rasyonel bulunabilmektedir. (Yılmaz, 2008:29)

KAVRAM	DAVRANIŞ BİÇİMİ
İrkçılık / Kültürel İrkçılık	Kendi ırkının biyolojik ve/veya kültürel özelliklerini diğer ırklardan üstün görmek ve buna paralel olarak diğer ırkları aşağılamak.
Etnik Merkezilik	Üyesi olduğu kültürün/ırkın/grubun özelliklerini tamamen doğru kabul ederek ve diğerlerini kendi değer yargılarına göre değerlendirmek.
Yabancı Düşmanlığı	Yabancıların tümüne veya bir kısmına karşı kimi zaman rasyonel kimi zaman irrasyonel sebeplerle korku ve düşmanlık beslemek.

Çizelge 1.1: İrkçılık, etnik merkezilik ve yabancı düşmanlığı davranış biçimleri

1.4. İslamofobi

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin New York eyaletinde yer alan İkiz Kulelere yapılan ve binlerce insanın hayatını kaybettiği saldırılar sonrasında, hakkında birçok rapor, makale ve kitap yazılan İslamofobi kavramı “İslam korkusu” anlamına gelmekte ve kimi kaynaklarda “Anti-İslamizm” olarak da adlandırılmaktadır. (Canatan, 2007:7)

İslamofobi yeni oluşturulmuş bir kavram olmakla birlikte İslamofobik tutumların geçmişi İslam dininin başlangıcına kadar gitmektedir. Mekke döneminde İslam'ın ortaya çıkması ile birlikte Mekke'deki putperest ileri gelenler İslam'ı kendi statü ve ekonomik menfaatlerine bir tehdit olarak görmüşler ve İslam'ın hızla yayılması üzerine korku ve kaygı duyarak Müslümanlara yönelik saldırılarda bulunmuşlardır. (Karlı, 2013:81)

İslam devleti yeni fetihlerle sürekli genişlemiş, başkentini Medine'den konumu itibariyle daha merkezi olduğu düşünülen Şam'a taşımıştı. İslam'ın en büyük yayılmasının gerçekleştiği yedinci asırda Afrika'ya ilerleyen Müslümanlar, Libya'yı ve Tunus'u ele

geçirerek Tunus'taki Kayrevan bölgesini Batı'ya yayılmanın üssü haline getirdi. Aynı yüzyılın sonunda Fas'ı fethedip Atlas Okyanusu kıyılarına ulaşarak kısa bir süre sonra da İspanya'ya geçip Endülüs'ün 800 yıl sürecek öyküsünü başlattılar. (Er ve Ataman, 2008:749) Böylelikle Avrupa'ya adım atan İslam Devletinin bu hızlı yükselişi, Müslümanlara karşı duyulan korku ve düşmanlığı da giderek artırmıştır.

İslam'a karşı gelişen bu tür olumsuz tutumların aksine, İslam'ın ortaya çıkması ve yükselişi ile birlikte yabancı düşmanlığı veya ırkçılık düşüncesinin yerine, evrensel bir düşünce sisteminin ortaya çıktığını belirtmek gerekir. İslam, ırklar arası ilişkilerde bazı yenilikleri beraberinde getirmiştir. Orta Doğu ve Asya'daki eski uygarlıklar hatta büyük bir imparatorluk olmasına rağmen Akdeniz toplumu sayılan Roma uygarlığı gibi bölgesel olmayan İslam Uygarlığı, ilk kez Güney Avrupa'dan Orta Afrika'ya, Atlantik Okyanusundan Hindistan ve Çin'e kadar uzayan gerçek bir evrensel uygarlık meydana getirdi. Irk ayrımı gözetmeksizin birçok ulus İslam İmparatorluk sistemine dahil edildi. Sınıf, ırk ve renk ayrımı gözetilmeksizin başta Mekke ve Medine olmak üzere toplu ibadetler gerçekleştirilmesi İslam'ın ırk kavramına bakış açısını net şekilde ortaya koymaktadır. İslam dinine mensup olmayanlar bile bu sistemin içerisinde barış içinde yaşayabiliyorlardı. (Lewis, 2006:44)

Haçlı seferleri ve sonrasında yapılan İspanya Engisizyonu da İslamofobinin yükselmesinin önemli kilometre taşlarından. Haçlı seferlerine asker devşirmek isteyen Kilise mensuplarının yaptıkları propagandalar ile, düşünce zeminini Hristiyanlığa karşı tehdit ve tehlikeler üzerine oluşturmuş olan İslamofobi, Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki tanışıklığın yaygınlık kazanması ile yüzyıllar içerisinde kısmen azalmışken, son yıllarda yeniden popülerlik kazanmıştır. 11 Eylül 2001'deki saldırılar sonrasında İslamofobi, tarihteki en üst seviyeye çıkmıştır. (Karlı, 2013:82)

11 Eylül olayları öncesinde de ABD ve Avrupa ülkelerinde İslamofobi eğiliminin olduğu ifade edilebilir. Ancak 11 Eylül ile yaşananlar bu konuda bir kırılmaya yol açmış, yeni gelişmeleri beraberinde sürüklemiştir. 11 Eylül sonrasında siyasilerin söylemlerinin daha da sertleşmesi ve güvenlik politikalarında Müslümanları hedef alan bir yaklaşım içerisine girmeleri daha önce Müslümanlara karşı önyargısı bulunmayan insanlarda bile bir önyargının doğmasına neden olmuştur. Avrupa'da aşırı sağ partilerin yükselişi de bu duruma eklenince, ırkçılık gibi İslamofobi de önüne geçilemeyen bir hızla Avrupa kıtasına iyice yayılmıştır. Özellikle aşırı sağ partiler, kendi propagandaları için ırkçılık kadar İslamofobi'yi de

kullanmışlardır. 2004 yılında Madrid’de banliyö trenlerinde ve 2005 yılında Londra Metrosu’nda bombaların patlaması, kendilerini radikal İslamcı olarak adlandıran terörist gruplar tarafından üstlenilince Avrupa’da İslomofobi daha da artmıştır. (Alkan, 2015:279)

Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası terörizm, İslam ile ilişkilendirilmiş ve daha önce de görüldüğü gibi Müslüman hükümetlerin siyasi-dini mahiyeti birçok kimseye kılıç ile hilal arasında haç ile tüfek arasındakinden farklı bir irtibat olduğunu düşündürmüştür. Aslında bir tarafa göre terörist olan diğer tarafa göre kahraman sayılabilmektedir. Gücü eline geçiren tarafın daha önce terörizm diye adlandırılan faaliyetleri meşruiyet kazanabilmektedir. Bunun en ilginç örneği 1930’larda Filistin’de yaşanmıştır. Yahudiler, bir yandan göçmenlerin gelişini sınırlandırdığı için sömürge idaresi ile savaşırken diğer yandan Araplara karşı mücadele etmekteydiler. Sonuçta Yahudiler, Amerika Birleşik Devletlerinden gelen dış yardımlar sayesinde 1948 yılında İsrail devletini kurmuşlardır. Böylece o zamana kadar terörist sayılan Yahudiler meşru hükümet olmuşlardı ve yeni teröristler ülkelerinin kontrolünü kaybeden Müslümanlardı. (Goody, 2005:181)

Avrupa genelinde İslam dininin terörizmle birlikte anıldığı birçok yayına rastlanmaktadır. Bunlardan belki de en ilginç Danimarka’nın Aalborg kentinde papazlık yapan Christian Meidahl ve eşi Henny Nørgaard tarafından yazılmış olan “Biz ve Hristiyanlık” (Os og Kristendom) isimli ders kitabıdır. Kitapta “Her ne kadar her Müslüman terörist değilse de, her terörist Müslümandır” şeklinde bir ifade yer almakta, İslam dini ile ilgili bölüm, “köktendincilik” ve “terörizm” başlıkları altında ele alınmaktadır. İslam ile ilgili bilgiler, Rusya’ya bağlı Beslan şehrindeki okul katliamı, 11 Eylül saldırıları ve Usame Bin Ladin ile ilgili ön bilgilerden sonra verilmektedir. (Canatan, 2007:8)

Müslümanlar üzerinden sürdürülen bu tutum Avrupa genelinde “İslamofobi” üzerinden “zenofobiye” dönüşürken, İslam dini terörle ve şiddetle ilişkilendirilerek, adeta bu kavramları destekleyen bir din gibi görülmeye başlanmıştır. Dolayısı ile Müslümanlar, potansiyel, faal, destekçi, etnik, dini terörist gibi neredeyse her çeşit terör ile sıfatlandırılmıştır. Avrupa’da terörle mücadele, “din ve kültürlerin çatışması” olarak kabul edilmiştir. Hatta bu tehlikeli durum, bazı Avrupalı devlet adamları tarafından da doğal bir tepki olarak ifade edilmiştir. (Tosun, 2016:49)

Son yıllarda İslam karşıtı düşüncelere sahip kişilerin Avrupa’da kurumsallaşmaya gittiği ve organize hareket etmeye başladığı görülmektedir. Bunun en bariz örneği

Almanya’da ortaya çıkan ve daha sonra bazı Avrupa Birliği ülkelerinde de kendini gösteren “PEGIDA” (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes / Batı’nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) hareketidir.

20 Ekim 2014 tarihinden itibaren bir yeni fenomen olarak dünya gündemine oturan Pegida, isminden de anlaşılacağı üzere İslam karşıtlığını kendisine konu edinmiş ve Avrupa’da zaten yaygın olan İslamofobi’yi daha da körüklemiştir. Pegida’nın ortaya çıkışı, DEAŞ’ın Kobani saldırısı sonrasında Almanya’nın Dresden şehrinde iki grubun çatışması ile olmuştur. Bu durumdan rahatsız olan ve Ortadoğu’daki çatışmanın yansımalarının Alman topraklarında yaşanmasını protesto etmek amacıyla bir araya gelen yaklaşık üç yüz kişilik grubun Dresden sokaklarına çıkması aynı zamanda Pegida’nın da ilk gösterisi olmuştur. Pegida bu gösterisinin ardından her Pazartesi toplanmaya başlamıştır. Pegida’nın Pazartesi yürüyüşlerine katılım oranı gün geçtikçe artmış ve 2015 yılının ocak ayında yirmi beş bin kişinin Pegida yürüyüşlerinde yer aldığı görülmüştür. (Alkan, 2015:283)

Yabancı düşmanlığı ile ırkçılık aynı şey olmamakla birlikte, bu iki kavramın Batı tarihinde özdeşleştiği görülür. Çünkü yabancı düşmanlığının temeli ırka dayalıdır. Bugün İslamofobi bağlamında tespit edilmesi gereken en önemli değişmelerden biri bu noktadadır. İslamofobi, ırk temelli bir düşmanlık değil, din ve kültür temelli bir düşmanlık çeşididir. Burada İslamofobinin yakın geçmişteki tarihini tespit etmek kolaylaşır. Müslüman göçlerinin başlaması ve Müslüman topluluklarının Avrupa’ya yerleşmesi sebebiyle Batı dünyasında altmışlı yıllardan itibaren bugünkü anlamda bir İslamofobi düşüncesinin başladığından bahsedilebilir. (Canatan, 2007:27)

Araştırma alanı olan Almanya’da da İslamofobinin giderek arttığı ortaya çıkmaktadır. Bielefeld Üniversitesinde görevli Wilhelm Heitemeyer ve ekibi İslamofobi ile ilgili üç bin denekle geniş bir araştırma yapmışlardır ve araştırma sonucunda İslam’ın hayranlık duyulabilecek bir medeniyet ortaya çıkardığı fikri reddedilmektedir. Araştırmaya katılan Alman deneklerden %28,5’i Müslümanların Almanya’ya göçlerinin engellenmesini istemektedirler. Deneklerin %80’i İslam’ı kadınları aşağılama ve fanatizmle eş görmektedir. Bir çok Alman ise gerektiğinde camii inşaatlarına müsaade edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Beşincisi yapılan bu çalışmada İslam’a dönük olumsuz fikirlerin diğer araştırmalara kıyasla giderek arttığı görülmüştür. (Yavuzcan, 2007:317)

Yabancı kültürlerin yiyecek ve içeceklerine yansıyan ırkçı ve zenofobik tutumlar, ileride örneklerle inceleneceği üzere özellikle Avrupa genelinde yabancı statüsündeki Müslümanları, başka bir deyişle İslam kültürünün yiyeceklerini ve yiyecek alışkanlıklarını hedef almaktadır.

Bu noktada Müslümanların tükettiği ürünlerin düşmanca tutumlara maruz kalmasının yanı sıra, “tüketmedikleri” yiyecek ve içeceklerin de söz konusu tutumlara maruz kaldığını belirtmek gerekir. Başka bir deyişle özellikle yabancı statüsündeki Müslümanlar, hem yedikleri hem de yemedikleri ürünler sebebiyle eleştirilmektedirler.

1.5. Helal Gıda ve Koşer

Helal gıda kavramı, İslam dinine göre yenmesinde sakınca olmayan, tüketilmesine izin verilen yiyecekleri tanımlamak için kullanılır. Kur'an-ı Kerim'de tüketilmesine izin verilen gıdalar “helal”, yasaklanmış gıdalar ise “haram” olarak tanımlanmıştır.

Kur'an bütünlük içinde incelendiğinde, “iyi ve güzel” olan şeylerin insanlığa helal kılındığı anlaşılmaktadır. Böylece helal konusuna bir muhteva kazandırılmış; onun insanların bütünü tarafından iyi olarak nitelendirilebilecek ve insanlığa zararı dokunmayacak şeyler olması istenmiştir. Bunun yanı sıra Kur'an, meşru yollardan kazanıp yemeyi emretmiştir. Ayrıca insanlardan helal yiyecek ve içeceklerin tüketiminde ölçülü olmaları, cimrilikten ve israftan kaçınmaları istenmiştir. “İyi ve güzel olma”, bir şeyin helal olmasında temel ve genel şart olarak benimsenmiştir. (Erdem, 1997:170)

Helal kavramının dayanağı olan Kuran-ı Kerim'de yiyecek ve içecek tüketimi ile ilgili ayetler aşağıdaki gibi sıralanabilir: ¹ (Öztürk Y. N., 1994)

“Ey insanlar! Yeryüzündeki nimetlerden temiz ve helal olmak şartıyla yiyin. Şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o size açık bir düşmandır.” (Bakara Suresi, 168)

“Ey iman sahipleri! Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin ve -eğer yalnız O'na kulluk/ibadet ediyorsanız- Allah'a şükredin, Allah size leşi, kanı, domuz etini, Allah'tan başkası adına kesileni haram kılmıştır. Ama zorda kalanın, sınırı aşmadan, şuna-buna

¹ Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk'ün Kur'an-ı Kerim çevirisinden yararlanılarak derlenmiştir.

haksızlık ve tecavüze gitmeden bunlardan yemesinde kendisi için günah yoktur. Allah çok affedici, çok merhametlidir.” (Bakara Suresi, 172-173)

“Şunlar size haram kılınmıştır: Boğazlanmayarak ölmüş hayvanın eti, kan, domuz eti, üzerine Allah'tan başkasının adı anılmış, boğulmuş, vurulmuş, yuvarlanmış, süsülmüş, canı üzerineyken yetişip kestikleriniz müstesna olmak üzere canavar tarafından yırtılmış ve dikili adak taşları üzerinde boğazlanmış hayvanlar ve bir de fal oklarıyla kısmet paylaşmanız...”
(Maide Suresi, 3)

“Sana soruyorlar, onlar için helal kılınan ne? Şöyle söyle: "Sizin için bütün temiz nimetler helal kılınmıştır. Eğittiğiniz avcı kuşların tuttıkları ile eğittiğiniz av köpeklerinin tuttıkları da size helal kılındı. Siz bu hayvanlara, Allah'ın size öğrettiklerinden öğretiyorsunuz. O halde onların sizin için tuttıklarından da yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın. Allah'tan sakının! Allah gerçekten hesabı çok çabuk görür.”
(Maide Suresi, 4)

“Bugün size bütün temiz nimetler helal kılındı. Kendilerine kitap verilmiş olanların yemekleri size helaldir. Sizin yemekleriniz de onlara helaldir.”
(Maide Suresi, 5)

“Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin. Kendisine iman ettiğiniz Allah'tan sakının!”
(Maide Suresi, 88)

“Hem size hem de yolculara bir geçimlik olarak, deniz avı yapmak ve onu yemek size helal kılındı. Fakat ihramlı olduğunuz sürece karada avlanmak size haram edilmiştir. Huzurunda haşredileceğiniz Allah'tan korkun.”
(Maide, 96)

“Artık kazanç olarak elde ettiklerinizden/ elde ettiğiniz ganimetlerden helal ve temiz olarak yiyin; Allah'tan sakının! Allah çok affedici, çok merhametlidir.”
(Enfal, 69)

“Ey iman edenler! Uyuşturucu/şarap, kumar, tapılmak için dikilen taşlar, fal okları şeytan işi birer pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.”
(Maide Suresi, 90)

Kuran'ın yiyecek ve içeceklerle ilgili yukarıdaki ayetleri incelendiğinde helal ve haram gıdalarla ilgili şu tespitleri yapmak mümkündür:

- Helal gıdaların en önemli özelliği “temiz” olmalarıdır. Temizlik şartı, tüm gıdalar için defalarca tekrar edilmektedir.

- Etinin kesinlikle yenilmemesi gereken tek hayvan domuzdur. Domuzun yanı sıra içki tüketimi yasaktır.
- Domuz dışındaki diğer hayvanların tüketimlerinde sağlıklı şekilde yaşamlarını sürdürürlerken tüketme amaçlı kesilme şartı vardır. Av hayvanları ve deniz ürünleri de helaldir.
- Allah'tan başkası adına kesilen tüm hayvanların tüketimi yasaktır.
- Etlerin iyice pişirilmesi şarttır. Kanlı ürünlerin tüketimi yasaktır.
- Yukarıdaki şartlara uymak kaydıyla Hristiyan ve Yahudilere ait tüm yiyecekler tüketilebilir.

Diğer semavi dinler incelendiğinde helal gıda kavramının İslam diniyle sınırlı olmadığı görülmektedir. Örneğin Tevrat'ta, Yahudilerin yeme-içme alışkanlıklarına dönük birçok sınırlama mevcuttur. İslamiyet'teki helalin Yahudilikteki karşılığı koşerdir. “Uygun, münasip” gibi anlamlara gelen “koşer” sözcüğü, herhangi bir nesnenin ibadete uygunluğunu ve bunun yanı sıra Yahudi hukuk ve geleneğinde yenilmesine izin verilen gıdalar ve bunlarla ilgili kuralları ifade etmek için kullanılmaktadır. Ayrıca koşer, genel olarak bir kimsenin Yahudiliğe uygun hareket ettiğinin ve dinen caiz olan şeylerin ifadesidir. (Kurt, 2010:105)

Yahudilikte genel olarak hayvani gıda maddelerinden oluşan yiyecek yasakları, geniş getirmeyen ve çift tırnaklı olmayan hayvanlar ve onlardan imal edilen gıdalar olarak formüle edilmiştir. Bu kurala tam olarak uymayan deve, tavşan, kaya porsuğu geniş getirdiği fakat çift tırnak olmadığı, domuz ise çift tırnaklı olduğu fakat geniş getirmediği için haram sayılmıştır. Ayrıca Yahudilikte leş, kan ve bir kısım iç yağların yenilmesi kesin olarak haram olan hususlardandır. Tevrat'ta yeme ile ilgili çeşitli bilgiler olmasına rağmen içki konusunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak bazı ayetlerden hareketle dindar bir Yahudi'nin içki konusunda dikkatli davranması gerektiği düşünülmektedir. (Erdem, 1997:168)

Kuran-ı Kerim ve Tevrat'ta tüketilmesi yasaklanan domuz etinin insan sağlığına ciddi zararları olduğunu bu noktada belirtmek gerekir. 1980 yılından beri dünyanın birçok noktasındaki ofisleri ile faaliyet gösteren hayvan hakları savunucusu PETA isimli (People for the Ethical Treatment of Animals) örgüt dahi, domuz etinin insan sağlığına zararlı olduğunu belirtmekte ve tüketilmemesi için birçok neden sıralamaktadır. Buna göre domuz eti ve domuz etinden üretilen sosis, jambon, pastırma gibi ürünlerin neden olduğu bazı hastalıklar şöyledir: (PETA, 2017)

- Yüksek kolesterol,
- Damar tıkanıklığı,
- Kalp rahatsızlıkları,
- Diyabet (Şeker hastalığı),
- Artrit (Eklem iltihabı),
- Osteoporoz (Kemik erimesi),
- Alzheimer (Geri dönüşü olmayan bunama),
- Astım,
- İktidarsızlık,
- Obezite (aşırı şişmanlık) ve kanser (Domuz eti tüketenlerin vejetaryenlere göre dokuz kat daha fazla obezite ve %40 daha fazla kanser riski vardır.)

Hristiyanlıkta yiyecek yasakları İslam ve Yahudilik kadar net değildir. Ancak gerek Yeni Ahit'te belirtilen Hz. İsa'ya ait ifade, gerekse Kur'an'da yer alan bilgiler, İsa Peygamberin Tevrat'ta belirtilen hükümlerin uygulayıcısı ve noksan kalan kısımların tamamlayıcısı olduğunu açıklamaktadır. Buna göre Hristiyanların Tevrat hükümlerinden sorumlu olmaları gerekmektedir. Tevrat geleneğinin bir ürünü olarak, Hristiyanlıkta, putlara kurban edilen şeyler, kan ve boğulmuş olan hayvanlar haram kabul edilmiştir. Ancak genel kabul görmüş İncillerden Markos'ta haram yiyecekler konusuna değişik bir mahiyet kazandırılmış ve dışarıdan giren şeylerin insanı kirletmeyeceği inancıyla bütün yiyecekler helal ve temiz sayılmıştır. Böylece Tevrat'ın bu konuda koyduğu bütün yasaklar toptan ortadan kaldırılmıştır. (Erdem, 1997:169)

Gürhan, (2017:1220), yemek kültürünün beslenmenin ötesinde anlamlar taşıması ve dinlerin yemek kültürü üzerindeki etkilerini konusunda şu ifadelerle yer vermiştir:

“Biyolojik olarak ihtiyaç olmanın ötesinde kültürel ve simgesel anlamlarla yüklü olan yemek ve buna bağlı olarak gelişen yemek kültürü toplumları birbirinden farklılaştıran etmenleri içermektedir. Yemek/beslenme kültürünün şekillenmesinde ve ortaya çıkan farklılaşmanın nedenlerinden belki de en önemlisi dindir. Din, besinlere yüklediği sembolik anlamlarla besinlerin üretim, hazırlama ve tüketim süreçlerini derinden etkilemektedir. Dolayısıyla bir toplumda dinin etkilerinden bağımsız yeme-içme pratiklerinden söz etmek mümkün değildir.”

2. YİYECEK VE İÇECEKLERE YÖNELEN DÜŞMANCA TUTUMLAR

II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'daki yıkımı ve buna bağlı işgücü açığını kapatmak için üçüncü dünya ülkelerinden ve eski sömürge ülkelerinden Batı Avrupa'ya gelen göçmenlerin, özellikle 1980'li yıllardan sonra Avrupa toplumu içinde iyice görünür hale gelmesi ve göç ettikleri ülkelerde kimliklerini siyasi ve kültürel olarak tanımlama süreci içine girmeleri ile, "kültürel ırkçılık" adı verilen bir kavram ortaya çıkmıştır. Kültürel ırkçılığı, biyolojik özelliklere vurgu yapan bilimsel ırkçılıktan ayıran en temel özellik, eşitsizlikçi ve hiyerarşiye dayalı "ırk" yerine "kültürü" geçirmesi olmuştur. Klasik ırkçılıkta ırkların saflığını koruması olarak kurgulanan hedef, yeni ırkçılıkta "kültürlerin saflığını koruması" şeklinde kurgulanmıştır. Klasik ırkçılıkta saf ırkların yüceltilmesi, yeni ırkçılıkta yerini, "saflığını korumuş, birbirine karışmamış kültürlerin yüceltilmesi" eğilimine bırakmıştır. (Funke, 2001)'den akt. (Gökcan, 2010:41)

Her toplumun farklı yiyecek alışkanlıklarının olmasının yanı sıra farklı damak tadlarının olması da oldukça doğaldır. Nitekim yapılan araştırmalar tat duyusunda genetik ve kültürel faktörlerin etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Amerika ve Japon halklarının tatlı, tuzlu ve umami uyarıcılar için tat ayırmacılığının ölçülmesine yönelik yapılan bir çalışmada, tat duyusunda daha çok genetik faktörlerin baskın olduğu, kültürel faktörlerin tercihler ve besin kaynaklı memnuniyet derecelerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Japonların umami tat veren yosun, mantar ve benzerlerini yemeklerinde kullanmaları sebebiyle umami tatlara yönelik tercihlerinin daha fazla olduğu ve Amerikalılara nazaran umami tadı daha kolay tanıdığı ve tanımladığı görülmüştür. Özetle, tadın algılanmasında yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, hastalık durumu, alışkanlıklar, sosyokültürel farklılıklar, fiziksel ortam ve psikolojik durumun yanı sıra, genetik özellikler de önemli rol oynamaktadır. (Karakuş, 2013:30) Dolayısıyla doğal olan, diğer tüm fiziksel ve kültürel özellikler gibi yiyecek kültürünün de bir zenginlik olarak görülmesidir.

Çalışmanın bu bölümünde İtalya, Fransa, İsviçre, Hollanda, İskoçya ve Ruya gibi Avrupa ülkelerinden yabancı düşmanlığının yiyecek kültürüne yansımalarından örnekler verilecek, araştırma alanı olan Almanya ile ilgili kısımlar bulgular bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.1. Avrupa'dan Örnekler

Bu çalışmanın çıkış noktasının öncelikle diğer kültürlerle ait yiyeceklerin bir zenginlik olarak görülmesinden ziyade, bir istila aracı olarak görüldüğü yerlerin başında gelen İtalya'daki restoran yasakları olduğunu ifade etmek gerekir. Fast food restoranlara verilen tarihi tepki ile Slow food akımı gibi dünyaca kabul gören bir hareketin çıkış noktası olan İtalya, milli yemek kültürüne son derece önem veren bir ülkedir. Ancak İtalyan yemek kültürüne gösterilen bu hassasiyet sadece kendi mutfak kültürlerini korumaya dönük gelişmemekte, farklı kültürlerin yiyecek alışkanlıklarına saldırı boyutuna ulaşabilmektedir.

Yabancıların yiyecek alışkanlıklarına yönelik düşmanca tutumların yoğun şekilde görüldüğü bir diğer ülke ise Fransa'dır. Avrupa'nın en çok müslüman barındıran ülkesi durumundaki Fransa'da, özellikle müslüman yabancıların helal gıda hassasiyetinden duyulan rahatsızlıkla sık sık gündeme gelmektedir. Söz konusu rahatsızlık defalarca kez politik söylem ve tartışmalara yansımıştır.

Yabancıların ve Hristiyanlıktan başka dinlere mensup olanların yiyecekleri ile ilgili yasal düzenlemelerin Avrupa'da ülkeden ülkeye farklılıklar gösterdiği, ancak özellikle İtalya ve Fransa'nın diğer Avrupa ülkelerine göre daha bu konuda daha "hoşgörüsüz" olduğu görülmektedir. Örneğin Almanya, Hollanda ve İspanya'daki yasalar, yabancıların ve farklı dinlere mensup kişilerin kamu kurumlarında, askeri bölgelerde, hapishanelerde vs. mensup oldukları dinin öngördüğü şekilde beslenebilmelerine olanak tanıırken, Fransa'daki kamu kurumlarında ne Müslümanlara dönük helal et, ne de Yahudiler için koşer bulunmaktadır. İtalya ise Yahudilerin dini vecibeleri gereği kamu kurumlarına dışarıdan yemek getirmelerine olanak tanıırken, Müslümanlara böyle bir hak vermemiştir. (Ferrari, 2002:15)

2.1.1. İtalya'da Restoran Yasakları

Yüzyıllarca bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış topraklara sahip bir Güney Avrupa ülkesi olan İtalya, özellikle tarihi ve coğrafik özellikleri sebebiyle dünyanın en çok turist çeken ülkelerinden biridir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) 2016 yılı verilerine göre İtalya, dünyanın en çok turist çeken beşinci ülkesidir. İtalya'yı 2016 yılında elli iki milyon dört yüzbin turist ziyaret etmiştir. Turizm gelirlerinde de dünya altıncısı olan İtalya, 2016 yılında kırk milyar dolar turizm geliri elde etmiştir. (UNWTO, 2017)

Yaklaşık altmış milyon'dan nüfusa sahip olan ülke, turistik çekicilikleri ile beraber, göçmenlerin tercih ettiği dünya ülkeleri arasında da üst sıralarda bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Departmanının (UN DESA) 2015 yılı verilerine göre İtalya'da beş milyon yedi yüz bin yabancı yaşamaktadır. Bu sayı nüfusun %9,7'sini oluşturmaktadır. (UN DESA, 2016)

İtalyan mutfağı, Avrupa'daki en eski ve zengin mutfaklardan biridir. Birçok Avrupa hatta dünya ülkesini etkilemiş olan İtalyan mutfağı, dünya mutfakları içerisinde en itibarlı mutfak sayılan Fransız mutfağının dahi şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. 1533 yılında daha sonra Fransa Kralı olacak Prens II.Henry ile evlenen İtalyan soylularından Catherine de' Medici'nin, İtalya'dan Fransa'ya gelirken Floransalı aşçıları da beraberinde getirmesi, Fransız mutfağı için devrim niteliğinde bir hareket olmuştur. Yemeklerde İtalyan kültürünün etkisinin yanı sıra, yemek adabı da bu olay sonrası değişmeye başlamıştır. Bu tarihe kadar yemekleri elleriyle yiyen Fransızlar, biraz yavaş da olsa çatal kullanmaya başlamışlardır. (Clark, 1975:35)

İklim şartları sebebiyle bol yetişen sebze, meyve ve tahıl İtalyan mutfağının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Coğrafi yapısı sebebi ile kuzeyi ile güneyi arasında iklim farkları bulunan İtalya'nın mutfağı da yöreden yöreye farklılıklar gösterir. Örneğin, kuzeyde tereyağı, taze salça, pirinç ve yeşilliklerden elde edilen soslar ağırlıkla kullanılırken, güney mutfağına zeytinyağı, konserve edilmiş kuru salça ve baharatlı kırmızı soslar hakimdir. Ayrıca İtalya genelinde bölgeden bölgeye farklılıklar gösteren peynirler, uluslararası tanınırlığı olan ve pek çok çeşidi olan pastalar (makarna) ve pizzalar da çok sık tüketilmektedir. (Hatipoğlu, 2015:156)

Doğal ve kültürel çekicilikleri sebebiyle hem turistler hem de göçmenler için dünyanın önde gelen destinasyonlarından biri olan İtalya, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının yoğun şekilde hissedildiği bir ülke olmasının yanı sıra, yiyeceklere yansıyan zenofobik hatta ırkçı tutumlarda da dünyanın önde gelen ülkelerindedir. Hatta İtalya'nın bu konuda başı çektiğinin söylemek hiç de zor değildir. Bu durumun gerekçeleri kısaca özetlenecek olursa:

- İtalya; tarihten günümüze kadar bir çok ırkçı eyleme sahne olmuş ve bu özelliği ile bir çok dünya ülkesini etkilemiştir. (White, 2015:6)
- İrkçılıkla özdeşleştirilen bazı terimler İtalya'da doğmuş ve dünya literatürüne İtalyanca'dan geçmiştir.

- Amerikan menşeli fast food zincirlerine karşı en etkili protesto gösterileri İtalya’da gerçekleşmiş ve “slow food” adıyla kurumsallaşmıştır.
- Özellikle son yıllarda etnik yiyecek satan restoranlara karşı mücadele başlatılmış ve bu restoranlar farklı gerekçelerle engellenmeye ve yasaklanmaya başlamıştır.

Yabancı nüfusun oldukça yoğun olduğu İtalya’da ırkçılık, özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesinde had safhaya ulaşmıştır. Öyle ki “demokratik düzenin yerine aşırı bir ulusçuluk ve baskı düzeni kurmayı amaçlayan öğreti” anlamına gelen “faşizm” ile, ırkçı ve zorba kişileri tanımlamak için kullanılan “faşist” kelimeleri ilk olarak İtalya’da kullanılmış ve dünya dillerine İtalyanca’dan geçmiştir. (Mussolini, 2006:227) Yasa dışı işlerle uğraşan, zor kullanarak birtakım gizli çıkarlar sağlayan örgüt ve bu örgüte mensup olan kimseleri tanımlamak için kullanılan “mafya” sözcüğü de dünya literatürüne İtalyanca’dan geçmiştir. (TDK, 2017)

Faşizm aynı zamanda, İkinci Dünya Savaşı sürecinde İtalyan milliyetçiliğine dayanan İtalya diktatörlük yönetimine verilen addır. İkinci Dünya Savaşı İtalya’nın mağlubiyetiyle sonuçlanmış ve bu ülkede faşist yönetim son bulmuşsa da, faşizm kavramı ve faşist uygulamalar dünya politikasında yer etmeye bundan sonra da devam etmiştir. Şiddet içeren söylemleri barındıran ve büyük yıkımlara yol açmış olan İtalyan Faşizmi, iktidarda bulunduğu süre zarfında sergilediği özellikleriyle hem o dönemde hem de İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde başka ülkelere model oluşturmuştur. Bu bağlamda, bugün hala aşırı milliyetçi söylemlere başvuran, popülizme dayanan, demokrasi, insan hakları ve özgürlük gibi değerleri benimsemediği düşünülen kişi veya yapılanmalar “faşist” olarak nitelendirilebilmektedir. (Çelikçi ve Kakışım, 2013:98)

Yabancı düşmanlığının yabancı kültürlere ait yiyecek içeceklere veya etnik yiyecek satan restoranlara yansımalarının en yoğun görüldüğü ülkelerin başında da yine İtalya gelmektedir. Bu bölümde ayrıntılı olarak incelenecek olan ve yerel yemek kültürünün korunması gerektiği düşüncesiyle yapılan protestolar neticesinde ortaya çıkan Slow Food akımının doğum yeri de İtalya’dır.

İnsanlar yeni ve bilinmeyen yiyecekleri sevmeme, bu yiyeceklerden şüphe duyma gibi doğal bir tavır geliştirebilir. Yenilikten korkma eğilimi yiyecek konusunda, yeni yemeklerden kaçınma, yeni yiyeceklerle güvenmeme, içeriğini bilmediği yiyecekleri yememe, farkı ülkelerin ve yerel kültürlerin yiyeceklerini tuhaf bulma, etnik restoranlardan uzak durma ve

tatilde neredeyse hiçbir şey yememe şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Turistlerin yiyecek tüketimini etkileyen bir diğer bireysel eğilim yiyecekte çeşitlilik arayışıdır. Çeşitlilik arayışı, insanların mal ve hizmet tercihlerinde çeşitlilik/farklılık arama eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Yiyecekte çeşitlilik arayışı ise alışık olunmayan yiyecekleri denemeyi sevme, yemek hazırlarken yeni tarifler deneme, farklı ülkelerdeki yemekleri merak etme, egzotik yiyecekler deneme şeklinde ortaya çıkabilmektedir. (Rızaoğlu vd., 2013:675)

Rızaoğlu vd., (2013:679) tarafından, Kuşadası'na İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Rusya ve Amerika gibi gelişmiş altı ülkeden gelen yabancı turistlerin yiyecek deneyimleri ile ilgili bireysel eğilimlerinin, sosyo-demografik özellikler açısından değerlendirildiği bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, bu altı gelişmiş ülkeden gelen turistler içerisinde “yiyecekte yenilik korkusu en yüksek olan turistlerin İtalyan turistler olduğu” ortaya çıkmıştır. Buna paralel olarak da yiyecekte çeşitlilik arayışı en düşük olanlar ise yine İtalyanlardır.

Bu araştırmanın sonuçları ve İtalya'da yaşanan gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, İtalyan vatandaşlarının hem kendi ülkelerindeki yabancıların yiyeceklerine hem de gittikleri ülkelerin yöresel yemeklerine karşı olumsuz ön yargılar ve endişeler taşıdıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Gittikleri ülkelerde “yabancı” yiyeceklere karşı temkinli davranmakla yetinen İtalyanlar, İtalya sınırları dahilinde temkinli yaklaşmakla kalmayıp, sert tedbirler alma yoluna gitmektedirler.

Konuyla ilgili en yeni örneklerden bir tanesi 2016 yılında gerçekleşmiştir. Ülkenin risotto ve polentalarıyla ünlü şehri Verona'da hızlı ve ekonomik kebab büfelerinin ve dürümcülerinin gittikçe yaygınlaşması, kent yönetimini harekete geçirmiş 2016 yılının şubat ayında belediye meclisi, “kent tarihi dokusunu bozarak, kültürel mirasına zarar verdiği” gerekçesiyle kebab salonlarının açılmasını yasaklamıştır. Yasağın gerekçesi olarak da “şehir merkezinin tarihi ve mimari mirasının korunmasının yanında, bütün bölgenin tipik kültür geleneğinin de gelecek kuşaklara aktarılabilmesi” gösterilmiştir. (The Telegraph, 2016)

Verona Belediye Meclisi'nde alınan kararla kent merkezinde "etnik gıda hazırlayıp satan işletmelerin" açılması yasaklanmıştır. İtalyan basını tarafından "kebab yasağı" olarak yorumlanan kararla ayrıca ürünlerinin yüzde ellisinden fazlası kızartma olan işletmelere de bundan böyle kent merkezinde ruhsat verilmeyeceği belirtilmiştir. Karar, ülkede yaşayan bazı göçmen grupları tarafından "ayrımcılık" olarak yorumlanmış, Demokratik Parti'den Verona

Belediye Meclisi üyesi Elisa La Paglia ise "bugüne kadar Belediye Meclisi'nden geçen en ırkçı karar" şeklinde eleştiride bulunmuştur. (BBC, 2016)

İtalyan yemek kültürü genel olarak incelendiğinde, bahsedilen yasakların İtalyan mutfağına özgü ürünler sunan işletmeleri etkilemeyeceği rahatlıkla görülecektir. Raffard'a (2016:11)'e göre Verona Belediyesi, şehrin mimari mirasının korunmasını gereksinimi gerekçesiyle şehir merkezindeki fast food restoranların yasaklanacağını ilan etse de bu yasağın arkasında yatan gerçek sebep kültürel mirasa olan saygıdan kaynaklanmamaktadır. Başkan Flavio Tosi'nin asıl amacı "Doğu ve Ortadoğu kültürüne ait yiyecekleri yasaklama isteğidir. Verona'da gerçekleşen bu olay, diğer Avrupa Belediyeleri tarafından sürdürülen ve etnik dükkân ve restoranlara karşı bir "Haçlı Seferi" haline dönüşen reaksiyonun bir yan etkisidir. İtalya'da Lucca, Forte dei Marmi, Fransa'da Béziers şehirlerinde, kent merkezlerinde döner kebab dükkanlarının görünür varlığı "yabancı işgali" olarak değerlendirilmiş ve şehirler korumaya alınmıştır.

Verona Belediyesinin aldığı bu karar İtalya için bir ilk değildir. 2009 yılında Lucca şehrindeki bir kebab salonunun bombalanmasının ardından belediye meclis üyelerinden birinin önerisi ile yabancı kültürlerle ait yiyecekler sunan tüm restoranların açılması yasaklanmıştır. İtalya Tarım Bakanlığı da hem insan sağlığı açısından hem de kültürel açıdan faydalı olduğunu gerekçe göstererek kararı desteklemiştir. Lucca'da uygulanan bu yasağa daha sonra Genoa ve Bergamo'ya bağlı birkaç şehir de katılmıştır. Verona Belediyesinin aldığı bu karar kimileri tarafından bir zafer olarak yorumlanmış ve övünç vesilesi yapılmışsa da birçok kesim belediyeyi "gastronomik ırkçılık" yapmakla suçlamıştır. Bu yasaktan sonra sıranın, diğer fast food dükkanlarına hatta Mc Donalds gibi fast food devlerine geleceği de iddia edilmiştir. (Daily Mail, 2016)

Lucca'daki kebab yasağı sonrası Newsweek dergisi, Türkiye'deki birçok gazetede de yayınlanan bir haber yapmıştır. Belediye Başkanı Mauro Favilla'nın antik sokaklarında ucuz fast food ürünleri satılan Roma'ya benzemek istemediklerini ve bu yüzden geleneksel ve kültürel kimliği koruyacaklarını belirttiği haberde, Lucca merkezinde sadece "dört adet" etnik restoran kaldığı belirtilmiştir. Bölgede bulunan "Mesopotamia" isimli yiyecek içecek işletmesinin sahibi Hayri Gök, kebab dükkanlarının sayısının fazla olmasının İtalyanların kendilerinden korktuğunu ifade etmiştir. Haberde ayrıca, yasağın Türk yemeklerine dönük olarak gerçekleştirildiğini ima eden Uluslararası Otel ve Restoran Derneği Başkanı Avi Rosental'in çarpıcı ifadelerine yer verilmiştir. Rosental; "Turizm açıklık ve çeşitlilik demektir.

Ya Türkiye misilleme yaparak pizzayı yasaklarsa ne olacak” ifadelerini kullanmıştır. (Suttora, 2009)

Uluslararası Otel ve Restoran Derneği Başkanı Avi Rosental’in ifadeleri, İtalya’daki yiyecek yasaklarının önemli ölçüde Türkiye ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Dünyanın en önemli turistik destinasyonlarından biri olan Türkiye’de pizza ya da başka bir yiyeceği yasak getirme gibi bir durumun söz konusu olmadığı bilinmektedir. Aksine Türkiye, Amerikan menşeli fast food restoranları başta olmak üzere tüm dünya mutfaklarından ürünler sunan etnik restoranların rahatça işletilebildiği, bu konuda herhangi bir engellenmenin söz konusu olmadığı bir ülkedir. Rosental’in bu ifadeleri, İtalya’daki restoran yasağı uygulamalarının, tüm etnik restoranların özgürce hizmet verdiği Türkiye’ye bir “misilleme hakkı” doğurduğunu ifade etmektedir.

İtalya’nın en gözde turizm merkezlerinden birisi olan Forte Dei Marmi şehrinin belediyesi de 2011 yılının Ocak ayında oybirliği ile alınmış bir kararla kebabın yanı sıra Çin ve Hint yemekleri sunan restoranlar ile etnik nitelikli diğer restoranların açılmasını yasaklamıştır. Belediye aynı zamanda İtalyan yemek kültürüne zarar verdiği gerekçesi ile fast food restoranları ve İngiliz pub’larının açılmasına da yasak getirmiştir. Belediye Başkanı Umberto Buratti; kararın zenofobi ile hiçbir ilgisinin olmadığını, kendi kültürlerini korumak ve daha değerli kılmak adına böyle bir karar aldıklarını belirtmiştir. (The Telegraph, 2011)

İtalya’daki kebab yasağı kervanına ülkenin Ortaçağ’dan kalma duvarlarıyla ünlü kenti Cittadella’da katılmıştır. 2011 yılının Ağustos ayında, Cittadella Kent Konseyi, kebab satmak isteyenlere lisans verilmesini durdurmayı içeren bir yasağı kabul etmiştir. Göçmenlik karşıtı Kuzey Birliği Partisi üyesi Belediye Başkanı Massimo Bitonci yasağın gerekçesini, “*Bu yiyecek kesinlikle geleneğimizin ya da kimliğimizin bir parçası değil. Ayrıca kebabın yeniliş biçimi ve yaydığı koku tarihi merkezlere uygun değil*” ifadelerini kullanarak bildirmiştir. Ayrıca Belediye Başkanı, yasanın pişirilip uzun süre dışarıda bekletilen yiyecekleri hedef aldığını söyleyerek, kararın sağlık açısından da gerekçeleri olduğunu belirtmiştir. Cittadella’da alınan bu karar, göçmenlerin tepkisini çekmiş, Veneto bölgesinde bulunan Bölgesel Göç Danışmanlığı yasağın tuhafliğini “*Cittadella’da kebabı yasaklamak, Paris ya da New York’ta pizzayı yasaklamak gibi bir şey*” ifadeleriyle açıklamıştır. (Deutsche Welle, 2011)

İtalya'daki restoran yasakları tepkilere rağmen artarak devam etmektedir. Yasaklı uygulamaları ile çok yakın bir zamanda gündeme gelen şehirlerden biri de su kanalları ile dünyaca ünlü olan turizm merkezi Venedik'tir.

2017 yılının Mayıs ayında Venedik'te de etnik restoran yasakları resmen başlamıştır. Yasak kapsamında kebab dükkanları ile beraber hızlı yiyecek sunan diğer işletmelerin açılması da yasaklanmıştır. Ayrıca pizzayı “dilim” şeklinde satan dükkanlara da sınırlamalar getirilmiştir. Belediye Meclis Üyesi ve şehrin Turizm Şefi Paola Mar, kararın son derece gerekli olduğunu savunarak, Venedik'in kültürel mirasının korunması ve geliştirilmesine engel olan faaliyet türlerine fren koymak ve “yerel ürünleri teşvik” etmek istediklerini belirtmiştir. Mar, “aksi halde şehrin ruhunu kaybetme riskinin olduğunu” söylemiş ve bir yıl kadar önce Floransa şehrinde alınan tedbirleri hatırlatmıştır. 2016 yılının Mart ayında Floransa şehrinde de restoranlara ilginç sınırlamalar ve şartlar getirilmişti. Tamamen “gurur duyulan” İtalyan mutfağını korumak amacıyla Belediye tarafından verilen karara göre, bundan sonra açılacak tüm restoranların “en az %70 oranında yerel yiyecek kullanacağını kanıtlanması gerektiği” belirtildi. (Giuffrida, 2017)

İtalya'daki etnik restoran yasaklarının tüm ülke geneline yayılacağını tahmin etmek zor değildir. Zira yaklaşık on yıllık bir süreç içerisinde dünyaca tanınan turizm merkezlerinin içinde olduğu birçok şehirde yasaklar, sınırlamalar ve engellemeler hız kesmeden devam etmiştir. Yasakların yabancı düşmanlığı ile herhangi bir ilgisinin olmadığı belirtilse de, engellenen restoranların tümünün, yabancı kültürlerle ait yiyecek sunan ve “İtalyan yiyeceklerini yeterince sunmayan restoranlar” oldukları görülmektedir. Ayrıca belediye yetkililerinin yaptıkları açıklamalardaki ortak söylemin “yerel kültürü korumak” olduğu görülmektedir. Ancak yaptıkları uygulamalar dikkate alınınca, yerel kültürün “yabancı istilasından” korunmasının gerektiğini düşündükleri ve yabancı kültürlerin özellikle yiyeceklerine karşı korku ve endişe duydukları açıktır.

ŞEHİR	YIL	YASAK KAPSAMI
Lucca, Genoa, Bergamo	2009	Yabancı kültürle ait yiyecekler sunan tüm restoranların açılması yasaklanmıştır.
Forte Dei Marmi	2011	Kebabın yanı sıra Çin ve Hint yemekleri sunan restoranlar ile etnik nitelikli diğer restoranların açılmasını yasaklamıştır.
Cittadela	2011	Belediye meclisi tarafından, kebab satmak isteyenlere lisans verilmesini durdurmayı içeren bir yasa kabul edilmiştir.
Verona	2016	Etnik gıda hazırlayıp satan işletmelerin açılması yasaklanmıştır.
Floransa	2016	İtalyan mutfağını korumak amacıyla belediyenin aldığı kararla, karardan sonra açılacak tüm restoranların “en az %70 oranında yerel yiyecek kullanacağını kanıtlaması gerektiği” belirtilmiştir.
Venedik	2017	Kebab dükkanları ile beraber hızlı yiyecek sunan diğer işletmelerin açılması da yasaklanmıştır. Ayrıca pizzayı “dilim” şeklinde satan dükkanlara da sınırlamalar getirilmiştir.

Çizelge 2.1. İtalya’da Etnik Restoranlara Getirilen Yasak ve Sınırlamalar

İtalya’daki yasaklamalara, engellemelere ve siyasi söylemlere bakıldığında farklı kültürlerin yiyeceklerine ve yiyecek içecek işletmelerine karşı düşmanca tutumların varlığı gayet açıktır. Ülkenin özellikle turistik olan birçok şehrinde İtalyan yemek kültüründe yer almayan yiyecekler sunan işletmelere kesinlikle ruhsat verilmediği, eski işletmelerin de engellemelerle karşılaştığı görülmektedir. Kaldı ki bu durum resmi makamlarca açık ve net şekilde dile getirilmekte ve kültür olgusuna sık sık vurgu yapılmaktadır.

Söz konusu yasaklarla sadece Müslüman kültürüne ait restoranların değil, Çin, Hint hatta İngiliz kültürüne ait yiyecek içecek işletmelerinin de hedef alınması, durumu daha net şekilde ortaya koymaktadır. İtalya’daki bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, sadece belirli ülkelerin mutfaklarına özgü ürünler sunan işletmeler değil, küreselleşen dünyanın tüm bölgelerinde varlığı kabul gören yiyeceklere ve restoranlara da tepkilerin olduğu, söz konusu tepkilerin ciddi protestolara ve yasaklamalara kadar gittiği görülmektedir. Dolayısıyla İtalya’da asıl amacın İtalyan yemek kültürünün korumaktır. Zira İtalyan kültürü dışında hangi kültüre ait olursa olsun yabancı yiyecekleri ve restoranları engellemek amacı güdüldüğü açıktır. Fransa’daki durumdan farklı olarak helal ürünlerle ilgili kayda değer bir tartışmanın olmaması da İtalya’daki bu durumun daha net olarak anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Dünyanın en çok turist çeken destinasyonlarından birisi olan İtalya'daki restoran yasaklarının ön plana çıktığı Verona, Lucca, Forte dei Marmi, Béziers, Genoa, Bergamo, Cittadella, Venedik gibi şehirlerin gözde turizm merkezleri olduğu görülmektedir. Restoran yasaklarının yanı sıra belirli oranda İtalyan yemeği sunma şartının da öne sürüldüğü dikkate alınır, turizmin özellikle mutfak kültürüne zarar verdiğinin düşünüldüğü ve bu zararların önüne geçmek için adımlar atıldığı ortaya çıkan bir başka sonuçtur.

İtalya'da çok sayıda yabancı restoran olması büyük oranda yerleşik yabancıların ve turistlerin talebi doğrultusunda gerçekleşebilir. Dolayısıyla İtalya'da resmi makamlarca alınan söz konusu kararlar, ülkede yerleşik yabancıların yanı sıra İtalyan mutfağı kapsamı dışındaki yiyeceklere ve etnik restoranlara ilgi gösteren turistlerin taleplerinden rahatsızlık duyulduğunu ve söz konusu talebin yön değiştirmesi için adımlar atıldığını göstermektedir.

2.1.2. Fransa'da Kebap ve Helal Gıda Tartışmaları

Avrupa'da yabancıların yiyecek ve içeceklerine yönelik düşmanca tavırlar incelendiğinde, özellikle "Müslüman olan yabancıların" yiyecek alışkanlıklarına olumsuz tepkilerin verildiği görülmektedir.

İtalya'daki restoran yasaklarının yanı sıra Fransa'da artarak devam eden helal gıda tartışmaları, kamuoyuna oldukça ilginç söylemlerle yansımaktadır. Müslümanların yenmesinde dinen sakınca olmayan "temiz ve sağlıklı" besinleri tanımlamak için kullandıkları helal gıda kavramı, Fransa'da tamamen siyasi bir nitelik kazanmıştır. Başka bir deyişle helal gıda, başta bazı siyasetçiler olmak üzere milliyetçi Fransızlar tarafından siyasi bir simge ve büyük bir tehlike olarak görülmektedir.

Fransa Avrupa ülkeleri içerisinde Müslüman nüfusun en yoğun olarak yaşadığı ülke olarak bilinmektedir. Nüfusunun büyük kısmı Hristiyan olan Fransa'da, özellikle aşırı sağcı fikirleri ile bilinen bazı politikacıların söylemleri değerlendirildiğinde, Müslüman azınlığa karşı ciddi bir tepki olduğu görülmekte ve zenofobik tutumların Müslümanlar dışındaki diğer yabancılarla yansıtılmadığını bu bölümde de inceleneceği üzere yine Fransız politikacılar tarafından ifade edilmektedir. Özellikle Müslümanların yiyecek alışkanlıkları konusunda oldukça hassas olan Fransız kamuoyu, aynı tepkiyi -örneğin- Yahudi toplumunun yiyecek alışkanlıklarına yansıtılmamaktadır.

ÜLKE	Toplam Nüfus	Müslüman Nüfus	Müslüman %
FRANSA	64,409,469	6,292,805	9,77
ALMANYA	82,286,123	3,488,932	4,24
İNGİLTERE	61,283,711	2,451,348	4,00
İSPANYA	40,554,180	1,143,628	2,82
İTALYA	58,098,893	1,016,731	1,75
HOLLANDA	16,784,869	973,522	5,80
BELÇİKA	10,424,125	636,910	6,11
İSVİÇRE	7,625,455	324,844	4,26
AVUSTURYA	8,214,550	346,654	4,22
DANİMARKA	5,515,911	216,775	3,93

Çizelge 2.1.: Avrupa'nın Bazı Ülkelerinde Müslüman Nüfusu ve Toplam Nüfusa Oranı
Kaynak: (Kettani, 2010:154)

Yukarıdaki çizelgede de görüleceği üzere Fransa, Müslüman azınlığın ülke nüfusuna oranla en yoğun olduğu Avrupa ülkesidir. Yaklaşık altmış iki milyon nüfusa sahip Fransa'da altı milyonun üzerinde Müslüman mevcuttur. Müslüman nüfus ülkenin yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. Fransa'yı, seksen iki milyon nüfusun, üç milyon beş yüz bin kadarını Müslümanların oluşturduğu Almanya izlemektedir. Yurtdışında yaşayan Türklerin sayısı ise altı milyon civarındadır. Bu sayının beş buçuk milyonluk kısmı ise Batı Avrupa ülkelerinde ikamet etmektedir. (Dış İşleri Bakanlığı, 2017)

Yiyeceklere yönelen düşmanca tavırların geçmişi yüzyıllar öncesine kadar dayandırılabilir. Yüzyıllar boyunca hem Türk hem de Müslüman dünyasının lideri ve sembolü konumundaki Osmanlı İmparatorluğunu ziyaret eden veya Osmanlı Mutfağı üzerine araştırmalar yapan Batılı bazı yazarların yaptıkları değerlendirmeler konunun tarihsel boyutu hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Fransız gezgin Bertrandon de la Broquiere, Bursa'yı ziyareti sırasında yediği bir yemek için “*Sadece Yunana özlem duyulduğunda yenilebilir*” şeklinde değerlendirmesinde bulunmuştur. *Annales Algeriennes* isimli derginin yazarı, İstanbul'da yediği bir yemek için “*Yoğurtlu kebaba benzeyen kızarmış etler, berbat bir türlü yemeği gibiydi*” şeklinde yorum yapmıştır. Fransız kadın gezgin Marcelle Tinayre, Türkiye'de katıldığı bir yemekten sonra şunları söylemiştir: (Raffard, 2016:19)

“Öğle yemeği saçma, berbat ve ilginçti. Tahta bir masaya, bir Türk adam dar sarı ve pembe renkli sert bir banyo havlusu gibi bir masa örtüsü serdi. Tepsi üzerinde birkaç tabak, sosluklara benzeyen bu tabaklarda da oyuncak bebekler için hazırlanmış yemekler gibi yiyecekler yer alıyordu. Tiksinti ile reddettiğimiz bu yemeklerde bir tarafta ana yemek olarak belirtilen fındık taneleri büyüklüğünde koyun eti parçaları, diğer taraftan kıyılmış kekik ile birlikte yağda pişirilmiş enginar yer alırken diğer tabakta da biraz arpacık soğanı vardı.”

Farklı zaman dilimlerinde Osmanlı İmparatorluğunu ziyaret eden ve yemekler hakkında bu tür yorumlar yapan bu kişilerden Bertrandon de la Broquiere; seyahatnamesi olan bir gezgin olmasının yanı sıra Bourgogne Dukası Philippe le Bon’un hizmetkarlarından biridir. Broquiere 1423 yılında günümüzde Fransa ve İspanya arasında kalan tarihi bölge Navarre’nin Kralı Charles’ın emrine gönderilmiştir. 1432 yılında Venedik’ten bir gemiye binerek, “hacı” olmak gayesiyle birçok ülkeyi dolaşmış ve Anadolu’ya çıkmıştır. Ancak Broquiere’nin asıl niyeti hacılık değil, Türklerin politik durumlarını yerinde inceleyerek ileride yapılması planlanan yeni haclı seferleri için bilgi toplamaktır. (Eyice, 1975:88) Marcelle Tinayre (1870-1948) ise hem bir gezgin hem de bir çok kitabı olan ve “aydın” kategorisine rahatlıkla dahil edilebilecek bir yazardır. Aydın ve gezgin olarak nitelendirilebilecek bu tür insanların kendilerinden farklı usullerde yiyecek alışkanlıkları ve yiyecekleri olan kültürlerin varlığını bildikleri, ancak bu farklılıkları bir zenginlik olarak görmek yerine aşağılayıcı bir dil kullanarak küçümsedikleri açıktır.

Müslümanların Avrupa’da yerleşik hale gelmesi ile bu ülkelerde, toplumsal, siyasi, psikolojik ve ekonomik alanlarda pek çok değişiklik meydana gelmiştir. Bir başka ifadeyle, Müslümanlar Avrupa ülkelerini dönüştürmeye başlamışlardır. Bu değişikliklerden biri de hem yabancı düşmanlığının artması hem de farklı bir ırkçılık türünün ortaya çıkmasıdır. Yabancı düşmanlığı 20. yüzyıl boyunca Avrupa’da var olmuştur. Fransa’da da ırkçılığın halen mevcut hatta artmakta olduğunu gerek çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlar, gerekse siyasetçiler kabul etmektedir. (Altınbaş, 2007:46)

2010 yılı başında, Fransa’nın Lille kentine 15 kilometre uzaklıkta ve Belçika sınırına çok yakın bir şehir olan Roubaix’in belediye meclisi, menüsünde sadece İslami usullerle kesilmiş “helal” etler kullanan “Quick” isimli fast-food zincirinin boykot edilmesini gerektiğini deklare etmiştir. Sosyalist Parti üyesi Belediye Başkanı Rene Vandierendonck yaptığı açıklamada, menüden domuz eti ve alkolün çıkarılıp sadece helal olarak nitelendirilen bir konsept uygulanmasının Müslüman olmayanlara yapılan bir ayrımcılık olduğunu belirtmiştir.

Fransa'nın laik bir ülke olduğunu belirten Vandierendonck, bir restoranın belli bir dini inanca sahip insanlara hizmet vermesinin kabul edilemeyeceğini, alkol ve domuz etinin menüden çıkarılmasının Müslüman olmayanlara haksızlık olduğunu ifade etmiştir. (Deutsche Welle, 2010)

Quick isimli fast food zincirinin Fransa genelinde üç yüz altmış şubesinin bulunduğunu ve Deutsche Welle'nin haberine göre sadece sekiz şubede helal gıda uygulamasına gittiğini belirtmek gerekir. Göle (2015), bu uygulamanın tüm Fransa'daki tüm Quick şubelerinde yapıldığı belirtir. Sayı kaç olursa olsun, Fransa genelinde özellikle Fas, Cezayir, Tunus gibi Kuzey Afrika ülkelerinden göç eden Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı bilinmektedir. Yapılan uygulamanın arz-talep dengesini sağlamaya dönük olduğu açıktır. Bu restoranlarda İslami kesim ritüeline ve domuz eti yeme yasağına uyulacağı, hamburgerler helal sığır etinden yapılacağı, domuz eti yerine de hindi eti kullanılacağı belirtilmişti. Piyasanın farklı kesimlerini fethetmek gayesi güden, iktisadi bir rasyonelliğin dikte ettiği böyle bir menünün sunulması, helal karşıtlarınca Fransa'nın "zoraki İslamlaştırılması" olarak yorumlanmıştır. (Göle, 2015:215)

Tepkiler, sadece Roubaix Belediye meclisi ile sınırlı kalmamış, Fransa geneline yayılmıştır. Çoğunluğun zenofobik tutumuna karşı bu uygulama, Fransa'daki liberal ve yeşillerin desteğini görmüştür. Yeşillerin Milletvekili Daniel Cohn-Bendit, kayda değer bir çıkış yaparak, Fransa'da "Yahudilere dönük" (koşer) satış yapan birçok marketin bulunduğunu, Müslümanlara dönük gıda sunan bir restoranın da normal karşılanması gerektiğini belirtmiştir. (Deutsche Welle, 2010)

Cohn Bendit'in belirttiği üzere Yahudilere dönük gıda sunan işletmelerin anlayışla karşılandığı düşünülürse, Roubaix'teki helal gıda uygulamasına verilen olumsuz tepkilerin zenofobinin bir diğer türü olan İslamofobi ile bağlantılı olduğu görülmektedir. İslamofobi; bütün Müslüman'lara ya da çoğunluğuna karşı duyulan ve sadece dille değil; ayrımcılık, şiddet suçları, toplum hayatı ve uluslararası ilişkilerden tecrit etme yoluyla ifade edilen korku ve düşmanlık hislerini anlatan bir kavramdır. Ancak bu kavram daha çok Batılı toplumların İslam karşısındaki korku, nefret, kınama, küçümseme gibi tutumlarını dile getirmektedir. (Barın, 2014:37)

Fransa'da 2012 yılında gerçekleşen bir başka "helal gıda" tartışması ise, bir toplum veya kültüre yönelik zenofobik tutumların söz konusu toplumun yiyecek alışkanlıklarına da

yansıdığını göstermesi açısından son derece ilginçtir. Belediye seçimlerinde yabancılara da oy hakkı verilmesi teklifine şiddetle karşı çıkan Fransa İçişleri bakanı Claude Gueant, yabancılara oy hakkı verilmesi' ile 'helal et' arasında kurduğu bağlantı ile dikkat çekmiştir. Gueant; *“Yabancılara oy hakkı vermeyi kabul etmek, yabancılardan oluşacak yerel meclislerin okul kantinlerinde helal eti zorunlu kılması demektir. Yabancılar bizim kurallarımızı kabul etmek zorunda.”* ifadelerini kullanmış, yabancılardan oy verme hakkından faydalanmamaları gerektiğini, yiyecek alışkanlıkları gerekçe göstererek savunmuştur. (Reuters, 2012)

Fransa'nın milliyetçi fikirleri ile bilinen partisi Front Nation'un (Ulusal Cephe) genel başkanı Marie Le Pen, helal et tartışmalarını daha da ileri götürerek bu uygulamaların “cemaatçi bir cürüm” hatta Fransız vatandaşlarına dayatılan bir “dikta” olduğunu söylemiştir. Fransızların kendi ülkelerinde hakir görüldüklerini, dışlanma ve ayrımcılık tehdidi altında oldukları belirten Le Pen, azınlık-çoğunluk ilişkisini tersine çevirmiştir. 2012 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçim kampanyası sırasında sayısız Fransız vatandaşının farkında olmadan helal et yediğini, çünkü örneğin Paris bölgesinde sadece helal et satıldığını belirtmiştir. Elbette daha sonra bu bilginin yanlış olduğu ortaya çıkmıştır. (Göle, 2015:215)

Le Pen'in yukarıda belirtilen söylemleri, Müslümanların temiz olarak gördükleri helal etin pis, zararlı ve yenilmemesi gereken bir ürün olarak algılandığının ve/veya bu şekilde lanse edilmek istendiğinin bir göstergesidir. Helal yiyecek bölümünde anlatılmaya çalışıldığı üzere, bir yiyeceğin helal sayılmasının temel şartı temiz olmasıdır. Bunun dışında özellikle et ürünlerinin iyi pişirilmesi gerekmekte ve domuz eti dışında başka etlerin yenilmesinde sakınca görülmemektedir. Müslümanlığın yanı sıra Yahudilikte de yenmesi yasak olan domuz etinin insan sağlığına zararlı olduğu, helal gıda bölümünde de bahsedildiği üzere bilinen bir gerçektir.

Fransa'daki helal gıda ve domuz eti tartışmalarına sadece sağ partilerin değil, sol partilerin de müdahil olduğu ve helal gıda karşıtı bir tavır aldığı görülmektedir. Özellikle Quick'in helal menüsü laikliğe ve cumhuriyetçi ilkelere uygun olmadığı gerekçesiyle kınanmıştır. Dönemin Başbakanı François Fillon bile dini kurallara göre et kesimini “artık pek bir anlamı kalmamış ata yadigarı geleneklere yapışmak” şeklinde tanımlayarak siyasi bir tutum sergilemiştir. İslami helal beslenme kurallarına karşı başlatılan mücadelede bazı radikal çevreler domuz eti tüketimini “ulusal bir sembol” haline getirmişler ve Müslümanların entegrasyonu için “Cumhuriyetçi masada” yemek yemenin ön koşul olması gerektiğini

savunmuşlardır. Eleştirilerden Yahudiler de nasibini almış, Müslümanlar ve Yahudiler “Fransız örf ve adetlerine riayet etmemek ve kendilerine özgü inançlara yapışmakla” suçlanmışlardır. Fransız tarihçi ve sosyolog Pierre Birnbaum “La République et le Cochon” (Cumhuriyet ve Domuz) isimli kitabında ulusun tekelci tanımlarının kökenini anlamak için beslenme meselesinin son derece önemli olduğunu belirtmiştir. (Göle, 2015:216)

Helal gıda tartışmalarının yanı sıra, İtalya’daki etnik yiyecek düşmanlığının, Fransa’da birçok taraftarı olduğunu belirtmek gerekir. Zengin bir mutfak kültürüne sahip olan ve ulusal kimliği ve mutfağının iç içe geçtiği bir ülke olan Fransa’da kebab dükkanlarının sayısının çoğalmasında rahatsızlık yaratmaktadır.

Reuters Haber Ajansı muhabiri Jean-Paul Pelissier, 2014 yılının Ekim ayında konuyla ilgili geniş bir haber yapmış ve hem kebaptan rahatsızlık duyanlar hem de kebab dükkanlarının sahipleri ile yaptığı bir çok röportaja yer vermiştir. Haberde Fransa’nın aşırı sağ partisi National Front’un (Ulusal Cephe), Blois kentinde arka arkaya açılan dört kebab dükkanıyla ilgili deklarasyonu dikkat çekmektedir.

National Front’a göre Fransız tarihinin altın kenti Blois, bir “Doğu şehrine” dönüşme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Haberde, ülke çapındaki kebab dükkanlarından çevrimiçi kebab siparişi yapmayı sağlayan kebab-frites.com isimli sitenin kurucusu Thibaut Le Pellec’in, “*Kebab, Fransa’daki göç ve entegrasyonla ilgili tüm sorunların bir yansıması olarak görülmektedir*” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca Fransa genelinde yaklaşık on bin kebab dükkanı olduğu ve sağcı politikacıların, yerel seçimlerde bu “tehlike”ye dikkat çektikleri belirtilmiştir. (Pelissier, 2014)

İtalya’da sıkça rastlanan kebabçı yasaklarına, kebabçı sayısının binlerle ifade edildiği Fransa’da da rastlanmıştır. Fransa’nın güneyinde bulunan Béziers şehrinin Belediye Başkanı Robert Ménard, 2015 yılında İtalya’daki örneklere benzer bir açıklama yaparak “Kebabın Fransız kültüründe yerinin olmadığını ve daha fazla kebab dükkanı açılmasına izin vermeyeceğini” söylemiştir. Yahudi-Hristiyan geleneklerinden geldiklerini belirten Ménard, bu kararın bazıları için zor olabileceğini ancak gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ménard’ın açıklamasına tepki olarak sosyal medya aracılığıyla bir araya gelen bir grup aktivist, Béziers’de bir “kebab festivali” düzenleme fikrini ortaya atmışlardır. Başlangıçta sadece şakadan ibaret olan bu fikir gerçekleşirse de, çok kısa zamanda facebook üzerinden kırk bir kişi bu etkinliğe gideceğini bildirerek destek vermiştir. (Taylor, 2015)

Fransız hükümetinin 2011 yılında getirdiği bir yiyecek yasağı da kayda değerdir. Amerikan kültürünün Fransa'da yaygınlaşmasının önüne geçmek ve Fransız yemek kültürünün korumak amacıyla 2011 yılının Ekim ayında ilkokulların kafeteryalarında “ketçap” yenmesi yasaklanmıştır. Kararın gerekçesinde ketçabın sağlık açısından zararlı bir yiyecek olduğu öne sürülürken, patates kızartması tüketimine de sınırlama getirilmiştir. Ketçap yasağını yorumlayan bazı gazeteler, Anglosakson istilasından Fransız dili vasıtasıyla kendini koruyan Fransa'nın bu korumanın kapsamını bazı yiyeceklere getirdiği yasaklarla genişlettiği belirtilmiş, ketçap tüketen öğrencilere nasıl bir yaptırım uygulanacağı da sorgulanmıştır. (Los Angeles Times, 2011)

Fransa'da her ne kadar İtalya'daki gibi restoran yasaklarının söz konusu olduğu söylenemese de, helal gıda konusunda ciddi tartışmaların yaşandığı görülmektedir. Bu tartışmalar özellikle milliyetçi fikirleri ile tanınan siyasetçilerin söylemleri ile net şekilde ortaya çıkmaktadır. Fransa'da Müslüman azınlığa dönük helal ürünler sunan işletmelerin varlığından rahatsızlık duyulduğu ve bunun Fransız kültürüne zarar verdiği sıklıkla ifade edilmektedir. Helal ürünler sunan işletmelerin yanı sıra ülkedeki özellikle Müslüman yabancı azınlığa dönük yiyecekler sunan işletmelerin sayısının hızla artmasından endişe duyulmaktadır.

Kendi kültürünü koruma endişesi, özellikle Avrupa'da yiyecek zenofobisinin temel nedenlerinden biri olarak kendini göstermektedir. Ancak özellikle Müslüman ülkelerden yoğun şekilde göç alan Fransa'nın kendi kültürünü korumak endişesi ile bazı yaptırımlar uygulaması kimi kesimler tarafından desteklendiği gibi, sadece Müslümanlara dönük tedbirler olduğu gerekçesiyle de eleştirilmiştir. Bu eleştirilere gerekçe olarak Yahudilere dönük gıda satan işletmelerin herhangi bir yasağa tabi tutulmadığı gösterilmiştir.

Göle (2005:216)'nin de ifade ettiği üzere bazı kesimlerce Müslümanların yanı sıra Yahudilerin yiyecek alışkanlıkları da eleştirilirken, “Cumhuriyetçi masada yemek yemenin gerekliliği” vurgulanmakta, “domuz eti” tüketiminin Fransız kültürüne uyum sağlamanın temel şartlarından birisi olduğu öne sürülmektedir. Ancak Müslümanların Yahudilerin oranla daha fazla eleştiriye maruz kaldıkları ortadadır. Yeşiller Milletvekili Daniel Cohn-Bendit'in, Quick restoranlar zincirinin helal gıda uygulamasını eleştirenlere yanıt olarak sarf ettiği sözler de bu durumu net olarak gözler önüne sermektedir. Başka bir deyişle Fransa'daki helal gıda ve etnik restoran tartışmalarında İslamofobi ön plana çıkmaktadır.

2.1.3. Hollanda’da Ev Kiralama Şartı: Batı Yemeği Pişirmek

2017 yılının Ağustos ayında Irak vatandaşı 31 yaşındaki Maysaa Munaf isimli kadın, Hollanda’nın başkenti Amsterdam’da bir ev kiralamak üzere Executive Home Rentals isimli bir emlak şirketinin internet sitesini incelemiş ve istediği özelliklere sahip iki ev tespit ederek evleri görmek istediğini belirten bir elektronik postayı emlak şirketine göndermiştir.

Bir süre sonra şirketten Munaf’a yine elektronik posta yoluyla bir cevap gönderilerek istediği evleri görebileceği ancak bunun için bir ön koşul bulunduğu belirtilmiştir. Bu ön koşul “Batı tarzında yemekler” yapıyor olmaktır. Emlak şirketi mesajında “evlerin etnik yiyeceklerden hoşlananlar ve saatlerce farklı otlarla yemek hazırlayanlar için” uygun olmadığını ifade etmiştir. (Independent, 2017)

Emlak şirketi EHR Amsterdam Müdürü Michel Rootring yaptığı açıklamada, gönderilen cevabın hoş olmadığını belirterek, *"Bazı apartman dairelerinde yemek kokuları yan komşunun evine sinebiliyor. Bu apartmanda ağır kokulu yemekler yapılmasının uygun olmadığını belirtebilirdik ama 'batı tarzında yemek' ifadesi talihsiz bir cevap olmuş."* dedi. (Anadolu Ajansı, 2017)

Şirketten gelen mesajın ekran görüntüsünü sosyal paylaşım siteleri üzerinden takipçileri ile paylaşan Munaf, ırkçılığın halen yaşıyor olduğunu ve elektronik postayı aldığı anda okuduklarına inanmadığını söyleyerek *"Batı tarzında yemek ne anlama geliyor? Sadece Brüksel Lahanası yemek durumunda mıyım"* ifadelerini kullandı. (Dutch News, 2017)

Görsel 2.1.Maysaa Munaf'a Emlak Şirketinden gelen mesaj
Kaynak: (Dutch News, 2017)

2.1.4. Charlie Hebdo'nun Tepki Çeken Karikatürü

Fransa'da Müslümanların yiyecek alışkanlıklarına dönük eleştiri ve yasakların yanı sıra, Avrupa'nın diğer ülkelerinin yiyecek kültürlerine dönük aşağılayıcı örnekler görmek de mümkündür. Bu örneklerin en ilginç olanlarından birisi Charlie Hebdo isimli mizah dergisinde, 24 Ağustos 2016 tarihinde gerçekleşen İtalya Depremi sonrası yayınlanan bir karikatürdür.

Fransa'da 1960 yılında yayın hayatına başlayan Hara-Kiri isimli dergi, kiliseyi ve hükümeti hicveden karikatürler sebebiyle birkaç kez kapatılmıştır. Charlie Hebdo dergisi, 1969 yılında Hara-Kiri'nin uzantısı olarak yayın hayatına başlamıştır. Özellikle Müslümanlara ve Hz.Muhammed'e hakaret içeren karikatürlerle gündeme gelen dergi bu sebeplerle saldırılara maruz kalmıştır. (Nargül ve Balcı, 2016:161) Bu saldırıların en şiddetlisi 7 Ocak 2015'te gerçekleşmiştir. Charlie Hebdo'nun Paris'teki ofisini yazı işleri toplantısı yapıldığı sırada basan silahlı kişiler, ikisi polis on iki kişiyi öldürmüş, dördü ağır olmak üzere on bir kişiyi ise yaralamıştır. Ölenlerin içinde Fransa'nın en ünlü karikatüristlerinden Stephane Charbonnier ve Jean Cabut da yer almaktaydı. (Hürriyet, 2015)

Charlie Hebdo, 24 Ağustos 2016 tarihinde İtalya’da meydana gelen deprem sonrası özellikle İtalya kamuoyu olmak üzere çok geniş çevrelerden ciddi bir tepki almıştır. Orta İtalya Depremi olarak anılan ve merkez üssü Roma’nın 110 kilometre doğusundaki Accumoli olan 6.2 şiddetindeki deprem sonrası en az 240 kişi hayatını kaybetmiş, 400 kişi ise yaralanmıştı. En çok hasar gören yerlerden biri olan tarihi Amatrice kasabasındaki binaların dörtte üçünün yıkıldığı belirtilmişti. Sağlık Bakanı Beatrice Lorenzin’in açıklamasına göre, hayatını kaybedenler arasında çok sayıda çocuk bulunmaktaydı. Depremin meydana geldiği bölge dağlık olduğu için bazı bölgelere ulaşmakta güçlük çekilmiş, yaralılar için ülke çapında kan bağışi kampanyası da başlatılmıştı. (BBC, 2016)

Charlie Hebdo dergisinde, depremden yaklaşık bir hafta sonra “İtalya Depremi” başlığıyla yayımlanan bir karikatür (Görsel 2.2.), yaralanan ve ölenleri “İtalyan yemeklerine benzer” şekilde tasvir etmiştir. İki yaralının yanı sıra üst üste yığılarak ölmüş onlarca kişinin tasvir edildiği karikatürde yaralılardan birisi domates sosu (sauce tomate), diğeri ise graten (penne gratinees) olarak isimlendirilmiş, üst üst yığılarak ölen kişiler ise kat kat hamurla yapılan ünlü İtalyan yemeği “Lazanya”ya (Lasagnes) benzetilmiştir. Karikatür doğal olarak İtalyan kamuoyunun büyük tepkisini çekmiştir. Yoğun tepkiler üzerine açıklama yapmak durumunda kalan Fransa'nın Roma Büyükelçisi, felaket dolayısıyla İtalyan halkının acılarının paylaşıldığını belirterek, Charlie Hebdo'nun tasvirinin Fransa'nın fikirlerini yansıtmadığını ifade etmiştir. (Euronews, 2016)

Charlie Hebdo’nun karikatürlerinin Fransa’nın fikirlerini yansıtmadığı belirtilse de, derginin başta Fransa olmak üzere Avrupa genelinde popülaritesinin oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Derginin haftalık tirajı Fransa’da yüz bin, Fransa dışında ise on bin’dir. Gazete bayilerindeki bu satışlar dışında derginin yüz seksen bin abonesi bulunmaktadır. Dolayısıyla dergi, toplamda haftalık iki yüz doksan bin tiraja ulaşmaktadır. (Telegraph, 2016)

Görsel 2.2. Deprem sonrası Charlie Hebdo’da yayımlanan karikatür
Kaynak: (Euronews, 2016)

2015 yılının Ocak ayındaki saldırılar sonrası, Charlie Hebdo’nun ilk çıkan sayısı tarihi bir rekor kırarak “beş milyon” adet satılmıştır . Başlangıçta üç milyon adet basılan bu sayı, dergilerin piyasada adeta kapış kapış satılması üzerine iki milyon ek baskı yapmıştır. Bu tirajın Charlie Hebdo’ya destek amacıyla gerçekleştiği ifade edilmiştir. Sabahın erken saatlerinde gazete bayileri önünde dergiyi alabilmek için kuyruklar oluşmuştur. (Görsel 2.3.) Derginin satış fiyatı 3 Euro’dur. Dolayısıyla 15 Milyon Euro tiraj geliri elde eden dergi sadece bu sayısı ile çok önemli bir maddi kaynak elde etmiştir. (The Guardian, 2015)

Görsel 2.3. Saldırı sonrası Charlie Hebdo'nun ilk sayısını bekleyenler
Kaynak: (The Guardian, 2015)

2.1.5. . İsviçre'de Kebabın Yasaklanması İçin İmza Kampanyası

1 Temmuz 2016 tarihinde İsviçre'nin İtalyanca konuşulan güney bölgesinde yer alan Ticino'da, yüzü tamamen kapatan “burka” isimli kadın giysisinin kamuya açık alanlarda giyilmesini yasaklayan yasa yürürlüğe girmiş ve söz konusu yasaya uymayanların yüz ila on bin frank arasında para cezası ödemek zorunda kalacağı bildirilmiştir. (Anadolu Ajansı, 2016)

Burka yasağının yürürlüğe girmesinden bir süre sonra Daniel Graf isimli İsviçreli politikacı aşağıdaki ifadeleri kullanarak ilginç bir kampanya başlatmıştır: (Milliyet, 2016)

“Burkanın İsviçre’de yasaklanması doğru bir karardır. Yüzler kapalı bir şekilde cinsiyeti belli olmayan kişilerin aramızda dolaşmaları bu terör ortamında uygun değil. Bunlar göz önüne alındığında kebab yasağı da gündeme gelmelidir. Sokaklara pankartlar asacağız. Kampanyanın sloganı ise şu: ‘Kebab İsviçre gıda kültüründe yok’.”

Kampanyanın başlamasından sonra kısa süre içinde bin adet imza topladığını belirten Graf, kendisini eleştirenlere: “Kebab yasağı için imza toplamamızı tuhaf karşılayanlar bunun burka yasağı ile benzer olduğunu unutmasınlar. Kebab yasağı saçmaysa, burka yasağı da

saçmadır” ifadelerini kullandı ve kampanya için internet üzerinden de imza toplandığını belirtti. İsviçre’de herhangi bir kampanya için yüz bin imza toplandığı takdirde referandum yoluna gidilebiliyor. (Munchies Vice, 2016)

2.1.6. İskoçya’da Restoran İşletmecisine Linç Girişimi

15 Kasım 2015 tarihinde, etnik restoranlara yönelik şiddet olaylarının üzücü bir örneği İskoçya’nın Glasgow yakınlarındaki Fife bölgesinin Methil şehrinde yaşanmıştır. Yaklaşık 25 yıldır aile bireyleri ile birlikte Caspian Fast Food isimli bir restoran işleten 53 yaşındaki Mohammed Khalid, bir gün önce Paris’te gerçekleşen terör saldırılarını bahane eden kalabalık bir grubun saldırısına uğramıştır. Restoranı kapatmak üzere olduğu gece geç bir saatte on kişiden fazla oldukları güvenlik kameralarına yansıyan bir grubun saldırısına uğrayan Khalid, saldırgan grup tarafından çembere alınmış, eşi ve 25 yaşındaki kızının gözleri önünde feci şekilde dövülerek yaralanmıştır. Eşi de kendisini kurtarmaya çalıştığı sırada darbelere maruz kalarak yaralanmıştır. Polis iki kişiyi göz altına almış ve diğer zanlıları yakalamak için soruşturma başlatmıştır. (Mail Online, 2015)

İskoçyalı tanınmış gazeteci Zab Mustefa’nın sorularını yanıtlayan Mohammed Khalid, saldırı sebebiyle hem fiziki hem ruhsal travmalar geçirdiğini, sol gözünün önemli ölçüde görme kaybı yaşadığını ve sürekli kabuslar gördüğünü belirtmiştir. Saldırganların kendisini ve ailesini katledeceklerini düşündüğünü belirten restoran işletmecisi, daha önceleri de ırkçı saldırılara maruz kaldıklarını ancak İslamofobinin yükselmesi ile birlikte artık ırkçılığın daha şiddetli olduğunu hatta alenen yapıldığını belirtmiş ve 25 yıldır işlettiği restoranı satışa çıkardığını açıklamıştır. İskoç gazeteci Zab Mustefa, söz konusu yazıda son zamanlarda özellikle Müslümanların işlettiği restoranlara dönük ırkçı saldırıların arttığını belirterek konuyla ilgili farklı örneklerle de yer vermiştir. (Munchies Vice, 2016)

Görsel 2.4. Linç Girişiminin Yaşandığı Restoran (Fife, Methil, İskoçya)
Fotoğraf: Zab Mustafa **Kaynak:** (Munchies Vice, 2016)

2.2. Dünya'dan Örnekler

Bu bölümde Avrupa dışından verilecek örneklerin yanı sıra çıkış noktası Avrupa olduğu halde dünya geneline yayılmış olan Slow Food akımı ile dünyanın farklı kıtalardaki bir çok ülkesinde protestolara maruz kalmış Coca-cola ile ilgili bölümlere yer verilmiştir.

2.2.1. Fast Food Ürünlerine Tepkiler ve Slow Food Akımı

Türk Dil Kurumu “Fast food” terimini Türkçe’ye “hazır yemek” olarak çevirmiş ve “Kısa sürede hazırlanan ve yemek için az zaman harcanan hafif yiyecek” olarak tanımlamıştır. Fast Food türü yiyecekler yiyeceklerin kökeninin Avrupa olduğuna ilişkin önemli veriler olsa da 1954 yılına kadar dillerin kelime dağarcığında fast food teriminin bulunmaması, 1962’de ilk kez paket servis ifadesinin kullanılmaya başlaması, dünyanın en büyük on hızlı yemek markasının Amerikan kökenli olup toplam 75 milyar dolarlık bir satış hacmine ulaşması gibi sebepler, fast food teriminin ABD ile özdeşleşmesine sebep olmuştur. Bunun yanında bazı yiyeceklerin Amerika’nın kaşifleri gibi Avrupa’dan geldikleri görüşleri de vardır. Örneğin hamburgerin, Orta Çağ’da özellikle Tatarların yemiş oldukları bir biftek olduğu ve Tatarların ticari ilişki içerisinde buldukları Almanlara, Hamburg limanında hamburgeri tanıttıklarına dair kaynaklar mevcuttur. Alman göçmenler Amerika’ya geldiklerinde bu yemeği de beraberlerinde getirmişlerdir. Ayrıca, Romalıların daha MÖ 500 yılında bir tür hamburger ve

pizza türü yiyecekler tükettiklerinin kayıtlarının bulunduğunu söyleyen kaynaklar da mevcuttur. (Korkmaz, 2005:23)

Literatür incelendiğinde fast food akımının başlangıç noktasının Amerikan menşeli bir sokak yiyeceği olan Hot Dog (Sosis) arabaları olduğu görülmekte, fast food restoranlarının geçmişi ise 1920'li yıllara kadar dayandırılmaktadır. ABD'de araba sayısının hızla artması "Drive-In" adı verilen ve arabaya kadar servis yapılan restoranların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Araba sayısının artmasında General Motors adlı şirketin otomobil satışlarını artırmak üzere yaptığı gizli planların etkili olduğu bilinmektedir. Bu şirket tramvay işletmelerini farklı isimlerdeki şirketler kurarak satın almış ve tramvay hizmetlerini bilinçli şekilde geriletmiştir. Dolayısıyla otomobil sayısı artmış, buna paralel olarak da başta drive in restoranlar olmak üzere fast food restoranlarının sayısı da hızla artmıştır. Bu artışın bir diğer sebebi ise II.Dünya Savaşı için özellikle Los Angeles ve çevresinde kurulan fabrikalardır. Savaş malzemeleri üreten bu fabrikalar sebebiyle işçi sayısı oldukça yükselmiş ve bu işçilerin hızlı beslenme gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu gereksinim de fast food sektörü hızla büyümüştür. (Özdoğan vd., 2014:1)

Etnik yiyeceklere karşı geliştirilen zenofobik tutumların yanı sıra, küreselleşmenin bir sonucu ve küresel sermayenin bir dayatması olarak kabul edilen fast-food ürünlerine karşı da birçok tepki ve eylem gerçekleştirilmiştir. Bu eylemlerin başlangıcı olarak kabul edilen ve "Slow Food" (Yavaş Yemek) isimli dünya sathına yayılacak bir hareketin ortaya çıkmasına sebebiyet veren olay, 1986 yılında Roma'da ilk mağazasını açan Mc Donalds'a karşı İspanyol Merdivenleri (Piazza di Spagna) adıyla bilinen yerde gerçekleşmiştir. İtalyan aktivist ve yazar Carlo Petrini'nin öncülüğündeki küçük bir grup, yeni açılan fast food mağazasının önünde halka kendi kültürlerinin bir ürünü olan "Penne" isimli makarnayı dağıtarak tepkilerini göstermişlerdir. (Bucak, 2014:22)

1949 yılında Bra'da doğmuş olan Carlo Petrini, 1977 yılında yemek ve şarapla ilgili makaleler yazmaya başlamıştı. Yazıları sadece İtalya'da değil, dünya çapında birçok dergide yayınlanmıştır. Sol görüşlü olan Petrini, Arcigola isimli kâr amacı gütmeyen İtalyan yemek ve şarap birliğinin de kurulması ve geliştirilmesinde de etkin rol oynamıştı. Gıda arzının gitgide sanayileşmesi ve gıda kalitesinin bozulması sebebiyle bir şeyler yapmak gerektiğinin düşünen Petrini, arkadaşları ve meslektaşları ile ittifak halinde bu duruma çözümler aramaya başladı. 1986 yılında Mc Donalds'a karşı yaptıkları protesto o zamana kadar yaptıkları çalışmaların en etkilisi oldu. (Princeton, 2017)

Uluslararası “Yavaş Yemek” hareketi, 9 Kasım 1989'da kurucu üye Falco Portinari'nin kaleme aldığı bir bildirinin 15 üye ülke tarafından onaylanmasıyla resmen kabul edilmiştir. Bildiride yer alan ilkeler aşağıdaki gibidir: (Gezeroğlu, 2013)

- Endüstriyel uygarlaşmayla başlayıp gelişen yüzyılımız, önce makineyi icat edip, kendine yaşam modeli olarak seçmiştir.
- Hayatın koşuşturma telaşı insanı köleleştirmiş ve insan sinsi bir virüse yenik düşmüştür. Bu virüs, alışkanlıklarımızla aramıza girmekte, evimize, özelimize yayılmakta ve bizi "hızlı yemeğe" zorlamaktadır.
- İnsan, insan olmanın hakkını vermek adına ve bu telaşın neslini yok etmesini önlemek amacıyla mücadele etmelidir.
- Hızlı hayatın evrensel çılgınlığına karşı direnmenin tek yolu sakin ve inatçı bir şekilde bedensel keyif unsurlarımızı savunmaktır.
- Uygun dozlarda, duyuşsal hazları ve uzun soluklu keyifleri emniyete almak; durmadan çalışmayı verimlilik zannetme çılgınlığına kapılmış kalabalığın hastalığından korunmak için gereklidir.
- Bizim bu düzene karşı koyuşumuz, "Yavaş Yemek"le sofrada başlamalıdır. Bölgesel yemeklerimizin lezzetlerini, kokularını yeniden keşfedelim ve "Hızlı Yemek" in ezici etkisini kendimizden uzak turalım.
- Hızlı yaşam, üretkenlik adına, var olmamızın geleneklerini değiştirmiş, çevremizi ve ufkumuzu tehdit etmektedir. Bu duruma tek çözüm "Yavaş Yemektir".
- Gerçek kültür; lezzeti yok saymak yerine onu geliştirmektir. Bunun da yolu, uluslararası deneyim, bilgi ve proje değiş tokuşundan daha iyi ne olabilir?
- "Yavaş Yemek" daha iyi bir geleceği emniyete alır. "Yavaş Yemek", küçük salyangoz simgesiyle, "yavaş" kimılıya devinim getirecek nitelikli desteğe ihtiyaç duyan uluslararası bir düşünce hareketidir.

Manifestonun yayınlanmasından sonra kurumsallaşmaya başlayan hareket, 1990 yılında İtalya'nın Venedik kentinde ilk Uluslararası Slow Food Kongresi yapılmasıyla ivme kazanmıştır. 1992 yılında Almanya'da, 1993 yılında İsviçre'de şubeleri açılan Slow Food akımı, 2000'li yıllara gelindiğinde Mc Donalds'ın yanı sıra onlarca fast food markasının dünyaya yayıldığı Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan şubesi ile bu ülkede de faaliyetlerine başlamıştır. (Slow Food, 2016)

Slow Food Hareketinin günümüzde dünyada 100.000'den fazla üyesi, 1300 yerel şubesi bulunmaktadır. Küresel bilinçlenmeye, ekolojik dengenin korunmasına, genetiği ile oynanmamış gıdaların üretiminin teşvik edilmesi gerektiğine inanan, büyük gıda tröstlerinin haksız kazanç elde etmelerini kabullenmeyen, küçük ve yerel üreticileri destekleyen bu hareket:

- Her kişinin yerel kültürünün parçası olan, insan duyularını tatmin eden, iyi, taze ve lezzetli mevsimsel ürünlerle beslenmesi,
- Doğaya, yaşadığımız çevreye, hayvan ve insan sağlığına zarar vermeyen temiz gıda üretilmesi ve tüketilmesi,
- Küçük ve yerel üreticilerin desteklenmesi, adil koşullar ve ücretlerle ürünlerini üretip satmalarının sağlanması ve iyi, temiz olarak üretilen bu ürünlerin tüketicilere adil, erişilebilir fiyatlarla sunulması yönünde faaliyetler yürütmektedir. (Aytimur, 2015:18)

Günümüzde onlarca ülkede şubeleri bulunan Slow Food Birliği, sadece fast food ürünlerini protesto ederek yöresel ürünlerin kullanılmasını savunmakla kalmamış, küreselleşmenin özellikle büyük şehirleri olumsuz etkilediği sonucuna vararak “Cittaslow” adı verilen bir akım da başlatmıştır. İtalyanca “Citta (Şehir)” ve İngilizce “Slow (Yavaş)” kelimelerinden oluşan bu kavram Türkçe’ye “Sakin Şehir” adıyla girmiştir. Cittaslow hareketinin amaçları aşağıdaki şekilde özetlenebilir: (Bucak, 2014:35)

- Şehirlerin hangi alanlarda özel olduklarının ortaya konularak, bu özellikleri korumak için strateji geliştirmek,
- Şehrin dokusunun, renginin, müziğinin ve hikayesinin uyum içinde, şehir sakinlerinin ve ziyaret edenlerin zevk alabilecekleri bir hızda yaşanmasını sağlamak,
- Yerel zanaatları ve tatları yaşatmak,
- İnsanların sağlığını ön planda tutmak,
- Hava, gürültü, ışık ve elektromanyetik kirliliklerin sağlığı tehdit etmeyecek boyutta tutulmasını sağlamak,
- Çöp toplama saatlerinden ilaçlamaya kadar birçok konuda önlem almak,
- Yerel üreticileri desteklemek,
- Çevreye zararsız alternatif yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik etmek.

Günümüzde sakin şehir akımı, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu otuz ülkeye yayılmış ve 238 şehir “Sakin Şehir” unvanı almıştır. Türkiye’de, Akyaka, Eğirdir, Gerze,

Gökçeada, Halfeti, Perşembe, Şavşat, Seferihisar, Taraklı, Uzundere, Vize, Yalvaç ve Yenipazar'ın aralarında bulunduğu 13 sakin şehir bulunmaktadır. Türkiye'deki sakin şehir sayısının devamlı artan bir grafik izlemesi beklenmektedir. (Citta Slow Türkiye, 2017)

Özetle, fast food zincirlerine dönük olarak İtalya'da başlayan protestolar, "Slow Food" isimli yeni bir hareket hatta kültürün ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Başlangıçta sadece Amerikan yiyeceklerinin ülkelerinde yayılmasını önlemek amacıyla hareket eden küçük bir grup eylemcinin başlattığı hareketin, Amerika'nın da aralarında bulunduğu onlarca ülke ve yüzlerce şehirde resmen desteklenmesi, dünya genelinde yerel yiyeceklerin ve yöresel yiyecek kültürünün korunması gerekliliğinin milyonlarca kişi tarafından desteklendiğinin açık bir kanıtıdır. Zira slow food hareketine resmi olarak üye olan kişi sayısı 100 bine ulaşmış, dünya genelinde 1300 yerel şube açılmış, içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 30 ülkeden 238 şehir "Cittaslow" ilan edilmiştir.

2.2.2. Coca-Cola'yı Hedef Alan Suçlama ve Boykotlar

Boykot; bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma, bir kimse, bir topluluk veya bir ülkeyle amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme anlamlarına gelmektedir. (TDK, 2017) Tüketici boykotları çeşitli sebepler dolayısıyla sadece bir ürünün satın alınmamasının yanı sıra bir şirketin veya bir ülkenin tüm ürünlerini satın almanın durdurulması şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

Tüketici boykotu kavramı, günümüzün değişen ve gelişen tüketici isteklerine bağlı olarak her geçen gün literatürde daha önemli bir kavram haline gelmiştir. Yığınla hareket etmek ve merkezileşmiş bir kültürün desteklenmesi yerine tüketiciler, daha küçük gruplar halinde veya kişisel görüş ve düşünceleriyle hareket etmektedirler. Değişen tüketici profiline bir yansıması olan tüketici boykotu belirli bir markadan ya da üründen, arzu edilmeyen bir davranışın oluşması nedeniyle kaçınan bireyler için tepkilerini ifade etmekte önemli bir araç haline gelmiştir. Boykotlar, birbirinden farklı nedenlerle ve farklı olaylara dayanılarak ortaya çıkabilmektedirler. Tüketiciler çeşitli güdülerle boykotlara katılabildikleri gibi, birçok gerekçe öne sürerek boykotlara karşı zıt tavırlar sergileyebilmektedirler. (Uysal ve Cömert, 2017:98)

Tüketicilerin öfke ve düşmanlık gibi olumsuz duyguları, bir kuruma hatta bir ülkeye karşı boykota katılım şeklinde ifade edilebilir. Çoğu kez boykot kararları tüketicilerin bireysel kararları olmaktan çıkarak, ekonomik yaptırım amacıyla bazı kurumlara ve ülkelere karşı

siyasi sebepler dolayısıyla verilmektedir. Başka bir ifadeyle boykotlar, ürünlerin kalitesine olan inançlardan ziyade, ülkedeki politik ve sosyal durumla yakından ilişkilidir. Boykotlar bir ürünün fiyatını düşürmek amacıyla da yapılabilir de genelde bir kurum veya ülke tarafından alınmış bazı kararları değiştirmek ve yapılan yanlışları cezalandırmak gibi amaçlar güder. (Tian, 2010:37)

1886 yılında Amerikalı Eczacı John Pemberton tarafından icat edilmiş olan Coca-Cola, ilk olarak bir eczanede bardağı beş cent olan bir şurup olarak piyasaya sürüldü. Daha sonra yapılan birkaç küçük değişiklikle bu zamanki halini alan Coca-Cola, özellikle 1928 Olimpiyatlarına sponsor olması ile Amerika dışında da hızla tanındı ve pazarlanmaya başlandı. Şirket, tek markası olan Coca-Cola'yla sürdürdüğü yetmiş yıldan sonra, yeni tatlarla genişlemeye karar verdi. İlk kez 1940'larda geliştirilen ve 1950'lerde satışa sunulan Fanta'nın sonrasında 1961'de Sprite ve 1966'da Fresca piyasaya sunuldu. 1982 yılında piyasaya sürülen Diet Coke ise iki yıl içinde dünyanın bir numaralı düşük kalorili içeceği haline geldi. Günümüzde dünyanın en çok tüketilen içeceği olan Coca-Cola'nın 2013 yılı verilerine göre dünya çapında günlük tüketim miktarı yaklaşık 1,9 milyar bardaktır. (Coca-Cola, 2017)

Yüzüncü yılını kutladığı 1986 yılında dünyanın 165 ülkesinde satılan Coca-Cola, soğuk savaş döneminde Çin Halk Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği, Doğu Almanya gibi bazı ülkelerin yanı sıra devlet politikaları sebebiyle 1977 ile 1993 yılları arasında Hindistan'da, ABD'ye karşı savaşmış olan Vietnam'da ve askeri cunta sebebiyle 1962 ile 2012 yılları ara Burma'da (Myanmar) uzun süre satışa sunulmasa da, günümüzde bu ülkeler dahil dünyanın tüm ülkelerde satılmaktadır. Coca-Cola'nın dünya üzerinde satılmadığı sadece iki ülke mevcuttur. Bu ülkeler de ABD'nin ticari ambargo uyguladığı Küba ve Kuzey Kore'dir. (Hebblethwaite, 2017)

Dünya genelinde çok fazla tüketilmesine rağmen Coca-Cola, tarihi boyunca birçok kez protestolara, ciddi suçlamalara ve boykotlara maruz kalmıştır. Amerikan emperyalizminin sembolü olarak görülen Coca-Cola'ya yönelen bu tepkiler, aslına ABD'nin askeri, politik, siyasi ve ekonomik politikalarına karşı verilmiştir. Bu boykotlardan bazı örnekler şöyledir: (Özaykun, 2016:32)

- İrlanda'da Katoliklere karşı ayrımcılığını desteklediği gerekçesiyle Amerika'da bulunan Irish National Caucus isimli İrlanda lobisi tarafından Coca-Cola'yı boykot çağrısı yapılmıştır.

- 1993 yılında Malezya’da bazı siyasetçiler, Bosna-Hersek, Küba, Somali ve Kuzey Kore’de kabul edilemez bir siyaset izleyen emperyalist Amerika Birleşik Devletlerinin simgesi olarak gördüklerini belirttikleri Coca-Cola’nın boykot edilmesini istediler.
- Amerika’nın en büyük müttefiki olarak görülen İsrail’de dahi Coca-Cola boykot edilmiştir. İsrail’in Amerika ile müttefik olmasından dolayı Orta Doğu’da siyasi ve askeri problemler yaşadığını söyleyen gruplar Coca-Cola’yı boykot çağrısı yaptı.

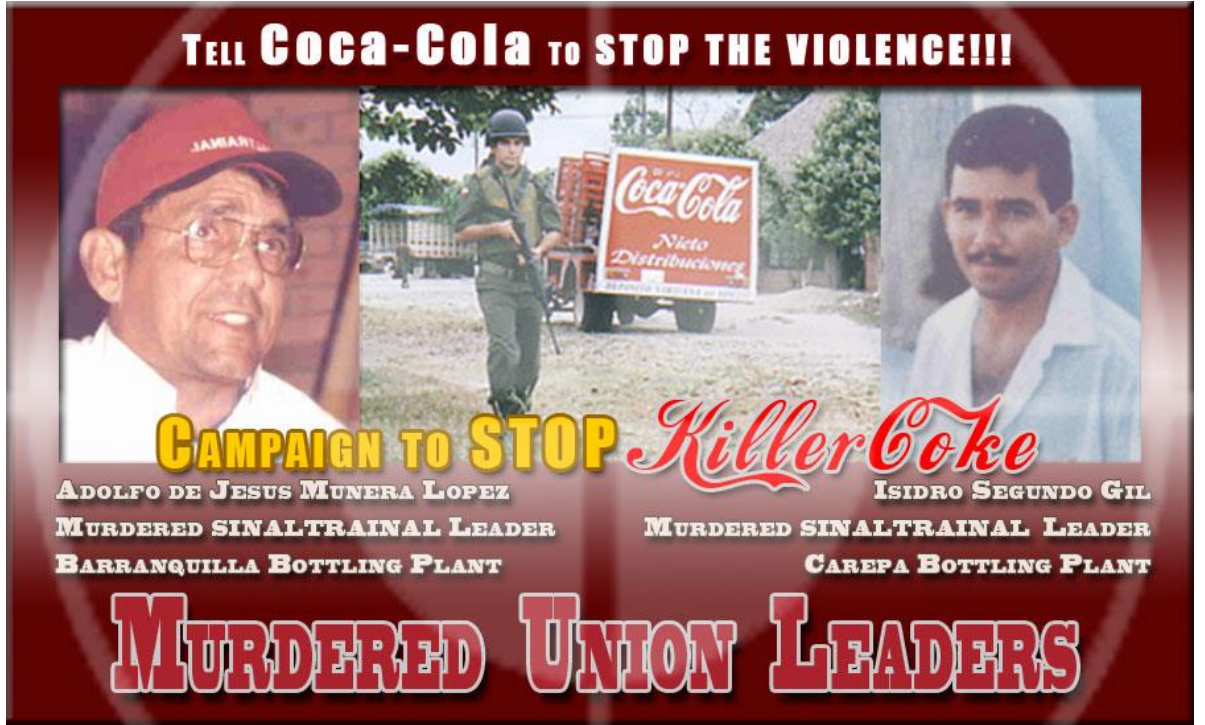
İsrail’de Amerikan malı olduğu için protestolara maruz kalan Coca-Cola, Türkiye’de ise İsrail malı olduğu gerekçesi ile protestolarla karşı karşıya kalmıştır. İsrail’in Filistin’deki askeri politikalarına tepki olarak 2014 yılı Temmuz ayında sosyal medyada Coca Cola ve İsrail ürünlerini satın almama çağrısı üzerine, bazı belediye, sosyal tesis, market ve restoranlarda söz konusu ürünlerin satışını durdurulmuştur. Bu gelişme üzerine Coca Cola adına yapılan açıklamada İsrail’e yardım edildiği iddiaları reddedilmiştir. Coca-Cola tarafından yapılan açıklamada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır: (Milliyet, 2014)

- Coca-Cola şirketi 1998 yılından bu yana Filistin’de faaliyet göstermektedir.
- Coca-Cola’nın Filistin’de üç fabrikası, biri Gazze’de olmak üzere yedi satış ve dağıtım merkezi bulunmaktadır.
- Coca-Cola, üç yüz elli Filistinliye iş olanağı sağlamakta, Coca-Cola faaliyetleriyle ilişkili yan sektörlerden ise üç bin beş yüz aile geçimini sağlamaktadır.
- Türkiye’de de doğrudan üç bin, dolaylı olarak otuz bin kişiye istihdam sağlayan Coca-Cola olarak, elli yıldır Türkiye’de ekonomiye güç vermek üzere faaliyetlerini sürdürmektedir.
- Coca-Cola’ya yönelik son günlerdeki iddiaların tamamen gerçek dışı olduğu kamuoyuna duyurulur.

Coca-Cola şirketi dünya çapında gerçekleştirilen boykotların karşı karşıya kalmanın yanı sıra, Kolombiya’da sendika liderlerinin öldürülmesinden sorumlusu olarak gösterilmiştir. Cinayetlerden sorumlu tutulan Coca-Cola’nın dava edilmesi dahi denenmişse de şirket bu iddiaları tümüyle reddetmiştir. Bu iddiaları sürekli gündemde tutmak ve Coca-Cola ile daha etkin mücadele etmek amacıyla “Katil Kola’yı Durdurun” (*Stop Killer Coke*) isimli bir hareket dahi başlatılmış ve “*killercoke.org*” isimli bir internet sitesi kurulmuştur.

İnternet sitesinin iddiasına göre bu hareketin dünya çapında binlerce gönüllüsü mevcuttur. İşin bir diğer ilginç yanı, “Katil Kola’yı Durdurun” hareketine önderlik eden Ray Rogers isimli aktivistin de Amerikan vatandaşı olması ve New York’ta faaliyet gösteren “Corporate Campaign Inc.” isimli bir sivil toplum kuruluşunun da önderliğini yürütmesidir. Söz konusu hareketin internet sitesinde hareketin destekçilerinden biri olan “Kolombiya Gıda Sendikaları Birliği” (*Sinaltrainal*) isimli sivil toplum kuruluşunun Başkan Yardımcısı Juan Carlos Galvis’in şu ifadelerine yer verilmiştir: (Killer Coke, 2017)

“Eğer kolaya karşı verdiğimiz bu savaşta başarısız olursak, öncelikle birliğimizi kaybedeceğiz. Daha sonra işlerimizi kaybedeceğiz. Sonuçta da hayatlarımızı kaybedeceğiz. Gerçek şu ki, uluslararası bir dayanışma hareketi olmasaydık, uzun zaman önce bizi ortadan kaldırırlardı.”

Görsel 2.5. Öldürülen Sendika Liderleri
Kaynak: (Killer Coke, 2017)

Fast food yiyeceklerle birlikte Coca-Cola’ya yönelen tepkilerin siyasi bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, küresel sermayeyi elinde bulunduran süper güçlerin ekonomik, askeri ve siyasi politikalarını benimsemeyen kişi, grup veya ülkeler bu yiyecek ve içeceklere karşı zenofobik tavırlar sergilemektedirler.

Protesto ve boykot hareketlerine bakılırsa, Coca-Cola asla sadece bir içecek olarak görülmemekte, Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik politikaları ile özdeşleştirilmektedir.

2.2.3. Somali'de Samosa Yasağı

Helal gıda bölümünde ayrıntılı Şekilde incelenmeye çalışıldığı üzere dinlerin, o dine mensup kişilerin tüketebilecekleri yiyecek-içeceklere sınırlamalar ve yasaklar getirildiği bilinmektedir. Bu bölümde, kutsal kitaplarca yasaklanan yiyeceklerden farklı olarak dini örgütlenmelerin getirdiği sınırlamalar ve yasaklardan örnekler verilmeye çalışılacaktır.

Dinlerin bazı yiyeceklere özel önem vermesinin yanı sıra bazılarına yasaklar getirmesi, farklı kültürel kimliklerin oluşmasında bazen farklı grupların birbirine yakınlık ve antipati duymasına yol açar. Hiç et yemeyen Hintli, et yemenin helal olduğu İslam dinine mensup birinden kendini ayırır. Aynı Müslüman, et yeme konusunda Hıristiyan ile aynı noktada buluşurken, domuz yememek konusunda Musevilere yakınlık duyar. (Hatemi, 1996)'dan akt. (Beşirli, 2010:167)

Aynı dinin farklı mezhepleri arasında da yenilebilecek ve yenilemeyecek yiyecekler konusunda dinin temeliyle çelişmeyecek farkları görmek mümkündür. Sadece farklı mezheplerde görülmeyen bu durum aynı mezhepte yer alan farklı İslam toplumları için de geçerlidir. Aynı mezhep mensupları içinde bir topluluk için yiyecek olmayan bir hayvan, kültürel süreçlerin etkisiyle başka bir toplulukta besin olarak dşnlmektedir. Orta Asya coğrafyasında atın ve at sütünden elde edilen kırmızın besin olarak tüketilmesi bunun tipik bir örneğidir. Bu kapsamda Japonların ve Çinlilerin yemek kültüründen de söz etmek de mümkündür. Çinlilerin inançları gereği bıçak ve kesici alet kullanmamaları, tavuk veya kırmızı eti çok fazla haşlamadan besinin ruhuna zarar vermeden haşlayıp tüketmeleri kültürleri gereğidir. (Beşirli, 2010:167)

Görsel 2.6. Somali’de Yasaklanan Samosa Böreği
Kaynak: (Spicy Time, 2017)

Dini altyapısı bulunmayan, ancak geçerli zaman diliminde belirli bir bölgeye hâkim dini örgütlenmeler tarafından mensup olunan dine aykırı olduğu iddia edilerek gerçekleştirilen bazı yasaklar da mevcuttur. Bu konuya en ilginç örnek ise “Samosa” isimli böreğin Somali’de yasaklanmasıdır. Hindistan, Güneydoğu Asya, Arap Yarımadası ve Akdeniz’de oldukça popüler bir hamur işi olan Samosa isimli aperatif yiyecek, Somali’de köktendinci Al-Shabab örgütü tarafından 2011 yılında yasaklanmıştır. El Kaide ile bağlantılı olan örgüt, ülkedeki şiddetli kıtlığa rağmen, yardım için ülkeye girmek isteyen gönüllü kişi ve kuruluşlara izin vermemiş, bu karardan birkaç gün sonra ise, hakaret içerdiği ve “aşırı Hristiyan” olduğu gerekçesi ile “Samosa” isimli böreğin tüketimini yasaklamıştır. Yasağın gerekçesi olarak, “üçgen” şeklindeki Samosa böreğinin, “baba, oğul ve kutsal ruh” şeklinde ifade edilen teslis üçlemesini simgelediği gösterilmiştir. (Maclean, 2011)

Dini inanışların da yiyecek ve içeceklerle karşı gelişen zenofobik tutumlarda oldukça etkili olduğu göze çarpmaktadır. Müslümanlara dönük zenofobik tutumların varlığının yanı sıra, Somali’deki söz konusu yasak, Müslümanlar tarafından diğer dinlere özgü yiyeceklerle dönük zenofobik tutumların ilginç bir örneği olarak göze çarpmaktadır. Domuz etinin İslam dinince yasak olmasının, Müslüman kesimin yiyecek alışkanlıklarına yansımalarının yanında, Samosa böreği gibi başka dinlerle özdeşleştirilen yiyeceklerin yasaklanması yiyecek içecek zenofobisine örnek teşkil edecek ilginç uygulamalardan biridir.

2.2.4. Moskova’da Shawarma Yasağına Hazırlık

Arap mutfağına özgü bir döner türü olan ve özel bir sosla servis edilen Shawarma (Şavurma) isimli yiyecek Moskova’da oldukça popülerdir. Ancak Moskova Ticaret ve Hizmet Dairesi, sayıları gittikçe artan Shawarma dükkanlarının hijyen kurallarına uymadıkları gerekçesiyle yasaklanacağını duyurmuştur. Daire Başkanı Alexei Nemeryuk Komsomolskaya Pravda radyosuna verdiği demeçte “*Shawarma’yı Moskova sokaklarından tamamen kaldıracamız, Shawarma artık yok olacak*” ifadelerini kullanmış, Shawarma’nın kötü koşullarda hazırlandığını ve hijyen açısından sakıncalı olduğunu bildirmiştir. Ancak Moskova genelinde çok sevilen bu yiyeceğin yasaklanma isteği yerel halk tarafından tepkiyle karşılanmış, #ShuarmaZhivi (Yaşasın Shawarma) başlığı ile sosyal medyada destek kampanyaları başlatmışlardır. (Independent, 2016)

Görsel: 2.7. Moskova’da Yasaklanması Planlanan Shawarma
Kaynak: (Shawarma Urban, 2017)

Moskova Ticaret ve Hizmet Dairesi Başkanı Nemeryuk’un hijyen konusundaki ifadeleri haklı olsa dahi, Shawarma’nın yasaklanması yerine söz konusu yiyeceğin üretilmesi için gereken hijyen kurallarının belirlenmesi ve bu kurallara uymayan işletmelerin kapatılması yoluna gidilmesinin neden düşünülmediği sorusu akla gelmektedir. Nemeryuk’un örneğin “*kötü koşullarda hazırlanan yiyecekler yok olacak*” gibi bir ifade kullanmak yerine “*Shawarma artık yok olacak*” şeklindeki ifadesinden Shawarma’nın hazırlanma koşullarından ziyade direkt olarak Shawarma’ya ve ait olduğu kültüre dönük bir tepki olduğu açıktır.

3.BÖLÜM: ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL AÇIKLAMALAR

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, bir kültüre karşı gelişen korku ve düşmanlığın söz konusu kültürün yiyecek ve içeceklerine yansımalarını ortaya koymaktır. Yıldırım ve Şimşek (2016:70)'in belirttikleri gibi olgubilim araştırmaları nitel araştırmanın doğasına uygun olarak kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya koymayabilir. Ancak bir olguyu daha iyi tanınamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya koyabilir ve bu yönüyle hem bilimsel alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar sağlayabilir. Araştırma bu amaç doğrultusunda yapılmış, yabancı düşmanlığı olgusu, yabancı kültürlerin yiyecek ve içeceklerine yansımaları bağlamında yapılan karşılıklı görüşmelerin yanı sıra Avrupa başta olmak üzere farklı ülkelere verilen örneklerle daha detaylı tanıtılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı ifade edilirken ülke, toplum, din veya millet gibi kavramlar yerine “kültür” kavramının kullanılmasının doğru olduğu düşünülmüştür. Zira kültür, din, millet, toplum, ülke gibi kavramların özelliklerini de içine alan geniş bir kavramdır. Türk Dil Kurumu kültürü aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

- Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü,
- Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü,
- Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi,
- Bireyin kazandığı bilgi.

Kültür kavramı insan bilimlerine sıkıca bağlanmış bir kavramdır. Yukarıdaki tanımların yanı sıra, önceleri kullanılmış olan “zihniyet”, “düşünce biçimi”, “gelenek” ve hatta “ideoloji” gibi terimlerin yerini de “kültür” almıştır. (Sezen, 2015:35)

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırmalarda sadece görüşmeye dayalı veri toplanabilmekle beraber, sonuçların gözlem ve literatür taraması gibi ek yöntemler yardımıyla desteklenmesi nitel verilerin

güvenirliğinin artırılmasına destek vermektedir. Nitel araştırmaların güvenilirliğinin sağlanmasındaki temel ölçütler arasında, araştırmanın kimlerle, toplam kaç kişi ve kaç soru ile, ne zaman ve nerede gerçekleştirildiği gelmektedir. Elde edilen verilerin güvenilirliğini sağlamadaki temel etken, araştırmacının bizzat kendisinin veri toplama aşamasına dahil olması ve not tutmasıdır. (Saldamlı, 2016:75)

Bu çalışma yarı yapılandırılmış karşılıklı görüşmelerle verilerin toplandığı nitel bir araştırmadır. Araştırma deseni olarak fenomenolojik (olgubilim) desen benimsenmiştir. Araştırma bulguları betimsel bir anlatım ile sunulmaya çalışılmış ve doğrudan alıntılara sıkça yer verilmiştir.

Fenomenoloji deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgulara günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşsak da bu tanışıklık olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Fenomenoloji, bize tümüyle yabancı olmayan ancak tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmak için uygun bir araştırma zemini oluşturur. (Yıldırım ve şimşek, 2016:69)

Araştırmanın başında öncelikle araştırmanın kavramsal çerçevesinden hareket edilerek geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Literatürde ırkçılık, etnik merkezcilik, İşlamofobi ve helal gıda konuları ile ilgili çok sayıda çalışma yapıldığı, dolayısıyla bu kavramlarla ilgili geniş kaynakların mevcut olduğu görülmüştür. Ancak bu kavramlarla yakın anlamlar taşısa da farklı bir kavram olan zenofobi ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yapılan çalışmalar sınırlıdır. Bu çalışmanın konusu olan yabancı düşmanlığının yiyecek ve içeceklerle yansımasıyla ilgili bir çalışmanın ise henüz yapılmadığı görülmüştür. Dolayısıyla araştırma daha kapsamlı ve ayrıntılı bir literatür taramasını gerektirmiştir.

Konuyla ilgili geniş bir internet taraması yapılmış, özellikle yabancı gazetelerin internet arşivlerinden yiyecek içeceklerle yönelen düşmanca tutumlarla ilgili, araştırmayı destekleyecek önemli veriler elde edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini yabancı ülkelerde işletilen etnik restoranlar, daha geniş bir ifade ile kendi kültürüne ait yiyecekler sunan, ancak ait olduğu kültürün baskın olduğu ülke dışında

faaliyet gösteren restoranlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Almanya'nın başkenti Berlin'de bulunan Kreuzberg semtindeki Türk restoranları oluşturmaktadır. Kreuzberg, Türklerin oldukça yoğun olduğu ve yerleşik Türk nüfusun çok fazla olması sebebiyle "Küçük İstanbul" adıyla anılan bir semttir. Örneklem belirlenirken nitel araştırmalarda kullanılan "*amaçlı örneklem*" yöntemlerinden "*doğrulayıcı veya yanlışılayıcı durum örnekleme*" kullanılmıştır.

Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak, herhangi bir kavramsal çerçeve olmaksızın tamamen tümevarımcı bir yöntemle, herhangi bir araştırma problemi üzerinde çalışılmaya başlandığı varsayılırsa, söz konusu çalışmayı yürüten araştırmacının bir süre sonra çalıştığı konu ile ilgili belirli olguları ve temaları keşfetmeye başlayacağı görülecektir. Bulunan sonuçların ve keşfedilen temaların geçerli ve tutarlı olup olmadığının saptanması için de bulguları doğrulayıcı veya yanlışılayıcı ek durumlara ihtiyaç duyulacaktır. Doğrulayıcı durumlar hali hazırda bulunmuş temalara veya sonuçlara zenginlik ve derinlik katan, bulguların geçerliliğini artıran ek durumlardır. Yanlışılayıcı durumlar da bulunmuş sonuçlara alternatif veya zıt açıklamalar getirmesi bakımından son derece önemlidir. Zira bulunmuş sonuç ve temaların hangi sınırlar içinde geçerli olduğunu belirler. Doğrulayıcı veya yanlışılayıcı durum örnekleme bu şekilde tanımlanabilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2016:122)

Bu çalışmaya da herhangi bir kavramsal çerçeve olmaksızın, tümevarımcı bir yöntemle başlanmıştır. Ön çalışmalar sonucunda kavramsal çerçeve netleştirilmiştir. Araştırma bulguları doğrulamak veya yanlışılamak amacının yanı sıra, sonuca zenginlik katmak adına yabancılara ait restoranların oldukça yoğun olduğu, özellikle Türklerin nüfus yoğunluğunun çok yüksek olduğu, buna paralel olarak da ve Türk restoranların oldukça fazla sayıda yer aldığı Kreuzberg semti tercih edilmiştir.

2017 yılının temmuz ayında Berlin şehrinde on iki Türk restoran işletmecisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanının yabancı düşmanlığı konusunda hassas bir bölge olması nedeniyle bazı katılımcılar ses kaydı alınmasına olumsuz yaklaşmıştır. Bu sebeple bazı görüşmelerde ses kaydı alınamayarak sadece not tutma yoluna gidilmiştir.

Restoran işletmecileri ile yapılan görüşmeler dışında, sivil toplum kuruluşlarının fikirlerinin alınmasının da çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu sebeple Berlin'de bulunan Türk Dernekleri ile temas kurulmuştur. Yapılan araştırma sonucunda Berlin'de yer

alan ve kısa adı TBB olan Türkischer Bund in Berlin Brandenburg (Berlin-Brandenburg Türkiye Toplumunu) isimli sivil toplum kuruluşunun şehirde bulunan 37 Türk derneğini aynı çatı altında topladığı ve TBB'ye üye bu derneklerin müzik, spor, eğitim, kültür, bilim gibi birçok alanda faaliyet gösterdikleri anlaşılmıştır. TBB, tüm üye derneklerin temsilcisi ve sözcüsü konumundadır. Kuruluşun dernekler dışında ayrıca seksen altı bireysel üyesi bulunmaktadır. Bu sebeple TBB'nin yetkili sözcüsü İlker Duyan'dan randevu talep edilmiş, kendisi ile derneğin Berlin'in Kreuzberg semtindeki merkezinde yaklaşık bir saatlik bir röportaj gerçekleştirilmiş ve görüşmenin tamamı ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Farklı kültürlerin yiyecek alışkanlıklarına yansıyan düşmanca tutumlara tüm ülkelerde hatta tüm şehirlerde rastlamak mümkün olabilir. Dolayısıyla bu çalışmanın belirli ülkelerle sınırlandırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Dünyada bu tür örnekler en çok rastlanan iki ülke olarak ön plana çıkan İtalya ve Fransa'nın ikinci bölümde detaylı şekilde incelenmesine karar verilmiştir. Örnekler, siyasi söylemler ve yasal düzenlemeler incelendiğinde bu iki ülkede farklı kültürlerin yiyeceklerini yansıyan korku ve düşmanlığın varlığı net olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu ülkelere birinde yapılacak bu tür bir araştırmanın sonuçlarını tahmin etmek zor değildir.

Almanya'daki durum ise İtalya ve Fransa'dan farklıdır. Öncelikle Almanya'da diğer ülkelere nazaran daha çok Türk vardır. 2011 sayımına göre Almanya'da iki milyon yedi yüz on dört bin Türk vatandaşı bulunmaktadır. Bu sayı Türkleri, Almanya'da en fazla nüfusa sahip göçmen sınıfı yapmaktadır. (Amt für Statistik Berlin-Brandenburg, 2017) Avrupa'daki yabancı sayıları incelendiği zaman da belirtildiği üzere Dışişleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye dışında yaklaşık altı milyon Türk vatandaşı bulunmaktadır. Almanya'daki Türk nüfusu bu sayının yüzde elliye yakın kısmını oluşturmaktadır. Dolayısıyla hem Almanya'nın en kalabalık nüfusa sahip yabancıları Türklerdir, hem de Türkiye dışında en çok Türk vatandaşının yaşadığı ülke Almanya'dır. (Dış İşleri Bakanlığı, 2017)

Türklerin en kalabalık olduğu yabancı ülke olmasının yanı sıra ırkçı eylemlerle sürekli gündeme gelen Almanya'da, yabancı kültürlerin yiyecek alışkanlıklarına dönük tutumların İtalya ve Fransa kadar net olmadığı görülmüştür. Bu sebepler dolayısıyla araştırmanın Almanya'da yapılmasının daha doğru olacağına karar verilmiştir.

Bilindiği üzere Almanya, 1949-1990 yılları arasında Federal Almanya Cumhuriyeti (Batı Almanya) ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Doğu Almanya) şeklinde ikiye

bölünmüştü. İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki süper güç olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) başını çektiği Doğu Bloku ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) lideri olduğu Batı Bloku ülkeleri arasında cereyan eden Soğuk Savaş döneminde, Doğu Almanya SSCB'nin, Batı Almanya ise ABD'nin müttefiki konumundaydı.

Gürel (2014:28)'in de belirttiği üzere Berlin, Doğu Almanya topraklarında olmasına rağmen, İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere, Fransa, ABD ve SSCB'nin dörtlü işgali altında kalmıştı. Batı Bloku ülkeleri olan İngiltere, Fransa ve ABD'nin ortak hareket etmesi sonucu siyasi gerginlik gün geçtikçe artı ve sonuçta SSCB ve Doğu Almanya'nın ortak girişimiyle 1961 yılında Batı Berlin'in etrafına çekilen duvarla, Berlin de Almanya gibi Doğu ve Batı olmak üzere ikiye bölündü. Bu bölünmüşlük 1990 yılına kadar devam etti ve iki Almanya'nın birleşmesi ile "Utanç Duvarı" olarak adlandırılan duvar yıkıldı.

Araştırmanın yapıldığı Kreuzberg semti, günümüzde Berlin'in merkezinde bulunsa da duvarın var olduğu dönemde Batı Berlin'in en doğu noktasında, başka bir ifade ile duvarın kenarında bulunmaktaydı ve Türklerin göçleri bağlamında sembol yerlerden birisiydi. Semtte yaygın olan yurt benzeri konut yapısı kısa süreli sözleşmelerle Almanya'ya gelen Türk göçmenler için oldukça cazipti. Türklerin Kreuzberg 'de yoğun olarak yerleşmesinin temel sebebi buydu. İşçi sınıfından oluşan bu profil, Türklerin sayısının artması ve duvarın yıkılması sebebiyle günümüzde oldukça değişmiştir. (Erduyan, 2014:154)

Çok kültürlü bir şehir olan Almanya'nın başkenti Berlin, yüz binlerce yabancıların yerleşik olarak yaşadığı oldukça renkli bir şehirdir. Berlin-Brandenburg Resmi İstatistik Kurumu (Amt für Statistik Berlin-Brandenburg) verilerine göre şehirle ilgili bazı sayısal veriler Çizelge 3.1.'de verilmektedir.

Yüzölçümü	891,1 Km ²
Nüfus (2015)	3.520.000
Nüfus Yoğunluğu (km²) başına)	3.947
Yabancı Nüfus (2015)	545.700
Yabancı Nüfus Oranı	%15,5
Türk Nüfus (2011)	198.090
Türk Nüfus Oranı	%5,6
Turist Sayısı (2016)	12.432.000
Geceleme Sayısı	31.068.000

Çizelge 3.1. Berlin Şehriyle İlgili Sayısal Veriler
Kaynak: (Amt für Statistik Berlin-Brandenburg, 2017)

Araştırmanın örneklemini Berlin'in Kreuzberg bölgesindeki Türk restoranları oluşturmaktadır. Berlin'deki toplam Türk sayısı resmi olarak bilinse de Kreuzberg semtinde yaşayan Türklerin ve burada yer alan Türk restoranların resmi sayısına ulaşamamıştır. Ancak semt, Türklerin en yoğun yaşadığı ve Türk restoranlarının en yoğun olduğu bölge olarak bilinmekte ve "Küçük İstanbul" adıyla anılmaktadır. Semt bu ve özellikleri sebebiyle araştırma alanı olarak seçilmiştir. Semtteki dükkân tabelalarının büyük kısmı ve bunun yanı sıra semt merkezini gösteren tabela dahi Türkçe'dir.

Görsel 3.1. Kreuzberg Semt Merkezi (03.07.2017)

3.4. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın özgün bir çalışma olduğu düşünülmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere ırkçılık, etnik merkezcilik, helal gıda ve İslamofobi gibi konularda yapılan çalışmalara sıklıkla rastlansa da zenofobi ile ilgili yapılan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi gibi alanlarında ilgili çalışmalar oldukça fazla olsa da sadece yabancı kültürlerle karşı beslenen olumsuz tutumlar sebebiyle, o kültürlerin yiyecek içeceklerine karşı geliştirilen korku ve düşmanlıkla ilgili yapılmış bir çalışma olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Literatür taraması sırasında salt bu konu ile ilgili bir çalışma yapılmadığı, sadece kimi çalışmalarda bazı örnekler verildiği görülmüştür. Çalışma bu konuda yapılmış ilk araştırma olması açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın hem ulusal bir kaynak olması hem de uluslararası alanda geçerli olması hedeflenmiştir.

Görsel 3.2. Kreuzberg’de Bulunan Türk Yiyecek İçecek İşletmelerinden Bazıları
(04.07.2017)

3.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma alanı yabancı düşmanlığının birçok örneğinin görüldüğü bir yer olarak hassasiyet arz etmektedir. Bunun yanı sıra görüşülen kişiler buldukları yerde yabancı statüsündedirler. Ancak buna rağmen görüşülen kişilerin doğru bilgi verdikleri, bunun yanı sıra, sayılan sebeplerden ötürü herhangi bir çekince göstermeksizin bazı bilgileri saklamadıkları varsayılmıştır.

3.6. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Almanya’da Türkler tarafından işletilen ve Türk mutfağına özgü menüler sunan restoranları kapsayan bu araştırma Almanya’nın Berlin şehrinde, Türklerin ve Türk restoranlarının yoğun olarak bulunduğu Kreuzberg semtinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme talep edilen bazı restoran işletmecilerinden ret cevabı alınırken, görüşme talebini kabul eden bazı işletmeciler ise farklı sebepler ileri sürerek ses kaydı alınmasını istememişlerdir.

Konuyla ilgili kaynaklar oldukça sınırlıdır. Farklı kültürlerin yiyecek ve içeceklerine yönelik düşmanca tavırların araştırıldığı bir çalışmaya yerli ve yabancı literatürde rastlanmamış, sadece bazı çalışmalarda konuyla ilgili kısa bilgiler olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında 12 Türk restoran işletmecisi ile görüşülmüş, bunun yanı sıra araştırma bulgularını desteklemesi ve güvenilirliği artırması amacıyla Türk sivil toplum örgütleri ile görüşme yoluna gidilmiştir. Ancak derneklerin faaliyet alanı çok farklı olduğundan ve değişik bölgelerde kurulu oldukları için zaman ve maliyet kısıtları sebebiyle, Berlin şehrindeki Türk sivil toplum örgütlerini tek çatı altında toplayan ve üye derneklerin temsilcisi durumunda bulunan TBB Derneği ile görüşülmüştür.

Başlangıçta araştırmanın hem nitel hem nicel verilerle desteklenmesi planlanmıştır. Bu amaçla Türk restoran işletmecileri ile yapılacak karşılıklı görüşmelere ek olarak, Tüketici Etnik Kökenciliği Eğilimi Ölçeğinde (CETSCALE) yer alan 17 sorusunda içinde olduğu (Yabancı düşmanlığının yiyecek kültürüne yansımalarını ölçmek amacıyla eklenmiş 23 soru ile birlikte) toplam 40 sorudan oluşan bir anketin 400 Alman vatandaşına uygulanması düşünülmüştür.

Araştırma alanı ile ilgili yapılan ön çalışmalar sırasında bölgede yaşayan Türklerden anketle ilgili görüşü alınanların tamamı, ölçekte yer alan soruların Almanlar tarafından tepki ile karşılanabileceğini, özellikle yabancı statüsündeki (Türk) bir araştırmacının böyle bir anket uygulamasının resmi makamlarca da olumsuz algılanabileceğini belirtmişlerdir. Söz konusu sebepler dolayısıyla Alman vatandaşlarına yapılması planlanan anketten vazgeçilerek, Evanschitzky, Wangenheim, Woisetschlager ve Blut tarafından “Alman Pazarında Tüketici Etnik Merkeziliği” (Consumer Ethnocentrism in the German Market) ismi ile yapılmış kapsamlı araştırmanın verilerine atıf yapılmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR

4.1. Almanya’da Yabancı Düşmanlığına Genel Bakış

Almanya’da Türklere dönük ırkçı eylemlerin varlığı, Türklerin Almanya’daki varlığı ile neredeyse eşittir. Almanya’ya Türkiye’den göçler, 30 Ekim 1961 tarihinde bu ülkeyle imzalanan işgücü anlaşması ile başlamıştır. Bu anlaşmayı, 1964 yılında Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1966’da Fransa, 1967’de İsviçre ve 1970’de İngiltere ile imzalanan anlaşmalar izlemiştir. Diğer Avrupa ülkelerine de kademeli olarak göçler başlamıştır. Almanya ile 1961’de yapılan anlaşma öncesinde de Türkiye’den Almanya’ya giden bireysel girişimciler ve özel aracılar tarafından deneyim kazanmak amaçlı gönderilen Türkler bulunmaktaydı. Bu Türklerden bazılarının Almanya’nın liman kentleri olan Hamburg, Bremen ve Kiel’e aileleri ile birlikte sorunsuz şekilde yerleştikleri, Almanların çalışmak istemediği yarı nitelikli işlerde çalıştıkları bilinmektedir. Bu işçilerin statülerinin sonradan gelen işçilere göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. (Perşembe, 2005:63)

Almanya’da, özellikle Türklere ve Türklerin kültürel özelliklerine karşı uzun yıllardır geliştirilen düşmanca tutumlar söz konusudur. Alman toplumunun yabancı işçiler konusunda önyargılı tutumları, Türkler hakkındaki özellikle tarihsel temele dayanan değer yargılarına bağlı olarak giderek zenofobiye dönüşmüştür. Almanya’da zenofobi, farklılıkları kabul etmemek ve saygı duymamak temelinde gelişmiştir. Örneğin kimi okullarda yabancı öğrencilerin hissedilir varlığı sebebi ile Alman aileleri, kendi çocuklarının yabancı çocukları ile aynı ortamda kalmalarını önlemeye dönük faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Almanlar genellikle birlikte yaşadıkları yabancıları, kendi toplumlarının bir parçası olarak görmemektedirler. Bilim, teknik ve ekonomi alanlarında gösterdikleri gelişmelerin eskiden beri var olan üstünlük iddialarına katkısıyla, Türk Kültürünü kendi kültürlerinden aşağı bir kültür olarak görmektedirler. (Perşembe, 2005:103)

Türklerin Almanya’daki varlığı dolayısıyla duyulan rahatsızlığın fıkralara da yansımalarını belirten Koçak’a (2012:94) göre “kendi ırkını diğer ırklardan üstün görerek onlar üzerinde hegemonya kurmayı meşru sayıp bu uğurda mücadeleyi öngören ideoloji” olarak tanımlanan “ırkçılık”, gülmece amaçlı fıkralara da yansımakta ve bu duruma da açık bir tepki gösterilmemektedir. Aşağıda Almanların Türklerle ilgili ırkçı fıkralarını derlendiği çalışmadan birkaç örnek verilecektir: (Koçak, 2012:95)

“İki Türk bir barda oturuyorlarmış. Biri diğere: “Yakında tüm Almanya’yı ele geçireceğiz. Şimdiden 5 milyonu aştık” der. Bu esnada yaşlıca bir bayan yanlarına yaklaşır ve: “Bir zamanlar da 6 milyon Yahudi vardı” der.

“Kravatlı bir Türk’e ne denir? – Bir Big Mac lütfen!”

“Ölü bir Türk ile ezilmiş bir tırtıl arasındaki fark nedir? – Tırtıl bir işe yarardı.”

“Bir Türk kadını çöpü çıkarmak için ne kadar süreye ihtiyaç duyar? – Dokuz ay.”

“Bir Türk pisliğe bastığı zaman ne der? – Özür dilerim kardeşim.”

Almanya’da Türklere dönük ırkçı saldırıların özellikle 1990’lı yıllarda had safhaya ulaştığı söylenebilir. 1994 yılının ağustos ayında Berlin Duvarı’nın yıkılması öncesinde Doğu Almanya topraklarında bulunan Rostock kentinde ortaya çıkan ve haftalarca devam eden mültecilere ve yerleşik yabancılara dönük ırkçı saldırı ve eylemler, Aralık ayında Mölln kentinde üç Türk vatandaşının evinin kundaklanarak yakılması ile doruk noktasına ulaşmıştır. Mölln faciası henüz hafızalardan silinmemişken, Solingen şehrinde beş Türk vatandaşı aynı yöntemle yakılarak can vermiştir. Bu durum Almanya’daki ırkçı vahşetin uzun vadeli, kurumsal ve örgütlü bir hareket olduğunu ortaya koymuştur. (Canatan, 1995:241)

2010 yılında Almanya’da yayımlanan bir kitap, başta Türkler olmak üzere Almanya’daki Müslümanların varlığından duyulan rahatsızlığı gözler önüne sermesi bakımından son derece ilginçtir. "Almaya Kendini Yok Ediyor" (Deutschland Schafft Sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen) isimli kitap Almanya Merkez Bankası eski yönetim kurulu üyesi Thilo Sarrazin tarafından yazılmıştır. Sarrazin’in yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve İslamofobi içerikli kitabının piyasa çıktıktan kısa bir süre sonra Almanya’nın “en çok satan” kitapları arasında yerini alması dikkat çekici diğere bir boyuttur. Sarrazin kitabında Müslümanların Alman toplumluna uyum sağlamadıklarını, eğitim düzeyi düşük göçmenlerin Almanya’yı olumsuz şekilde etkilediğini iddia etmiş ve "Müslümanlar kadar güçlü biçimde suça ve refah devletinin yardımlarına bağlı olan başka bir göçmen grubu yok” ifadelerini kullanmıştır:(Alkan, 2015:280)

“İnsanlar dışarıdan seksen milyonluk Almanya’ya bakınca sanayi, şehirler, arabalar, ticaret, canlı bir hayatın olduğu güçlü bir ülke görerek imreniyorlar. Ancak kültür ve

gelenekler olmasa, Almanya sadece coğrafi bir terimden ibaret olurdu. Ancak Almanlar gelenek ve kültürlerinden giderek uzaklaşıyorlar.” (Sarrazin, 2010:6)

Almanyanın kültürel bir yozlaşma içerisinde olduğunu bu ifadeleri ile açıklayan Sarrazin, bunda en büyük payın ülkedeki özellikle Müslüman ve Türk yabancılar olduğunu iddia etmiştir. Sarrazin, Almanya’daki Türklerin sadece önemsiz işlerde çalıştığını belirtmiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sırasında söz konusu kitabı ile bir dönem en çok en çok satanlar listesinin başında olan Sarrazin’in Türklere suçlayan ve aşağılayan ifadelerine tepki olarak Türk Restoranlarına alınmadığı, bu durumun medyaya da yansdığı öğrenilmiştir.

Alman ikinci televizyon kanalı ZDF'de yayınlanacak "Aspekte" programı için yapılan çekimler sırasında, Kreuzberg semtinde kurulan Türk pazarını gezen Sarrazin'e pazarcılar tepki göstermiştir. Sarrazin'in tartıştığı Türk esnaf, Türklerin her türlü işte çalıştığını, ayrıca Türklerin ve Arapların, diğer göçmenlerle kıyaslanmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. İstatistik uzmanı olduğunu ve sadece sayısal verileri açıkladığını belirten Sarrazin, söylemlerinden sadece Türklerin rahatsız olduğunu, diğer yabancılar ise alinganlık göstermediğini belirtmiştir. Yemek yemek için daha sonra “Hasır” isimli Türk restoranına girmek isteyen Sarrazin'e ve ZDF ekibine burada yemek verilmemiştir. Restorandan sonra Berlin Alevi Toplumuna giden Sarrazin, aralarında Berlin Eyalet Meclisi seçimleri için milletvekili adayları olan bazı Türklerin de bulunduğu vatandaşlar tarafından protesto edilmiş ve buraya da alınmamıştır. (Hürriyet, 2011)

Bir sonraki bölümde yer alan İlker Duyan’la yapılan röportajda da belirtildiği üzere Sarrazin, Türklere dönük ırkçı söylemlerinden dolayı TBB tarafından mahkemeye verilmiştir. Beş sene süren yargı sürecinin sonunda on dokuz komisyon üyesinin on altısının oyuyla Sarrazin’in ırkçılık yaptığı ve önyargılı davrandığı kararı verilmiştir. Tavsiye karar olarak da, Almanya’daki hâkim ve savcıların ırkçılık konusunda eğitim almaları gerektiği belirtilmiştir.

Almanya’da doksanlı yıllarda doruğa çıkan xenofobik faaliyetlerin günümüzde de sona erdiğini söylemek mümkün değildir. Anadolu Ajansı’nın Dışişleri Bakanlığı verilerine dayanarak verdiği bilgilere göre 2011-2016 yılları arasında Avrupa genelinde Türklere yönelik yabancı düşmanlığı içerikli 755 saldırı gerçekleşmiştir. Almanya saldırılarının büyük bölümünün yaşandığı ülke olarak dikkati çekmiştir. Ülkedeki onlarca saldırının arasında kundaklama ve tehdidin yanı sıra, duvarlara gamalı haç, küfür ve hakaret içerikli yazı yazma

ile işaretler çizme gibi ırkçı eylemler görülmektedir. Ayrıca Türklerin ve Müslümanların yiyecek alışkanlıklarına dönük bir saldırı olarak iş yeri, cami ve derneklere “domuz organları” bırakılmaktadır. (Anadolu Ajansı, 2017)

4.2. NSU Cinayetleri (Dönerci Cinayetleri)

4 Kasım 2011 tarihinde Alman televizyonları Thüringen eyaletine bağlı Eisenach şehrinde bir karavanın yandığını ve karavanın içinde iki erkek cesedi bulunduğunu duyurdu. Araştırmaların derinleştirilmesi ile, başlangıçta adi bir vaka gibi görünen bu olayın, aslında son derece karmaşık ve korkunç bir olaylar zincirinin son halkası olduğu ortaya çıktı. Karavanda ölü bulunan kişilerin kimliklerinin ve geride bıraktıkları bazı delillerin incelenmesi ile ortaya çıkan bulgular, başta Almanya’da yaşayan Türkler olmak üzere tüm Almanya’da şok etkisi yarattı.

Karavanda bulunan cesetlerden biri 38 yaşındaki Uwe Mundlos’a, diğeri ise adaşı 34 yaşındaki Uwe Boenhardt’a aitti. İddialara göre, bu iki şahıs Eisenach’daki bir banka soygununa karışmış, polis tarafından karavanda olduklarının tespiti üzerine yakalanacaklarını anlayınca önce polisle çatışmış, ardından da karavanı ateşe vererek intihar etmişlerdi. (Genel kanı bu olsa da iki şahsın nasıl öldüğü konusunun halen tam olarak netleşmediğini belirtmek gerekir). Ancak asıl önemli bulgular bunlardan ibaret değildi. Araştırmalar derinleştirilince, Mundlos ve Boenhardt’ın Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü (*Nationalsozialistischer Untergrund, kısaca NSU*) isimli aşırı sağcı bir terör örgütüne üye oldukları ve 2000-2006 yılları arasında gerçekleştirilen, maktullerin sekizinin Türk olduğu “on” faili meçhul cinayetin zanlıları oldukları belirlendi. (Die Welt, 2011)

13 Kasım 2011 tarihinde Alman hükümet yetkilileri tarafından yapılan açıklamada, cesetleri bulunan Neonazi teröristlerin, en az on cinayetten sorumlu oldukları, ayrıca bir düzineden fazla banka soygununu ve Köln kentindeki bir bombalama olayını da gerçekleştirdikleri ifade edildi. Bu iki teröristin yanı sıra Beate Zschape isimli bir kadının da NSU örgütüne üye olduğunu itiraf ederek 8 Kasım’da teslim olduğu belirtildi. Örgütün, Zwickau şehrindeki bir evi merkez olarak kullandığı, teslim olan kadın terörist Beate Zschape’nin, iki arkadaşının karavanda ölü bulunduğunu öğrendikten hemen sonra, delilleri karartmak amacıyla söz konusu hücre evini patlayıcı kullanarak ateşe verdiği de daha sonra ortaya çıktı. (New York Times, 2011)

NSU adıyla bilinen aşırı sağcı örgütün varlığı 2011 yılının Kasım ayında gerçekleşen bu olaylara kadar kamuoyu tarafından bilinmemekteydi. Polis de cinayetleri soruştururken böyle bir örgütün varlığından hiç şüphelenmemişti. Söz konusu on cinayetin aynı kişiler tarafından işlendiğini düşünülmemiş, sadece öldürülenlerin bazıları arasında bağlantı olabileceğini tahmin edilerek araştırmalar yapılmıştı. Tüm cinayetlerin mafya, uyuşturucu, terör bağlantısı, kıskançlık vb. gibi sebeplerden meydana geldiği düşünülerek araştırmalar yapılmış, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ihtimali göz ardı edilmişti. (Der Spiegel, 2012)

Sekiz Türk vatandaşı, Türk'e benzediği için öldürüldüğü iddia edilen bir Yunan vatandaşı ve bir Alman kadın polisin öldürüldüğü seri cinayetler, Almanya'daki Türk diasporası da dahil olmak üzere Almanya ve Dünya kamuoyunda "**Dönerci Cinayetleri (Dönermorde)**" adı ile bilinmektedir. Bu sebeple söz konusu cinayetler, yabancı düşmanlığının yiyecek kültürüne yansımalarının çarpıcı ve üzücü bir örneği olarak, bu bölümde detaylı şekilde incelenemeye çalışılacaktır.

Aşağıda kronolojik sıra ile maktullerle ilgili kısa bilgilere yer verilmiştir:

Enver Şimşek: 9 Eylül 2000 tarihinde Nürnberg'de saldırıya uğrayan 38 yaşındaki Enver Şimşek, çiçekçilikle uğraşıyordu. Vücuduna iki farklı silahtan çıkan sekiz kurşun isabet eden Şimşek, hastaneye kaldırılrsa da iki gün sonra yaşam mücadelesini kaybetti. Seri cinayetlerin ilki olan bu olayda kullanılan silahların daha sonraki cinayetlerde de kullanıldığı tespit edildi. (Süddeutsche Zeitung, 2010)

Kurşunların çoğu yüzüne isabet eden Şimşek'in ırkçı terör örgütü NSU tarafından öldürülmüş olabileceği başlangıçta hiç düşünülmedi. Soruşturma sürecinde eşi Adile Şimşek, kıskançlık cinayeti olabileceği gerekçesi ile polis tarafından sorgulandı. Katili ilk aşamada yakında aramayı seçen yetkililer, daha sonra ise Şimşek'in uyuşturucu mafyası ile bağlantısı olabileceğini öne sürdü. Bu teoriden de sonuç alınamayınca, olay terör örgütü PKK ile ilişkilendirilmeye çalışıldı. (GAV, 2016)

Abdürrahim Özudoğru: Nürnberg'de büyük bir firmada makine uzmanı olarak çalışan Özudoğru, akşamları da eşinin terzi dükkanına yardım ediyordu. Cinayet terzi dükkanında gerçekleşti. Kafasına iki kurşun isabet eden Özudoğru 6 Haziran 2001 tarihinde hayatını kaybetti. (Süddeutsche Zeitung, 2010)

Süleyman Taşköprü: Hamburg’da işlettiği manav dükkanında 27 Haziran 2001 tarihinde başına üç kurşun sıkılarak katledilen Süleyman Taşköprü, 31 yaşındaydı. Cinayette kullanılan silahlar Enver Şimşek cinayetinde kullanılan silahların aynısıydı. (Al Jazeera, 2014)

Habil Kılıç: 28 Ağustos 2001 tarihinde Münih’te işlettiği markette saldırıya uğrayan Habil Kılıç 38 yaşındaydı. Duruşmada okunan polis raporunda Habil Kılıç’ın, profesyonel bir şekilde katledildiği, kafasının arkasına ve yüzüne sıkılan iki kurşunla hayatını kaybettiği belirtildi. Anna Schahingen adlı 67 yaşındaki görgü tanığı da olay günü marketten çıkan ve cinayeti işlediği düşünülen iki kişinin Türk olabileceği yönünde polise verdiği ifadeyi reddetti ve söz konusu kişilerin daha çok Doğu Avrupalı olduklarını belirtti. (Anadolu Ajansı, 2013)

Mehmet Turgut: 25 Şubat 2004 tarihinde Rostock kentinde bulunan bir dönerci dükkanında döner keserken katledilen Mehmet Turgut 27 yaşındaydı. Başına üç kurşun isabet etmiş ve hemen can vermişti. Hamburg’da kaçak olarak yaşayan maktul, iddialara göre kısa bir süreliğine Rostock’a bir yakınının dönerci dükkanına yardım etmeye gelmişti. Kardeşinin kimliğini kullandığı için kimi kaynaklarda maktulün adı Yunus Turgut olarak geçmektedir. Polis bu olayın Süleyman Taşköprü cinayetiyle bağlantılı olabileceğini düşündü. Bu olaydan sonra seri cinayetler “Dönerci Cinayetleri” adı ile anılmaya başladı. Kullanılan silah diğer cinayetlerde de kullanılan silahtı. (Frankfurter Allgemeine, 2011)

İsmail Yaşar: 9 Haziran 2005 tarihinde Nürnberg’deki üçüncü cinayet işlendi. Dönercilikle uğraşan 50 yaşındaki İsmail Yaşar, başına isabet eden beş kurşunla hayatını kaybetti. Cinayetin kebab dükkanında işlenmiş olması, dönerci cinayetleri teriminin yaygınlaşmasına ve aralarında bağlantı bulunduğunun düşünülmesine neden oldu. (Der Spiegel, 2015)

Theodoros Boulgarides: 15 Temmuz 2005 yılında Mühih’te, yeni açtığı anahtarıcı dükkanında öldürülen 41 yaşındaki Yunanistan vatandaşı Boulgarides’in Türk sanıldığı için öldürüldüğü iddia edildi. (BBC, 2013)

Görsel 4.1. Dönerciler diye anılan NSU Kurbanları **Kaynak:** (FP, 2017)

(Soldan sağa) **1.Sıra:** Enver Şimşek, Abdurrahim Özudoğru, Süleyman Taşkoprü, **2.Sıra:** Mehmet Turgut, İsmail Yaşar, Theodoros Boulgarides, **3.Sıra:** Habil Kılıç, Michele Kiesewetter, **4.Sıra:** Mehmet Kubaşık, Halit Yozgat.

Mehmet Kubaşık: Büfe işletmecisi olan 40 yaşındaki Mehmet Kubaşık, daha önceki yedi kurban gibi, Çek yapımı CZ 83 marka, 7.65 çapında bir tabanca ile, 4 Nisan 2006 tarihinde Dortmund'ta öldürüldü.

Halit Yozgat: Henüz 21 yaşında olan Halit Yozgat, Mehmet Kubaşık cinayetinden sadece iki gün sonra 6 Nisan 2006 tarihinde Kassel kentinde çalıştığı bir internet kafede öldürüldü. Almanya'da doğmuş ve yaşamı boyunca sürekli Kassel'de yaşamış olan Yozgat'ın ailesi, yaşadıkları ve aynı zamanda oğullarının öldürüldüğü caddenin isminin Halitstrasse (Halit Caddesi) olarak değiştirilmesini talep etti. Halit Yozgat'ın babası İsmail Yozgat, caddenin adının değiştirilmesi halinde oğlunun katilleri Uwe Mundlos ve Uwe Böhnhard'ın ailelerini açılışa davet edeceğini, birlikte beyaz güvercin uçurarak, dostluk ve barış mesajı vermek istediğini belirtti. (Anadolu Ajansı, 2014)

Michèle Kiesewetter: Seri cinayetlerin tek kadın kurbanı olan polis memuru 22 yaşındaki Kiesewetter, 25 Nisan 2007 yılında Heilbronn kentinde polis aracıyla devriyede olduğu sırada silahlı saldırıya uğradı. Kiesewetter hayatını kaybederken, birlikte görev yaptığı diğer polis arkadaşı ağır yaralandı. Bu olay NSU'nun bilinen son cinayeti olarak kayıtlara geçti. (Die Welt, 2012)

Öldürülen kişilerin sadece dönercilikle uğraşmadıkları, farklı alanlarda faaliyet gösteren küçük esnaflar oldukları bilirse de maktullerden Mehmet Turgut ve İsmail Yaşar'ın dönerci olması ve polisin bu cinayetler arasında bağlantı kurmaya çalışması medyanın da katkısıyla “Dönerci Cinayetleri” terimini doğurmuştur:

Döner cinayetleri terimi medyanın etkisi ile halk arasında oldukça yaygınlaşmış olsa da bu terimin cinayetleri küçümsemek ve yabancı düşmanlığının varlığını göz ardı etmek için özellikle kullanıldığı görüşü hakimdir. NSU terör örgütü, on masum insanı katletmiş, ayrıca Köln-Mülheim'de bir bombalama eylemi gerçekleştirerek birçok kişinin yaralanmasına ve zarar görmesine sebep olmuştur. Öldürülenleri öncelikle insan olarak görmek yerine, yaptıkları işin önemsiz ve gayri milli olduğuna dikkat çekerek olumsuz bir algı yaratılmaya çalışılmıştır. Öldürülen kişiler kökenleri nedeniyle sözde basite indirgenerek öldükten sonra dahi ayrımcılığa uğramışlardır. Cinayetlerin siyasi boyutu ise yıllarca göz ardı edilmiştir. (Der Spiegel, 2012)

Türk kamuoyunun rahatsızlığı kadar, Alman kamuoyunun bir kısmının da NSU seri cinayetlerinin “döner cinayetleri” adı verilerek küçümsenmesinden rahatsız olduğu

görülmüştür. Alman Dil Bilimci Horst Dieter Schlosser'in önderliğinde Alman dilinin doğru kullanılmasına dikkat çekmek amacıyla 1991 yılından beri Darmstadt Üniversitesi tarafından "Yılın En Kötü Kelimesi" (Unwort des Jahres) ismi ile yapılan organizasyonda "Dönermorde" kelimesi 2011 yılının en kötü kelimesi seçilmiştir. Prof.Dr.Nina Janich tarafından yapılan açıklamada bu kelimenin en kötü kelime seçilmesinin sebepleri kısaca şöyle sıralanmıştır. (Frankfurter Allgemeine, 2012)

"İrkçi teröristlerin işlediği seri cinayetlerin böyle basmakalıp ve folklorik ifadelerle etiketlenmesi son derece yanlıştır. Bu terim, cinayetlerin siyasi boyutunun yıllarca ve kasten göz ardı edildiğinin bir göstergesidir. Cinayetleri bir yiyeceğe indirgeyerek, cinayet kurbanları sadece kökenleri sebebiyle ayrımcılığa maruz bırakılmışlardır."

4.3. TBB Sözcüsü İlker Duyan'la Yapılan Röportaj

Berlin Brandenburg Türk Toplumunu adıyla faaliyet gösteren ve kısa adı TBB olan sivil toplum örgütü, Berlin'in Kreuzberg semtinde yer almaktadır. TBB, tek bir sivil toplum örgütü olmasından ziyade birçok sivil toplum kuruluşunu ve münferit üyeleri aynı çatı altında toplayan bir birliktir. Birlik çatısı altında 37 sivil toplum kuruluşu ve bunun yanı sıra herhangi bir kuruluşa üye olmayan 86 münferit üye bulunmaktadır.

TBB resmi internet sitesi, birliği tanıtırken aşağıdaki ifadelerle yer vermiştir:

"Biz Türkler olarak, Berlin'in ve Federal Almanya Cumhuriyetinin geleceğini toplumun eşit bir parçası olarak şekillendireceğimizin bilincindeyiz. Değişik kültürlerden bir araya gelmiş olan bu toplumda, farklı kimliklerin ve yaşam tarzlarının kabul ve takdir edilmesinden yanayız. Kurumsal ve yapısal düzeyde, her zaman ve her yerde ırkçılığın ve ayrımcılığın her türüne şiddetle karşıyız. Temel amacımız, bu birlik çatısı altında azınlık haklarının hukuki, sosyal ve ekonomik düzeyde korunmasını ve yaşamın tüm alanlarında fırsat eşitliğini sağlamaktır." (TBB, 2017)

Almanya'daki araştırmalar kapsamında çalışmayı destekleyeceği düşünülerek TBB binası ziyaret edilmiş, birliğin faaliyetlerinin yanı sıra özellikle seri cinayetler konusunda yaptıkları etkinliklerle ilgili bilgi toplanmış ve TBB Sözcüsü İlker Duyan'dan randevu talep edilmiştir. Zira İlker Duyan, seri cinayetlerle ilgili Alman Federal Meclisinde kurulan

araştırma komisyonunda görev alması ve aylar süren toplantıların tamamına TBB adına gönüllü olarak katılması dolayısıyla Berlin’de cinayetlerle ilgili en çok bilgi sahibi olan kişilerden birisidir. İlk görüşme talebi olumlu karşılanmış ve randevu ayarlanmışsa da Duyan’ın işlerinin yoğunluğu sebebiyle randevu tarihi değiştirilmiş ve 8 Temmuz 2017 Cumartesi günü birliğin Kreuzberg – Oranienstrasse’de bulunan binasında, bir saati aşkın bir görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görsel 4.2. TBB Sözcüsü İlker Duyan’la Röportaj Öncesi Dernek Binasında (08.07.2017)

İlker Duyan 1949 İstanbul doğumludur. 1978 yılında Freie Universität Berlin’den (Berlin Hür Üniversitesi) mezun olan Duyan, 1979-2011 yılları arasında Almanya’da sağlık sektöründe çalışmış ve emekli olmuştur. 1986-2016 yılları arasında Berlin Türk Sağlık Çalışanları Derneği (BGTM-BTSE) Yönetim Kurulu Üyeliği ve Başkanlığı, 2012 -2016 yılları arasında Avrupa Türk Sağlık Çalışanları Federasyonu (ATSEF) Kurucu üyesi ve Eş başkanlığı görevlerini yürüten Duyan, 2011 yılından itibaren Berlin Brandenburg Türkiye Toplumu Yönetim Kurulu Üyeliği ve sözcülüğünü yürütmektedir. İlker Duyan, NSU

cinayetleri ile ilgili Almanya Federal Meclisinde kurulan komisyonun her biri 8 ila 11 saat arası süren yaklaşık 130 oturumunun tamamına gözlemci olarak katılmıştır.

İlker Duyan'la yapılan görüşmenin tamamı ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Duyan; seri cinayetler, Almanya'daki Türklerin genel durumu, Türk restoran işletmecilerinin yabancı düşmanlığına bağlı yaşadığı sorunlar, Almanların Türk ve Müslüman yiyeceklerine bakış açısı ilgili hem günümüze hem geçmişe dair detaylı bilgiler vermiştir. 8 Temmuz 2017 tarihinde yapılan röportajın tam metni aşağıdadır:

Soru: NSU (Nazional Sozialistischer Untergrund -Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü) tarafından gerçekleştirilen ve kamuoyunda “Dönerci Cinayetleri” olarak bilinen cinayetlerle ilgili biraz bilgi verebilir misiniz?

Cevap: *“4 Kasım 2011 tarihindeki akşam haberlerinde iki Alman Neonazi'nin bir karavanın içinde intihar ettiklerini ve karavanın da yandığını duyduk. Bunun yanı sıra Zwickau şehrinde de bir evde patlama olmuş ve yangın çıkmıştı. Arka arkaya bazı haberler gelmeye başladı. Yapılan araştırmalar sonucunda, karavanda intihar ettiği belirtilen iki Neonazi'nin, birçok Türk'ün katili oldukları ortaya çıktı. Türklere dönük bu faili meçhul cinayetlerin o zamana kadar adi suçlu sayılan kişilerce veya mafya örgütleri, uyuşturucu tacirleri tarafından gerçekleştirildiği düşünülüyordu.*

Tabi biz buradaki Türk toplumu olarak, bir sivil toplum kuruluşu olarak şok olduk. Protesto eylemlerine girişme kararı aldık. Hemen bir sonraki pazar günü Brandenburg kapısı önünde bir yas nöbeti yaptık. On adet mum yaktık. Çünkü sekiz Türk vatandaşı, Türk'e benzediği için bir Yunan vatandaşı ve yine Türk zannedilen bir Alman polisi olmak üzere toplam on kişi öldürülmüştü. Yaptığımız bu yas nöbetine, politikacılar hem Federal Meclis milletvekilleri hem de Berlin Eyalet milletvekilleri katıldı.

Aradan tahminen 2-3 hafta geçtikten sonra o zamanlar Dışişleri Bakanımız olan Ahmet Davutoğlu gelmişti. Biz o sırada bir araba konvoyu yapmayı düşündük. Amacımız NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands - Almanya Milliyetçi Demokrasi Partisi) merkezine gidip oradan Almanya İçişleri Bakanlığına geçmek ve daha sonra Alman meclisi önüne bir siyah çelenk bırakmaktı. Bunu gerçekleştirdik. Gerçi Ahmet Davutoğlu geldiği için polis bazı yolları kestiğinden, bazı vatandaşlarımız istese de katılamadı. Ama buna rağmen biz dört kilometrelik bir araba konvoyu yaptık. NPD'nin önünden sloganlar atarak geçtik ancak herhangi bir provokasyona mahal vermemek için durmadık. Daha sonra İçişleri

Bakanlığına geçtik. Katılanlara sağ gözü kapalı kâğıt gözlükler yaptırmıştık. Alman toplumunun da Alman hükümetinin de sağ gözünün kapalı olduğunu, yani aşırı sağcıların yaptığı politika ve eylemleri görmediklerini bu yolla anlatmaya çalıştık. İçişleri Bakanlığının ve Meclisin önünde konuşmalar yaptık. Meclisin önüne siyah çelenk bırakarak eylemi bitirdik.

2012 yılının Ocak ayında, NSU cinayetleri ile ilgili Federal Mecliste bir komisyon kuruldu. Mağdurlar için burada devlet tarafından bir etkinlik düzenlendi ve Şansölye Angela Merkel burada herkesin önünde, bu cinayetlerin tamamen açığa kavuşturulacağına sözünü verdi. Ben de bu kurulan komisyonun yaptığı tüm toplantılara katıldım. Tahminen 130 civarı toplantıya katıldım. Bir toplantı 8 ila 11 saat sürerdi. Bunu gönüllü olarak, hiçbir maddi amaç gözetmeksizin yaptım. Özellikle yapılan ilk toplantılar beni çok hüzünlendirdi. İnsanların nasıl öldürüldüğünü şahitlerden dinliyorduk. Zamanla bu duruma alışmaya başladım.”

Soru: Bu konuyla ilgili çok uzun bir mesai yapmışsınız. Şahitleri dinlemiştir. Bu cinayetlerin hangi sebeple işlendiğine dair somut bir bilgi edindiniz mi?

Cevap: *“Bizim de en çok bilmek istediğimiz şey buydu. Bu toplantılara Alman politikacılar, siyaset bilimciler de katılıyorlardı. Bu soruyu ben de herkese sordum. Sebep neydi? Cevabı halen alamadık. Çünkü öldürenler güya üç kişi. İki intihar etmiş, birisi hapisşanede ve konuşmuyor.”*

Soru: Sebebi bilinmese de bazı iddialar var değil mi?

Cevap: *“Tabii ki iddialar var. Yabancı olmaları, Türk olmaları... Türkleri korkutmak amaçlı... “Bakın Türkler öldürülüyor, yavaş yavaş çekilip gidin” demek istediler. Kardeşim, siz on kişiyi öldürerek Almanya’daki üç buçuk, dört milyon Türk’ü korkutacağınızı mı sandınız? Benim düşüncem şu, sırf yabancı oldukları için, ırkçılar tarafından öldürülmüş olabilirler. Ama bu şekilde Türkleri korkutmak mümkün değil.”*

Soru: Öldürülen kişilerin meslekleriyle ilgili bilginiz var mı? Neden dönerciler cinayeti gibi bir tabir kullanılıyor? Öldürülenlerin hepsi dönerci mi?

Cevap: *“Bu basının vermiş olduğu bir isim ve çarpıcı bir yakıştırma. Aslında sadece döner değil. Farklı işler yapan küçük esnaflar bunlar. Öldürenlere mafya dendi, PKK dendi. Maalesef Türk medyası da bu haberleri bu şekilde verdi. Ben arka arkaya gelen bu cinayet haberlerini şaşkınlıkla izliyordum. Burada PKK’nın bazı Kürt iş yeri sahiplerine baskı yaptığını biliyorduk.”*

“Biz de ölenleri hep dönerci zannediyorduk. Çünkü medyaya hep dönerci adıyla yansiyordu. Tamamı küçük esnaf ancak hepsi değil, bazıları dönerci. İsmail Yaşar isimli maktulün Nürnberg’de bir döner dükkânı varmış. Mehmet Turgut isimli bir maktul var. Rostock’ta bir dönercide döner keserken öldürülmüş. Ancak orada sürekli çalışan birisi değilmiş. Misafir olarak bulunuyormuş. Ancak ölenlerin hepsi küçük esnaf. Ancak mesela ilk öldürülen Enver Şimşek, çiçekçi. Daha önce Siemens’te filan çalışmış. Ticarete atılmak istemiş. Öldürülen Yunanlı anahtarcıymış mesela. Daha 15 gün önce açmış dükkânı. Delillerden yola çıkılarak esmer olduğu için Türk’e benzetilip öldürüldüğü sanılıyor. Mehmet Kubaşık’ın Dortmund’da bir kiosku varmış, en son öldürülen Halit Yozgat’ın internet kafesi varmış.

İşin ilginç yanı Alman Polisi Türk Polisinden yardım istiyor. Ancak Türk polisi de bunların ırkçı cinayet olduğunu düşünmemiş. Mafya cinayeti sanılmış. Alman polisi öldürülenlerin Türkiye’deki köyelerine gidip araştırma yapmışlar. DNA örnekleri almışlar. Bu arada karavanda ölen iki Neonazi’den geriye hiçbir DNA izi yok. Çok ilginç. Türkiye’ye gidip DNA araştırması yapıyorsun ama katillerin öldüğü yerde böyle bir araştırma yapılmamış. Güya yapılmış ama bu veriler DNA bankasına girilmemiş. Araştırılmamış. Öldürülen kadın polisin üzerinde 26 DNA izine rastlanmış ancak katillerin DNA’sı yok. Tabi bunlar çok soru işareti getiriyor akla. Bu iki üç adamın yapacağı iş değil.”

Soru: Bir üst akıl mı var?

Cevap: “Evet üst akıl tabiri son zamanlarda çok kullanılan bir tabir. Burada da bunu kullanabiliriz. Ben bunu açık açık bazı Alman politikacılara da söyledim. Bu üç kişi daha önceden göze batmışlar. Cinayetler 2000 yılında başladı. Bunlar çok daha önceden göze batan tipler. Örneğin karavanda ölenlerden Uwe Mundlos, 1995 yılında askerlik yaparken, aşırı milliyetçi olduğu için askeri gizli servis tarafından muhbir olarak kazanılmak istenmiş. Askeri kayıtlar araştırılınca ortaya çıktı. Gelen şahitler de bunu doğruladı. Silah kullanmayı da tabi orada öğreniyorlar. Ben bu üç Neonazi’nin de muhbir olduğunu düşünüyorum.

Bu üç şahıs 1996’dan beri bazı sinyaller vermişler. Aşırı sağcı yürüyüşlere, konserlere katılmışlar. Nihayetinde 1998 yılında bir garajda el yapımı bomba yaptıkları yönünde polise ihbar gidiyor. Polis bunların bulunduğu garaj yerine yan taraftaki başka bir garajı basıyor. Bunlar da polisi bu sayede fark ederek kaçıyorlar ve 1998 yılında yeraltına iniyorlar. Bunlar 1998’den beri aranıyor. 2000 yılında da bu cinayetlere başlamışlar.”

Soru: Mağdurların küçük esnaflardan seçilmesinin sebebi, Türklerin burada çok fazla işletme sahibi olmalarının verdiği rahatsızlık olabilir mi?

Cevap: *“İddialar var ama kanıtlanmadı tabi. İçerdeki kadın mahkûm konuşturulamadı. Bence durum şu: Öldürenler Doğu Alman tarafında yaşayan insanlar. Öldürülenlerin çoğu Batı Almanya tarafında. Batı Almanya dışında tek bir cinayet var. O da Rostock’ta işlendi. Doğu Almanya dışı kapalı bir ülke olduğu için oralarda yaşayanlar yabancılarla fazla muhatap olmadılar. Hatta hiç tanışmadılar. Bu sebeple yabancılarla karşı bir düşmanlık var. Yabancıların işlerini, ülkelerini ellerinden alacağını düşündüler. Halbuki Almanya’da toplam 10 milyon yabancı var. Örneğin Doğu Alman tarafına 2,5 milyar Euro para ödendi. Yabancıların vergileri ile oldu bunlar. Bu yabancılar olmasaydı nasıl olacaktı bu iş?”*

“Bence Alman politikacıların en büyük eksiği bunu yeterince dile getirmemeleri. Bunu söylemeleri lazım. Yani sadece Batı Alman tarafındaki Almanların değil, yabancılar dahil herkesin katkılarıyla Doğu tarafı adam oldu. Bunu üstüne basa basa söylemeleri lazım. Bunu söylemeyince her olumlu şeyi kendilerine mal ediyorlar ve yabancılar burada parazit gibi görünüyor. Bilinçli olmasa da dolaylı olarak eksik bir söylem. Çok şeyi değiştirebilir bu.”

Soru: Almanya’da halen yabancı düşmanlığı var mı? Halen hissediliyor mu?

Cevap: *“Tabii hissediliyor. Ben de yaşadım, eşim de yaşadı, çocuklarım da yaşadı. Halen ayrımcılık ve önyargı var. Mesela Berlin içinde halen bazı semtler “No go area”. Girilmez semtler yani.”*

Soru: Bir tanesinin ismini söylediler bana. Sizce neresi?

Cevap: *“Marzahn demişlerdir.”*

Soru: Evet. Oraya gitmemem gerektiğini söylediler. Neden?

Cevap: *“Bizim halkımız burada aşırı sağcılara kafalarını kazıdıkları için “dazlak” der. Bu dazlaklar Kreuzberg ve Neuköln taraflarına giremediği gibi, bizim kara kafalar da (gülüyor) Marzahn ve Hellersdorf’a giremiyor. Hakikaten Brandenburg bölgesinin bazı yerleri “No go area”. Ben gitmiyorum oralara.”*

Soru: Türk esnaf var mı orada?

Cevap: “Dönerciler var. Ben emekli olmadan önce bir firmanın Doğu Almanya Bölge Müdürüydüm. Tüm Doğu Almanya'nın kasaba ve şehirlerini gezdim ve her gittiğim yerde bir dönerci bulurdum. Ama döner yemek için değil. Merakımdan gider sorardım. “Buradan kuş uçmaz kervan geçmez ne yapıyorsunuz burada” diye? “Döner yapıyoruz ağabey” derlerdi. Ama genelde Kürt kökenli insanlardı. “Burada ırkçılık çok kendinizi nasıl koruyorsunuz” demek istiyorum. Sonra çıkarırlardı tezgâhın altından uzun büyük bıçakları, sopaları. “Ağabey gelen olursa bunlarla geri çeviriyoruz” diyorlardı.”

Soru: Size anlattıkları bir maceraları oldu mu mesela?

Cevap: “Tabi. Mesela Hamburg otoban yolunda Neuruppin isimli bir kasaba vardır ve ırkçılık orada çok üst düzeydedir. Bu özelliği ile gazetelere, televizyonlara da haber olmuş bir yerdir. Hatta 16 yaşında bir Alman çocuğu ırkçılar tarafından öldürüldü ve bataklığa gömüldü orada. Kendi aralarında da problem var. Bir nevi sanki ava çıkmış gibi, cılız, kuvvetsiz kimi görürlerse saldırıyorlar. Kimi uyuşturucu bağımlısı, zaten içki çok tüketiliyor. Irkçı söylemlerle beyinleri yıkanmış. Okullarından ayrılmışlar. Bilgisiz, eğitimsizler. Bunlara bazı politikacılar tarafından gaz veriliyor, kendilerini güçlü görüyorlar. Sosyal hayatları aşırı sağ eksenli geliyor.”

“İşte bu Neuruppin isimli kasabada bir dönerciye rastladım. Sahibi Türk, eşi ise Almandı. Burada hiç sorun yaşayıp yaşamadığını sordum. Bir keresinde dükkanını basıp dağıtmışlar. Sonra bu dönerci arkadaş Berlin'e gidip yakınlarını toplamış. Dört minibüse yaklaşık 25-30 kişi doluşup Neuruppin'e gelmişler. Baskın yapanların oturdukları yeri biliyorlarmış. Bu sefer baskını kendileri yapmış. Bu olaydan sonra bir daha da sorun yaşamadığını belirtiyor.”

Soru: Türklerin yoğun yaşadığı Kreuzberg ve Neuköln'de oluyor mu bu tür problemler?

Cevap: “Kreuzberg'de pek duymadım ama Neuköln'de aşırı sağcıların hakim olduğu doğuya yakın Rudow taraflarında oluyor. Metro çıkışlarında filan mesela yalnız yakaladıkları Türklere saldırıyorlar.”

Soru: Her tarafta yabancı restoranlar var. Alman restoranı yok. Almanları rahatsız etmiyor mu bu?

Cevap: *“Etmez mi? Aşırı sağcıların problemi bu zaten. Kültürümüz yok oluyor diyorlar. Berlin semt semt birbirinden ayrılır. Eski Doğu Berlin’de şimdiki Mitte bölgesinde genellikle Vietnamlılar yani Asya ve Uzakdoğu mutfağı çok hakimdir. Neuköln’de yavaş yavaş artık Arap mutfağı hâkim olmaya başladı. Kreuzberg, Schöneberg, Charlottenburg ve Wilmersdorf semtlerinde Türk ve İtalyan Mutfağı hâkim.”*

Soru: Geleneksel bir Alman mutfağı yok mu?

Cevap: *“Bizdeki gibi değil ama yöresel yemekleri var. Mesela kendilerine özgü mantıları var, işkembe dolmaları var. Büyükşehirlerde pek Alman mutfağı restoranına rastlamanız zor.”*

Soru: Türklerin işletme açmalarının zorlaştırıldığı doğru mu?

Cevap: *“Hayır, parayı veren, gerekli izinleri alan açabilir. Ama bazı kontrolleri sıklaştırdılar ve bence haklılar. Hijyen konusunda özellikle çok eksik var. Bunları kontrol etsinler tabii.”*

Soru: Almanya Kendini Yok Ediyor isimli kitabın yazarı Sarrazin’i soracağım.

Cevap: *“Evet, Biz onu mahkemeye verdik, hatta BM ırkçılık komisyonuna başvurduk. 5 sene uğraştık ve en sonunda 19 komisyon üyesinin 16 sının oyuyla Sarrazin’in ırkçılık yaptığı, önyargılı davrandığı kararı verildi. Tavsiye karar olarak da Almanya’daki hâkim ve savcıların ırkçılık konusunda eğitim almaları gerektiği belirtildi. Alman Hükümeti de maalesef bunu çok hafif şekilde geçiştirdi.”*

Soru: Bu şahsın iddiaları nelerdi?

Cevap: *“Türkleri aşağılıyordu. “Türkler bilgisizdir. Sadece manavlık, pazarcılık filan yapabilirler gibi şeyler söylüyordu. Irkçılık bu. Ayrıntılarını internet sitemizde bulabilirsiniz.”*

Soru: Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Cevap: *“Tabii. Birincisi bu Nazi cinayetlerinin iki komisyon kurulduğu halde aydınlatılmaması ve kimin yaptığının net olarak ortaya konamamasının sebebi kurumsal ırkçılıktır. Yani gizli servisler ve polis tarafından yapılan koruma ve kollamalardır. Bunların desteği vardır. Bunu üstüne basarak söylüyorum. O yüzden iddialar ispatlanamamıştır. İnternette Tino Brandt ismini araştırın. Kendisi devletten 200 bin Euro destek almış bir ajan.”*

Polis tarafında cinayetlerle ilgili olduğu düşünülerek evine baskın yapılmış. Bilgisayarının hard diskine el koymak istemişler ama bilgisayarda hard diskin olmadığını görmüşler. Meğerse daha önceden baskın olacağı bilgisi Alman gizli servisi tarafından Brandt'a iletilmiş. Dalga geçer gibi polisleri bir şeyler içmeye davet etmiş."

Soru: Derin devlet mi?

Cevap: *"Ben derin devlet diyemeyeceğim. Ama onu anımsatan belirli bir grup kendi içinde aktif duruma gelmiş. Hannig ismini unutmayın, araştırın. Bu adam BND'nin yani askeri istihbarat servisinin ikinci başkanıydı. Birinci komisyona geldi. Komisyon başkanının "Öldürülen kişiler hakkında bilginiz var mı?" sorusu üzerine "Evet, sekiz tane manav öldürüldü" cevabını verdi. Komisyon başkanı, öldürülenlerden hiçbirinin manav olmadığını söyledi. Hannig sonrasında özür diledi. Ama asıl maksadı olayı küçümsemektir. Bu sırada komisyon başkanı, "Eğer öldürülenler polis olsaydı veya Almanya'nın büyük bankalarının Yönetim Kurulu Başkanları olsalardı ne olurdu" diye sordu."*

Soru: Tabii olay çok ciddiye alınır ve kısa sürede çözüldü değil mi?

Cevap: *"Aynen öyle. İkincisi, 18 Ekim 2012'de o zamanki Anayasa Koruma Gizli Servisinin Başkan Yardımcısı şimdiki gizli servis koordinatörü Klaus-Dieter Fritsche, "Hükümetin her şeyden haberdar olması gerekmez" diye bir şey söyledi. Bu ismi de unutmayın. Bizi en çok üzen şey delillerin yetersizliğinden dolayı katillerin ortaya çıkmaması ve kişilerin neden öldürüldüğünün bilinmemesi. Komisyonlarda çok bulunduğum için Federal Başsavcısına kantinde sohbet ederken soru sorma imkânı buldum. Tabi beş yıl gidip geldiğim için artık samimiyet arttı. Kriminallik polis veya anayasa gizli servis örgütünde hiçbir yönetici hakkında neden soruşturma açılmadığını sordum. "Gerek duyulmadığını" söyledi. Biz aynı soruyu TBB olarak Federal Adalet Bakanına da bu şekilde ilettik. Benzer bir cevap aldık."*

"Yani bizim sorunumuz burada halen ırkçılık, yabancı düşmanlığı. Halen bu sorun çözülmedi ve devam ediyor. AFD diye ırkçı bir parti ortaya çıktı. Bu bile halen bu sorunun devam ettiğini gösteriyor. Maalesef Türkiye'de bu konuya yeterince eğilmedi. Hem politikacılar hem basın. Basın ara sıra bir şeyler yazsa da maalesef etkisiz oldu. Buradaki insanları bu kötü etkiledi. Buradaki diasporanın, Türkiye'ye hasret olan, orada da burada da yabancı görülen, iki arada bir derede kalmış bu insanlar "Türkiye bizi unuttu" düşüncesine kapıldılar."

Soru: Vatanımızda Almanca, burada yabancı gibi mi?

Cevap: “Aynen. Çok güzel bir tabir kullandınız. Burada insanların korkuları var. Bilhassa böyle küçük şehirlerde yaşayanlar geceleri çıkamıyorlar. Hem para kazanmak zorunda hem sokağa çıktığında korkarak çıkıyor. O yüzden Türkiye'nin manevi desteğine ihtiyaç duyuyorlar. Bu konu araştırılsın istiyorlar. Sizin buraya gelip bu araştırmayı yapmanız çok güzel. Bu zamana kadar kaç gazeteci geldi de araştırma yaptı burada. Türkiye’de yayınlanan siyaset meydanı gibi ne bileyim Ahmet Hakan’ın programı gibi programlarda bir kere de bu konuyu işleyemezler miydi? İnsanlar öldürüldü burada. Bunlar ortaya çıkanlar. Bu zamana kadar bu örgüt tarafından 168 yabancının öldürüldüğü iddia ediliyor. 168 kişi.”

Soru: Ne kadarlık süreçte 168 insanın öldürüldüğü iddia ediliyor?

Cevap: “İşte aynı süreç. Yani 2000 yılından bu zamana kadar.”

Soru: Sizi Türkiye’ye herhangi bir televizyon programı için davet eden oldu mu?

Cevap: “Olmadı. Sadece Bahçeşehir Üniversitesi bir ara açık oturum yapmayı düşündü. Onların burada da kampüsü var biliyorsunuz. Ama devamı gelmedi. Öyle kaldı.”

Soru: Çok fazla dönerci olmasından şikayetçi değiller mi?

Cevap: “İnsanlara yansıyan bir düşmanlık söz konusu. Yani restoranlara, küçük işletmelere bu yansıyor. Ama döner için ayrı bir parantez açmak lazım. Buranın insanının döneri kendilerine mal etme durumu var. Yeni doğanlar döneri Alman malı zannediyor. Dönerin Almanya’da icat edildiği düşünülüyor.” (SON)

4.4. Görüşme Bulguları

Görüşme soruları hazırlanırken araştırma yöntemine uygun olarak kolay anlaşılabilir, görüşülen kişileri yönlendirmeyecek, açık uçlu ve farklı türden sorular sorulmaya çalışılmış verilen cevaplara göre farklı alternatif sorular da ilave edilmiştir. Görüşülen kişilere ilk olarak İtalya ve Fransa’daki gelişmeler kısaca özetlenmiş devamında ise aşağıdaki sorular iletilmiştir.

- Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?
- Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

- Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?
- Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?
- İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?
- Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırma sonuçlarına nasıl ulaşıldığının açıklanması, nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır. Betimsel türden bir analizin kullanıldığı araştırmalarda görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vermek ve bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerlik için önemli olmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016:270) Dolayısıyla bu bölümde doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilecek ve bunlardan yola çıkarak sonuçlar açıklanmaya çalışılacaktır. Doğrudan alıntılarının yanı sıra görüşme kayıtlarının tamamı çalışmanın ekler bölümünde yer almaktadır.

4.4.1. Restoran Yasakları ve Engellemelerle İlgili Bulgular

İtalya ve Fransa’daki gelişmelerin hatırlatıldığı ve konu hakkındaki fikirlerinin sorulduğu ilk soruya verilen yanıtlar incelendiğinde, görüşülen kişilerin hiçbirinin söz konusu gelişmelerden haberdar olmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra görüşülen kişilerin tamamı İtalya ve Fransa’daki gibi bir durumun Almanya’da henüz söz konusu olmadığını belirtmişlerdir.

Ancak işletme açmanın eskisi kadar kolay olmadığı ve zorlaştırıldığı görüşmeler sırasında sık sık ifade edilmiştir.

“Burada henüz böyle bir şey (Restoran yasakları) duymadık ama artık işletme açmayı zorlaştırıyorlar, çok fazla şart koşuyorlar. Yani yeni bir yer açmak artık çok zor. Hatta bazı semtlerde izin verilmiyor. Her semtin değişik şartları var. İzin vermiyorlar.” (2 Nolu Görüşme)

“Burada bir engelleme yok ama kriterler zorlaştırılıyor. Daha değişik kriterler, dikkat edilmesi gereken hususlar çoğaltıldı hatta caydırıcı kriterler de mevcut.” (5 Nolu Görüşme)

“Şu an (restoran yasakları) yok ama olabilir de. Çünkü haddinden fazla restoran var.” (8 Nolu Görüşme)

“(Restoran yasakları) Keşke burada da olsa. Bıktım artık. Devralmak isteyene hemen veririm... Ömrümün geri kalanını memlekette geçirmek istiyorum...”

...Restoran eskiden daha kolay açılırdı. Şimdi bir sürü şart koşuyorlar. Yok şunu yap yok bunu yap diye. Eskisi kadar kolay ruhsat alamıyorsunuz.” (9 Nolu Görüşme)

Almanya gibi Avrupa Birliğinin kurucuları arasında yer alan dünyanın en gelişmiş ülkelerinden birisinin, yiyecek içecek işletmelerinin kuruluş standartları konusunda kurumsallaşmış olmasının beklenmesi gayet normaldir. Ancak işletmecilerin ifadelerinden hareketle restoran açılması için yeni kriterler getirildiği anlaşılmaktadır.

İtalya ve Fransa’da restoran yasakları, engellemeler ve helal gıda tartışmalarına gerekçe olarak yerel mutfakın kötü etkilendiğinin öne sürüldüğü görülmektedir. Yabancı kültürlerle ait yiyecekler sunan işletmelerin Alman mutfak kültürünü kötü etkilediğine dair bir korku veya endişenin var olup olmadığı ile ilgili aşağıdaki yorum dikkate değerdir:

“Almanların Bavyera mutfakı var ama Fransızlar gibi köklü bir Alman mutfakından bahsedemeyiz. Almanlar özellikle savaştan çıktıktan sonra keyif için değil doymak için yediler. Fransızların yüzyıllarca devam eden bir süreçte ortaya çıkmış bir tören mutfakları var. İtalyanların da öyle bir tören mutfakı var. Yani yemeği törene çevirme kültürleri var. Almanlarda bu olay yok. Almanlardaki olay doymak içindi. Bu böyle de devam etti. Burada hiç kimse siz bizim mutfakımızı bozdunuz diye bir şey iddia edemez. Ama İtalya ve Fransa’da edebilirler. Mesela Roma’da dönerci açmaya gidenlere yer vermediler. Buraya giremezsiniz dediler.” (4 Nolu Görüşme)

4.4.2. Tüketicilerin Yiyecek Tüketim Tercihleri İle İlgili Bulgular

Araştırmanın konusunun tüketicilerin etnik merkezci eğilimlerini ölçmek üzere yapılmış çalışmalarla ilişkisi bulunduğunu belirtmek gerekir. Zira yabancı kültürlerin yiyeceklerine dönük zenofobik tutumlar, beraberinde etnik merkezci davranışı getirmekte ve yerli ürünler tercih etme sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle Alman tüketicilerin etnik merkezçiliği ile ilgili yapılan araştırma sonuçları da çalışma kapsamında incelenmiştir.

Evanschitzky vd. (2008:14) tarafından Almanya pazarındaki tüketici etnik merkezçilik eğilimini ölçmek amacıyla yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, Alman tüketicilerinin genel olarak yiyeceklerin yanı sıra taze ve paketli gıda ürünlerini satın alırken

de Alman menşeli ürünlere öncelik verdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Alman tüketicilerin %81,76'sı yiyecek satın alırken, %84,76'sı paketli gıda ürünleri satın alırken, %88,07'si ise taze gıdalar satın alırken öncelikle Alman ürünlerini tercih etmektedir.

Söz konusu araştırma sadece yiyeceklerle sınırlanmamış, Alman tüketicilerin farklı türdeki ürünleri satın alırken de öncelikli tercihlerini ölçmüştür. Örneğin tekstil ürünleri satın alan Alman tüketicilerden ilk tercihlerini Alman ürünlerinden yana kullananların oranı %43,77'dir. Elektronik ürünlerde bu oran %41,13'e düşerken, ayakkabı ve deri ürünlerinde ise sadece %31,20'dir. Dolayısıyla bu araştırma, Alman tüketicilerin özellikle yiyecek konusunda diğer ürünlere kıyasla daha yüksek oranla Alman menşeli ürünlere yöneldikleri sonucunu ortaya koymaktadır. Ayrıca söz konusu araştırmada Alman tüketicilerin yabancı ürünler satın alırken, ürünün menşeyini de dikkate aldıkları ve ön yargı ile baktıkları ülkelerden gelen ürünlere de bu ön yargıyı yansıttıkları sonucu ortaya çıkmıştır. (Evanschitzky vd., 2008:14)

Araştırma alanı olan Kreuzberg'de başta Türk restoranları olmak üzere bir çok etnik restoranın bulunduğu ancak, Alman mutfağına özgü ürünler sunan bir restoranın olmadığı gözlemlenmiştir. Sadece Friedrichstrasse olarak adlandırılan merkezi cadde üzerindeki, eski Doğu Almanya'ya geçiş için kullanılan ve şimdilerde turistik amaçlı küçük bir örneği sergilenen Checkpoint Charlie kapısı yakınlarında bir Alman restoranı bulunmaktadır. Ancak söz konusu restoranın kapalı vaziyette olduğu, araştırma için Berlin'de bulunulan tarihler arasında da (1 Temmuz 2017- 9 Temmuz 2017) hiç açılmadığı gözlemlenmiştir. Görüşülen kişilerden bazıları Alman mutfağına özgü ürünler sunan bir restoranın olmaması ile ilgili şu yorumlarda bulunmuşlardır:

“Bu semtte daha çok yabancılar oturduğu için Alman mutfağı bulamazsınız. Almanların var meşhur yemekleri, restoranları. Domuz etinin ağırlıklı olduğu. Ama onun için zaman gerekiyor. Ailecek gidip oturacakları restoranlar bunlar. Alman mutfağı artık çok elit bir mutfağa dönüştü.” (4 Nolu Görüşme)

“Alman mutfağını yabancıların yoğun olduğu bölgelerde görmek zor. Daha çok ağırlıklı olarak Almanların yaşadığı semtlerde görebilirsiniz.” (5 Nolu Görüşme)

“Alman mutfağı diye bir şey yok ki restoranı olsun. Onlar ha bre patates yer, peynir filan. Bizim Türk mutfağı gibi bir Alman mutfağından bahsedemeyiz.” (12 Nolu Görüşme)

“Almanların bir mutfağı yok diyeyim. Ben öyle görüyorum çünkü. Çünkü eğer olsaydı daha başarılı, kendi ülkelerinde daha çok restoranları olurdu. Onların bildiği çok az bir şey. Yapmıyorlar. Ama çok eski yürüyen bazı yerler var. Onlarla kalmışlar ama genelde İtalyan, Türk Mutfağı, işte Uzakdoğu mutfağı gibi. Bunlar yürüyor burada.” (10 Nolu Görüşme)

“Bu bölgede pek Alman yok. O sebeple Alman restoranı bulamazsınız.” (6 Nolu Görüşme)

Berlin’de faaliyet gösteren Avrupa Türk Döner İmalatçıları Derneği (ATDİD) verilerine göre Almanya genelinde yaklaşık kırk bin kebabçı bulunmakta, döner yapımında günlük 400 ton et kullanılmakta ve günlük döner tüketim miktarı iki milyon porsiyonu bulmaktadır. Almanya’da döner sektörü dört milyar Euro’luk bir hacime ulaşmıştır. (Khalil, 2017)

Görüşme bulgularına göre dönerin çok fazla tüketilmesinin temel sebebi fiyatının ucuz olmasıdır. Kreuzberg’deki kebab dükkanlarında dönerin satış fiyatı ortalama 4 Euro civarındadır. Ekmek arası tüketimi yaygın olan döner, Türkiye’ye nazaran daha fazla garnitür ve sosla servis edilmekte, ucuzluğuna rağmen besleyici ve doyurucu bir yiyecek olarak görülmektedir. Dönerin yanı sıra genel olarak Türk restoranlarının daha ucuz olduğu, Alman mutfağına özgü ürünler sunan restoranların ise pahalı olduğu vurgusu sıkça yapılmaktadır:

“Alman restoranları Türk restoranlarına nazaran çok pahalı olduğu için fazla tercih edilmiyor.” (8 Nolu Görüşme)

“Burada biz döneri 3 Euro 50 Cent’e veriyoruz. Almanlar da ucuz olduğu için bizi tercih ediyor. Alman restoranına gitse 100-120 Euro verir.” (6 Nolu Görüşme)

“Almanlar fazla yabancı restoran olmasından rahatsız olabilir, bu durum Alman mutfağını kötü etkilemiş olabilir ama olayın bir de ekonomik boyutu da var. 3-4 Euro’ya ve hızlı bir şekilde karnınızı doyurabileceğiniz yerde Alman mutfağına dönük çalışan bir restoranı tercih ederseniz hem sipariş ve yemek süresi uzun olur hem de 15 euro civarı bir ücret ödemek durumunda kalırsınız.” (5 Nolu Görüşme)

Görüşülen tüm işletmeciler, müşteri profillerinin önemli kısmının Türklerden oluştuğu belirtmişler ancak Kreuzberg’in kozmopolit ve turistik yapısı sebebiyle Almanların yanı sıra

birçok farklı milliyete sahip müşterileri olduğunu beyan etmişlerdir. Bazı işletmeciler müşterilerinin milliyetleri hakkında tahmini sayısal bilgiler vermişlerdir:

“Müşterilerimizin Yüzde 70’i Türk. %20 civarı Araplar ve diğer Avrupalılar. Almanlar da % 5-10 civarı. (1 Nolu Görüşme)

“Alman misafirlerimiz de oluyor. Ama %80 Türk ve geri kalan %20’lik kısımda önemli miktarda Alman dışındakiler yabancılar var.” (2 Nolu Görüşme)

“Her milliyetten müşterimiz olduğunu, her kesime hitap ettiğimizi söyleyebiliriz. Yaklaşık yüzde 15-20 civarı Alman var.” (5 Nolu Görüşme)

“Her milletten var ama Türk, çoğunluklu. Alman da var.” (7 Nolu Görüşme)

4.4.3. Sosyo-Ekonomik Bulgular

Görüşülen kişilerin Almanya’da Türk işletmeciler olarak yaşadıkları zorlukları ifade ederken verdikleri cevaplardan bazılarının işletmelerinin genel durumları ve yasal prosedürlerle ilgili olduğu görülmektedir. İşletmecilerin bu çerçevede verdiği bilgiler aşağıdaki maddelerle özetlenebilir:

- Yasal prosedürler sebebiyle yeni bir restoran açmak eskiye nazaran daha zordur.
- Yerel yönetimler ve ilgili resmi birimler tarafından denetimler sıklaştırılmıştır.
- Bazı restoranlar fiziki eksikliklerden kaynaklı olarak kapatılmaktadır.
- Restoran sayısının fazla olması sebebiyle rekabet oldukça yüksektir.
- Kazanç ve kar oranı eskiye nazaran daha düşüktür.

Görüşülen işletmecilerin tamamı, yukarıdaki sebepler başta olmak üzere farklı gerekçeler göstererek Türkiye’den Berlin’e gelerek restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye etmemektedirler. İşletmeciler, yabancı düşmanlığının dışında birbirlerine yakın ifadelerle ekonomik ve sosyal gerekçeler sıralamaktadırlar.

“Her taraf doldu artık. Normal kapasitesini aştı burası. İşsizlikten dolayı hayat burada zorlaştı. İş yapamaz diyemem, iş yapar ama şans. Maddi olarak da güçlü olmak lazım. Küçük bir işletme için bile bence kuruluş için 150 Bin Euro ve kenarda 100 Bin Euro’su olmalı ki herhangi bir problemde kullansın.” (1 Nolu Görüşme)

“Berlin’de restoran sayısı artık çok fazla oldu. Caddeye bakarsanız 50 metre aralıkla 10 dükkan var. Temizlikten, bacadan veya komşuların şikâyeti sebebiyle kapatılanlar restoranlar var. Müşteri tutmanız zor. Şartlar zor burada.” (2 Nolu Görüşme)

“Hayır tavsiye etmem. Gastronomi ağır bir iş burada. Size yüklediği sorumluluk fazlaTürkiye’den çıkıp buraya gelmek kurtlar sofrasına oturmaları demek.” (4 Nolu Görüşme)

“Kesinlikle tavsiye etmem. O işe Türkiye’de girsinler. Çünkü burada artık o ortam kalmadı. Onu yapmak için de burada çok büyük bir yatırım yapmak lazım. Hani mesela eskiden 100-150 Bin Euro ile 200 Bin Euro ile bir restoran açabilirdin burada. Şimdi 500 Bin Euro diyorum ben. Şimdi dört dörtlük hizmet vermek için bir yer açmak çok zor... ..Burada da yani baya işler düştü eskisi gibi değil. Eski ortam kalmadı, kazanç kalmadı işsizlik çok, hayat şartları zorlaştı yani.” (10 Nolu Görüşme)

Görüşülen işletmecilerin yabancı düşmanlığına bağlı yaşadıkları sorunlarla ilgili bilgi almak amaçlı sorulan “Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir” ve “yerel halk tarafından olumlu veya olumsuz nasıl tepkiler alıyorsunuz?” sorularına verdikleri cevaplara geçmeden önce, işletmecilerin diğer sorulara verdikleri cevaplardan yola çıkılarak elde edilen bulgular şöyle sıralanabilir:

- İtalya ve Fransa örneklerinde olduğu gibi yerel kültüre zarar verdikleri gerekçesiyle yabancı kültürlerle ait yiyecekler sunan işletmelerin yasaklanması gibi bir gelişme bölgede henüz yaşanmamıştır.
- Bazı işletmeciler, restoran sayısının çok fazla sayıda olduğunu belirterek bu tür yasakların Almanya’da da gerçekleşebileceğini belirtmişler, bazı işletmeciler ise yasaklamalara gidilirse de kriterlerin zorlaştırıldığını, restoran açmanın eskiye nazaran daha zor olduğunu hatta bazı semtlerde restoran açmak için izin almanın mümkün olmadığını ifade etmişlerdir.
- Kreuzberg ’de Alman mutfağına dönük ürünler sunan restoranlar yok denecek kadar azdır. İşletmeciler bu durumun sebeplerini açıklarken, Kreuzberg ’in yabancıların yoğun olarak yaşadığı bir bölge olmasının yanı sıra Alman mutfağına dönük restoranların pahalılığını gerekçe göstermişlerdir. Bölgede Alman nüfusunun az olması da bir diğer sebep olarak ifade edilmiştir. Bazı

işletmeciler ise geleneksel bir Alman mutfağından bahsetmenin mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

- İşletmeciler müşterilerinin büyük kısmının Türk olduğunu, ancak Alman müşterilerinin de ortalama yüzde 15-20 civarında olduğunu ifade etmişlerdir. Alman müşterilerin Türk restoranlarını tercih etmelerinin önemli bir sebebi de ürünlerin ucuz olmasıdır.
- Almanya’da restoran yatırımı yapmak eskiye nazaran çok daha zordur. Daha yüksek yatırım bedeli gerekmektedir. İşsizliğin artması ve restoranların çoğalması sebebiyle sektörde yüksek bir rekabet vardır. Bu sebeplerle Türkiye’den gelecek girişimcilere restoran işletmeciliğinin tavsiye etmemektedirler.

4.4.4. Yabancı Düşmanlığı İle İlgili Bulgular

İşletmecileri yönlendirmekten kaçınmak için sorulan “yerel halk tarafından *olumlu veya olumsuz* nasıl tepkiler alıyorsunuz” şeklindeki soruya verdikleri yanıtlar iki kısımda incelenebilir. İşletmecilerin olumlu tepkilerden bahsederken Alman müşterilerinin özellikle Türk kebablarını sevdiğini ifade ettikleri görüşmüştür. Daha net bir ifade ile kebabların sevilerek tüketilmesinin haricinde olumlu bir tepkiden bahsetmemişlerdir.

“Bizde tabii Türk çoğunluklu ama diğer yabancılar ve Almanlar da tercih eder, severler, hatta acılı ister bazıları.” (12 Nolu Görüşme)

“Taa Leipzig’den gelip işkembe çorbası içmeye geliyor adam buraya. Yemekler için artık menü vermemize gerek kalmıyor. Mesela ben acılı Adana istiyorum, çöp şiş istiyorum diye Türkçe söylüyorlar artık.” (10 Nolu Görüşme)

“Bizi tercih eden Almanlar Türk yemeklerini seviyorlar.” (5 Nolu Görüşme)

Yerel halktan gelen olumsuz tepkilerden bahsederken kimi işletmeciler net şekilde yabancı düşmanlığının var olduğunu ve bu düşmanlığın restoranlara da yansıdığını ifade etmişlerdir.

“Ayrımcılık halen devam ediyor. Restoran konusunda da ayrımcılık var. Buraya (Kreuzberg) bakmayın. Burada hep Türkler ve Türk restoranları olduğu için ayrımcılığı hissedemezsiniz. Kudam’a (Kurfürstendamm) gidin bakalım. Hiç Türk restoranı bulabiliyor musunuz? Ben bunun özellikle yapıldığını düşünüyorum. Almanlar Türkleri arasına almaz. (7 Nolu Görüşme)

“Belli etmezler, yani bize belli etmiyorlar restoran olarak ama aslında korku da var, rahatsızlık da var. Bak geçen bir iki ay önce Türkiye’den yeni gelen bir arkadaş bizim burayı arıyormuş. Yanlış durakta inmiş. Yaşlı bir Alman sormuş şu Türk restoranı filan diye. Adam eliyle böyle sinirli sinirli “O tarafta da var, bu tarafta da var, şu tarafta da var. Asla gitmeyin kalın burada” diyerek dalga geçmiş. Bak buradan anla işte nasıl baktıklarını.” (12 Nolu Görüşme)

“Şu an maalesef Kreuzberg bölgesi Türklerin yoğun ve kötü şartlarda yaşadığı bir bölge olarak, “Girilmez” bir bölge olarak görünüyor. Ama öyle değil. Burada Türkler kavga filan çıkartmaz ancak maalesef burada siyahi arkadaşların çeteleştiklerini görüyoruz. Esrar eroin sattıklarını, sarkıntılık ettiklerini görüyoruz. Bunlar Türklere mal ediliyor.

“...Helal kesime tepki var burada. Bıçak kullanıldığı için, hayvana eziyet edildiği düşünülüyor. Bir de dönerciler suikastleri oldu Almanya’da. 11 tane dönerci öldürüldü.” (3 Nolu Görüşme)

NSU cinayetlerini kastederek 11 tane dönercinin öldürüldüğünü (katledilen kişi sayısı aslında 10’dur) belirten işletmecinin ifadeleri, Türk kamuoyunda dahi NSU cinayetlerinin dönercilerle özdeşleştirildiğini ve basının etkisi ile maktullerin farklı mesleklere mensup olduklarının dahi yeterince bilinmediğini göstermesi açısından son derece ilginçtir.

Bu noktada ifade etmek gerekir ki, konunun hassasiyeti, adli sürecin devam etmesi ve görüşülen kişilerin yeterli bilgi sahibi olmalarının beklenmemesi gibi sebeplerle restoran işletmecilerine NSU cinayetleri ile ilgili herhangi bir soru sormaktan özellikle kaçınılmıştır. Bunun yerine konunun literatür taraması ve TBB Sözcüsü İlker Duyan röportajı ile ayrı bir bölüm halinde incelenmesi uygun görülmüştür.

“Türkler bu bölgede rahat sayılır ama başka bazı yerlerde dikkatli olmak lazım. Aslına bakarsanız Almanlar azınlıklardan rahatsız. Azınlıklar da birbirinden rahatsız. Ben Araplardan şikayetçiyim mesela. Çünkü son zamanlarda Araplarla Türkleri karıştırıyorlar.

Arap bir şey yapınca Türk yaptı diyorlar. Polis çok hassas davranıyor. Bazen ararsın “bir yerde problem var” diye. Bir saat gelmezler. Geçen bir kavga oldu ileriki bir restoranda, inanın birkaç dakika içerisinde 8-9 tane polis arabası geldi. Neden? Korku var buraya dönük.” (6 Nolu Görüşme)

“Marzahn diye bir bölge var. Oraya gidilmez. Bırakın restoran açmayı, siyah saçlı olduğunuz için bile sorun yaşarsınız. Hamile kadın, çocuk filan bile dinlemezler.” (12 Nolu Görüşme)

TBB sözcüsü İlker Duyan’la yapılan röportajda da Marzahn isimli bölgenin Türkler için girilmez bölge olduğu belirtilmişti. Duyan’ın restoranlara yansıyan düşmanca tutumlarla ilgili ifadelerini aşağıdaki şekilde toparlamak mümkündür: (Duyan, 2017)

“Bizim halkımız burada aşırı sağcılara kafalarını kazıdıkları için “dazlak” der. Bu dazlaklar Kreuzberg ve Neuköln taraflarına giremediği gibi, bizim kara kafalar da (gülüyor) Marzahn ve Hellersdorf’a giremiyor. Hakikaten Brandenburg bölgesinin bazı yerleri “no go area”. Ben gitmiyorum oralara.”

“Emekli olmadan önce bir firmanın Doğu Almanya Bölge Müdürüydüm. Tüm Doğu Almanya’nın kasaba ve şehirlerini gezdim ve her gittiğim yerde bir dönerci bulurdum. Ama döner yemek için değil. Merakımdan gider sorardım... ..Burada ırkçılık çok kendinizi nasıl koruyorsunuz” demek istiyorum. Sonra çıkarırlardı tezgâhın altından uzun büyük bıçakları, sopaları. “Ağabey gelen olursa bunlarla geri çeviriyoruz” diyorlardı.”

“(Hamburg otoban yolunda bulunan ve ırkçılığı ile nam salmış) Neuruppin isimli kasabada bir dönerciye rastladım. Sahibi Türk, eşi ise Almandı. Burada hiç sorun yaşamayıp yaşamadığını sordum. Bir keresinde dükkanını basıp dağıtmışlar. Sonra bu dönerci arkadaş Berlin’e gidip yakınlarını toplamış. Dört minibüse yaklaşık 25-30 kişi doluşup Neuruppin’e gelmişler. Baskın yapanların oturdukları yeri biliyorlarmış. Bu sefer baskını kendileri yapmış. Bu olaydan sonra bir daha da sorun yaşamadığını belirtiyor.”

“Her tarafta yabancı restoranlar olması Almanları rahatsız etmez mi? Aşırı sağcılarının problemi bu zaten. “Kültürümüz yok oluyor” diyorlar.”

GÖRÜŞME SORUSU	VERİLEN YANITLARIN GENEL ÖZETİ
Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?	Henüz böyle bir durum söz konusu olmadığı, ancak kriterlerin giderek zorlaştırıldığı, yeni restoran açmanın eskiye nazaran daha zor olduğu belirtiliyor. Helal kesime dönük eleştiriler mevcut.
Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?	Son dönemlerde hem fiziki şartlar hem de mali konularda çok sıkı denetimlerin yapıldığı, caydırıcı kriterler mevcut olduğu, bazı semtlerde restoran açma izni verilmediği ve özellikle küçük işletmelerin bu durumdan kötü etkilendiği belirtiliyor.
Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?	Türk olmanın, başka bir ifade ile yabancı statüsünde olmanın getirdiği yasal zorluklardan restoranların da etkilendiği, Türklerin refah düzeyinin düşmesi sebebiyle Türk restoranların da ekonomik olarak zorluklar yaşadığı belirtiliyor.
Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?	Türk restoranları tercih eden Almanların Türk yemeklerini severek tükettikleri, ancak bazı bölgelerde özellikle küçük işletmelere dönük olumsuz tavırların söz konusu olduğu sonucu ortaya çıkıyor.
İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?	Müşteri sayısının önemli kısmının (ortalama %60-70) Türklerden, %15-20’sinin Almanlardan oluştuğu yönündeki cevapların çoğunlukta olduğu görülüyor.
Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?	Hiçbir restoran işletmecisi Almanya’da restoran işletme yönünde bir girişimi net olarak tavsiye etmiyor. Ekonomik olarak çok güçlü ve donanımlı olmak gerektiği, rekabet şartlarının oldukça zor olduğu ve kar oranlarının eskiye nazaran önemli ölçüde düşüşte olduğu belirtiliyor.

Çizelge 4.1. : Görüşme Sorularına Verilen Yanıtların Genel Özeti

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kültür bir insan topluluğunun, bir halkın, bir ulusun ve gitgide belli bir uluslar topluluğunun duyuş, düşünüş ve değer birliğini meydana getiren düşünsel, sanatsal, felsefi, bilimsel ve teknik tüm üretimleri ve varlıkları olarak tanımlanmaktadır. Böylece terim, tek insan için değil, bir insan topluluğu için kullanılmış olmakla sosyolojik bir anlam kazanmıştır. Bu yeni ve genişletilmiş anlamıyla “kültür”, tek insanın değil, bir topluluğun, halkın ve toplumun karakteristiğini oluşturan şeylerin tümüdür. Bugün de Türk kültürü, Fransız kültürü, burjuva kültürü gibi terimlerde “kültür” kelimesi bu anlamda kullanılmaktadır. Bu anlamın dışında her topluluğun, sınıfın, halkın ve toplumun diğer topluluk, sınıf, halk ve toplumlardan değişik özellikleri anlamına gelmektedir. (Özlem, 2012:159)

Mutfak kültürü, beslenmeyi sağlayan yemek, yiyecek, içecek türleri ve bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini; buna bağlı mekân ve ekipmanı, yeme içme geleneği ile bu çerçevede gelişen inanış ve uygulamalardan oluşan bir bütünlüğü ve kendine özgü bir kültürel yapıyı ifade eder. (Artun, 2013:413)

Beslenme bütün canlılar için karşılanması gereken ortak bir biyolojik ihtiyaçtır. Bu biyolojik ihtiyaç zamanla ihtiyaç olmaktan çıkarak, bir dizi kültürel davranışı da içinde barındıran bir zevke dönüşmektedir. Beslenmede temel amaç karın doyurmak olsa da karın doyurma çok geniş bir kültürel çeşitlenme gösterir. Bu nedenle yemek kültürü toplumları birbirlerinden ayıran önemli bir kültürel ayraç olabilmektedir. (Şahin ve Türk, 2004:1) Yemek kültürü, tüketilen yiyecekler ve tercih edilen restoranlar birer kimlik göstergesidir.

Son zamanlarda Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere’deki yabancı restoranları hedef alan, özellikle de Müslümanlara yönelik ırkçı eylemlerin, “kimlik dışlaması” olarak değerlendirilmeden anlaşılıp analiz edilmesi mümkün değildir. Özellikle göçmen krizi sonrası, Avrupa ülkelerinde giderek artan bu durumun çözümünde hükümetler de yetersiz kalmıştır. Bu kapsamda, etnik yiyecek ve restoranlar sözde “*Müslüman İstilasası*”nın sembolü haline gelmiştir. (Raffard, 2016:27)

Araştırma bulgularını tartışırken öncelikle belirtmek gerekir ki, Kreuzberg semtinde Alman restoranlarının bulunmamasını, “Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir semt olması sebebiyle Alman yemeklerine talep olmaması” sebebi ile açıklamak yeterli değildir. Zira bu bölgede yerleşik Almanlar bulunduğu gibi, restoran işletmecilerinin ifade ettiği üzere Türk restoranlarına da farklı oranlarda Alman müşteri gelmektedir. Bu durumda Kreuzberg ’de

hizmet verecek bir Alman restoranına da talep olması gayet doğaldır. Dolayısıyla bu durumun arz-talep ilişkisinden farklı sebepleri olmalıdır.

Görüşülen restoran işletmecilerinden bir kısmı bu durumun fiyatlarla ilgili olduğunu “dönerin fiyatından hareket ederek” belirtmişlerse de Kreuzberg geneline bakıldığı zaman, başta ünlü Türk restoranları olmak üzere diğer dünya mutfaklarından ürünler sunan lüks restoranlara da sıklıkla rastlamak mümkündür. Dolayısıyla fiyat gerekçesi dönere olan yüksek talebi açıklayabilse de Kreuzberg ‘de Alman restoranlarının bulunmamasını açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Alman mutfağının tarihçesi Prusya İmparatorluğu dönemine dayandırılabilir. Kral II. Frederick’in emri ile patates yetiştirilmesi için çalışmalar yapılmış ve Almanya’nın temel besin kaynağının patates olduğu vurgulanmıştır. Özellikle savaşlar sebebiyle zaman zaman kıtlık tehlikesi ile karşılaşan Almanya, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra yiyecek konusunda oldukça yetersiz bir ülke haline gelmiştir. Bu sebeple başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülkeden gıda yardımı almıştır. (Vatan, 2015:210)

Kimi dönemlerde yiyecek konusunda sıkıntı çekilmesi Alman mutfağının veya Alman yiyecek kültürünün var olmadığı anlamına gelmemektedir. Her ne kadar Fransız veya İtalyan mutfağı kadar dünya çapında kabul gören mutfaklar içerisine dahil edilemese de Vatan’ın (2015:211) ‘da belirttiği üzere, Almanya’nın sosis, sucuk ve jambon türleri, domuz etinin kullanıldığı yöresel yemekler, köfteler, deniz mahsulleri, farklı yöresel ekmek çeşitleri, peynirler, çok çeşitli buralar, kiraz, elma ve armuttan üretilen konyak ve likör türleri gibi kendine özgü bir çok yiyecek ve içeceği mevcuttur.

Kreuzberg ’deki restoranlara Almanların ilgi gösterdiğini, dönerin fiyatı ucuz olsa da lüks restoranların da yer aldığını ve Alman mutfağının da birçok spesiyali olduğunu göz önüne aldığımızda 7 numaralı görüşmede yer alan “*Ayrımcılık halen devam ediyor. Restoran konusunda da ayrımcılık var... ..Almanlar Türkleri arasına almaz*” ifadelerinin anlam kazandığı görülmektedir.

Türlere yansıyan ırkçı tutumların özellikle Türklerin açtığı yiyecek içecek işletmelerine de yansıdığı, Berlin’in Marzahn ve Hellersdorf gibi semtlerinde Türk restoranının bulunmaması örneği ile açıklanmaktadır. Net olarak görülmektedir ki Kreuzberg semtinde Türk restoranları yoğunlukla bulunmakta ancak Alman restoranı yer almamaktadır. Bunun yanında Türklere karşı ırkçılığın en yoğun olduğu semtlerde Türk restoranı bulmak

zordur. Almanların başta kebaplar olmak üzere Türk yemeklerini sevdikleri görüşmelerde sık sık dile getirilmiştir. Buna karşın bazı semtlerde Türk restoranı açmanın mümkün olmadığının ifade edilmesi Türk yemeklerinin beğenilmemesi sebebiyle değil, direk olarak yabancı düşmanlığı ile açıklanmaktadır.

Bu noktada etnik restoran kavramının kullanımı ile ilgili bir paragraf açmak gerekir. Washington Post gazetesinde gastronomi yazıları yazan Lavanya Ramanathan, etnik restoran kavramının yaygın kullanımı ile ilgili ilginç bir tespitte bulunmuştur. Yazara göre etnik restoran kavramının kullanımında dahi ayrımcılık yapılmakta, bazı restoranlar yabancı olsalar dahi etnik olarak nitelendirilmemektedir. Ramanathan, insanların etnik restoran tabirini kültürel olarak kendilerine uzak mutfakların ürünlerini sunan ve cilt renkleri koyu kahverengi olan insanların çalıştığı restoranlar olarak tanımladıklarından yakınmıştır. (Washington Post, 2015)

On masum kişinin sadece mensup oldukları ırk sebebiyle acımasızca katledildiği seri cinayetlere “Dönerci Cinayetleri” isminin verilmesi de yabancı düşmanlığının yiyecek kültürüne yansımalarının çarpıcı ve üzücü bir örneğidir. Maktullerin farklı işlerle uğraşmalarına rağmen dönerci olarak nitelendirilmeleri tesadüf değildir. Bu noktada İlker Duyan’ın röportajında belirttiği bazı ifadeleri hatırlamakta fayda vardır. NSU cinayetlerini araştıran komisyonun ilk toplantısına çağrılan Alman İstihbarat Teşkilatı BND’nin (Bundesnachrichtendienst) başkanı August Hannig, (1998-2005 yılları arasında bu görevi sürdürmüştür) kendisine yöneltilen “*Öldürülenler hakkında bilginiz var mı?*” sorusuna, “*Evet sekiz tane manav öldürüldü*” şeklinde cevap vermiştir. Çağrıldığı komisyonun amacını net şekilde bilen bu şahısın, aynı zamanda seri cinayetlerle ilgili en net bilgilere sahip olması gereken kişi olarak verdiği bu cevabın kasıtlı olduğu ve olayı küçümsemek amacı güttüğü açıktır.

Dönerci cinayetleri terimi medya sebebiyle yaygınlaşmıştır. Öldürülenlerin meslekleri hakkında net bilgi sahibi olduğu halde bu terimin yaygınlaştırılması, BND Başkanı Hannig’in ifadeleri ile birlikte değerlendirilirse, medyanın gücünü kullanarak kasıtlı bir algı operasyonu yapıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu algı operasyonu neticesinde Almanya’daki Türkler’in bir kısmı dahi halen öldürülenleri “dönerci” sanmaktadır. Bu durumun sebeplerinden birisi de Alman medyasının dayanaksız ve çarpık yakıştırmalarının yanı sıra, Türk medyasının da NSU cinayetlerine yeterince ilgi göstermemesidir.

Çalışmada verilen örneklerin turizm sektörü ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Zira yiyecek içecek işletmeleri turizm endüstrisinin en önemli bileşenlerinden birisidir. Ayrıca turistik destinasyonlarda sunulan yerel yiyecek ve içeceklerin en önemli turistik ürünlerin başında geldiğini söylemek mümkündür. Turistler gittikleri destinasyonlarda sosyal, kültürel veya ekonomik bir faaliyete katılmasalar dahi doğaları gereği mutlaka yiyecek ve içeceklere ihtiyaç duyarlar. Kendi ülkelerinde yabancı yiyeceklere karşı ön yargılı tutumlar sergileyen turistler, gittikleri ülkelerde de benzer davranışlar sergileyebilmektedirler.

Çağımızda, turizm hareketlerinin etkisiyle, yabancı kültürlerle sahip insanlar ve kümeler arasında temaslar oldukça artmış ve bu durum ilişkilerde toplumsal mekanizmaların kullanılmasını gerekli kılmıştır. Turist-yerli karşılaşmalarında turist yerliye göre, yerli de turiste göre birbirlerine yabancı insanlardır. Turist-yerli karşılaşmalarında aslında karşılaşanlar turist ve yerli değil, onların kişilikleri, duyguları, değerleri, tutumları, davranışları ve sahip oldukları toplumun kültürleridir. (Duran, 2011:297)

Sosyolojik açıdan turist (ülke içinde veya dışında) bulunduğu bölgede yabancıdır. Bu yabancılığı duyma derecesi, turistin içinde bulunduğu toplumun sosyal ve kültürel yapısından yoğunluğuna kadar uzanan etkenlere göre değişir. Turistin bu kadar değişik varyasyonlar içinde bulunması, zaman zaman yabancılığını duyduğu noktalar olur. Turistin toplum içindeki yabancılığı kesin olarak silinip atılamaz. Turist geziye çıkmadan önce bunu bilir. Ne var ki; beklenti ve eğilimlerini tatmin etmek için geldiği yörede yabancılık duygusunu en az hissedeceği yerde geçirmeyi ister. (Berber, 2003:207) Bu açıdan bakıldığında kendi ülkesinde yabancı kültürlerin yiyeceklerine karşı olumsuz tavırlar sergileyen kişilerin, turist olarak gittikleri ülkede de bu tavırları sürdürebilecekleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim (Rızaoğlu, vd. 2013) yılındaki araştırma sonuçlarına göre Türkiye'ye seyahat eden İtalyan ve Fransız turistlerin yeni yiyecek arayış oranının en düşük olduğu turistler olarak göze çarpmaktadırlar.

Bir turizm ülkesi olan Türkiye'nin etnik restoranların herhangi bir saldırıya maruz kalmadan faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra İslam dinince yasak olan domuz etinin tüketimi ile ilgili de herhangi bir yasal engel yoktur. Ancak Avrupa'da özellikle Türk kökenli restoranlara ve yiyeceklere dönük gelişmeler, ülkemizin konuyla ilgili bazı önlemler alması gerektiğini de göstermektedir. Öncelikle Türk mutfağı doğru ve etkin biçimde tanıtılmalıdır. Her ne kadar düşmanca tutumlar Türklere ve Müslümanlara dönük ön yargılar sebebiyle oluşsa da Türk mutfağının tanıtımı konusunda gerekli girişimlerin yapıldığı

söylenemez. Bu sebeple Türkiye'nin doğal, kültürel ve tarihi özelliklerinin yanı sıra yemek kültürünün tanıtılması için çalışmalar yapılmalıdır.

Bir turizm ülkesi olan Türkiye, Avrupa'daki diplomatik temsilcilikleri, yurtdışında yaşayan vatandaşları, kanaat önderleri, Türk sivil toplum kuruluşları ve özellikle Türk restoranlar vasıtasıyla Türk mutfağının lezzetlerinin tanıtımını sağlayabilir. Bu amaçla yeni bir imaj çalışması da başlatılarak, Türkiye'nin dünyanın önde gelen gastronomi merkezlerinden biri olduğunun altı çizilmelidir. Medyanın da bu amaç doğrultusunda olabildiğince etkin kullanılması gerekmektedir.

Türk mutfağının dengeli beslenme açısından sağlıklı olduğu, sadece döner ve kebab gibi ürünlerle sınırlı olmadığı ön plana çıkartılmalıdır. Turizm ve gastronomi fuarları bu amacı da kapsayarak değerlendirilmelidir. Önyargılar sebebiyle olumsuz tepkiler alan helal gıda kavramının da temiz ve sağlıklı yiyecekleri tüketmek anlamına geldiğini belirtmek için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Göçmenlerin yaşadıkları yabancı ülkelerde, yasal prosedürler açısından yerleşiklerle eşit sorumluluklara sahip olarak, yiyecek kültürü başta olmak üzere diğer tüm kültürel özellikleri yaşatmaya ve geleneklerini sürdürmeye hakları olmalıdır. Göçmen statüsünde yaşayanlara da bu konuda görevler düşmektedir. Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın kültürlerini yaşatmaları ve kültürel yozlaşmaya uğramamak için daha bilinçli olmaları gerekmektedir. Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın yanı sıra, yiyecek kültürüne yansıyan olumsuz tutumların Türk turizm sektörünün paydaşları tarafından çok boyutlu olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın sonunda, literatür taramasından elde edilen veriler ve araştırma bulguları birlikte değerlendirildiği zaman ortaya çıkan sonuçları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Bir kültüre karşı duyulan korku ve düşmanlık o kültürün yiyecek ve içeceklerine de yansımaktadır.
- Yabancı bir kültürün yiyecek alışkanlıklarına karşı ön yargılı tutumlar gelişebilmektedir.
- Farklı bir dine mensup olmaları sebebiyle, kişilerin yiyecek alışkanlıklarına karşı olumsuz tutumlar gelişebilmektedir.

- Farklı kültürlerin yiyecek ve içeceklerinin kültürel yozlaşmaya sebep olacağından endişe duyulmaktadır.
- Küresel sermaye ile özdeşleşen yiyecek ve içeceklere karşı düşmanca tutumlar gelişmektedir.
- Yiyecek kültürüne yönelen düşmanca tutumlar, söz konusu yiyecekleri sunarak yaşamını sürdüren yiyecek içecek işletmelerine de yansımaktadır.
- Yiyecek kültürüne yansıyan olumsuz tutumların ideolojiktir. Etnik ve dini farklar söz konusu olumsuz tutumlarda önemli etkenlerdir.

Olgubilim deseni üzerinde kurulmuş olan bu araştırmadaki örneklerin, açıklamaların ve araştırma sonuçlarının, yabancı düşmanlığının yiyecek kültürüne yansımalarının tanınmasına ve anlaşılmasına yardımcı olması açısından bilimsel alan yazına ve uygulamaya katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Araştırma hem bu açılardan hem de alanında daha önce yapılmamış bir çalışma olması sebebiyle önemlidir. Daha önce de ifade edildiği üzere araştırmanın hem ulusal hem de uluslararası alanda geçerli olması hedeflenmiştir.

Araştırmadaki sonuçlar daha önce aynı türden bir araştırma yapılmamış olduğu için diğer araştırma sonuçları ile kıyaslanamamışsa da, Rızaoğlu vd., (2013:679) tarafından, Kuşadası'na İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Rusya ve Amerika gibi gelişmiş altı ülkeden gelen yabancı turistlerin yiyecek deneyimleri ile ilgili bireysel eğilimlerinin sosyo-demografik özellikler açısından değerlendirildiği araştırma sonuçları ile ve Evanschitzky vd. (2008:14) tarafından Almanya pazarındaki tüketici etnik merkezilik eğilimini ölçmek amacıyla yapılan araştırmanın sonuçları ile tutarlıdır.

Nitel araştırmaların yapısı gereği kesin ve genellenebilir sonuçlar veremeyebileceği bilinmektedir. Bu çalışma bu konuda daha sonra yapılacak araştırmalara da katkı sağlayacak ve örnek teşkil edecektir.

KAYNAKLAR

- Al Jazeera*. (2014, 6 26). Al Jazeera: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/neo-nazi-kurbaninin-adi-olumsuzlesti> adresinden alındı
- Alkan, M. (2015). Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, 8(16), 275-289.
- Altınbaş, D. (2007). *Avrupa'da İslam Etkisi: Fransa Örneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Doktora Tezi.
- Alver, F. (2008). Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık, Futbol ve Medya. *İletişim kuram ve araştırma dergisi*, 223-248.
- Amt für Statistik Berlin-Brandenburg*. (2017, Ekim 29). Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: https://www.statistik-berlin-brandenburg.de/zensus/gdb/bev/be/11_Berlin_bev.pdf (2011 nüfus sayım sonuçlarının verildiği raporun yanı sıra bazı veriler <https://www.statistik-berlin-brandenburg.de/Statistiken/inhalt-statistiken.asp> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı*. (2013, 7 31). Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi: <http://aa.com.tr/tr/dunya/habil-kilic-insafsizca-katledilmis/228491> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı*. (2014, 3 13). Anadolu Ajansı Resmi Sitesi: <http://aa.com.tr/tr/dunya/nsu-davasinda-halit-yozgatin-babasindan-duygulandiran-cikis/174940> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı*. (2016, Temmuz 1). İsviçre'de burka yasağı yürürlüğe girdi: <http://aa.com.tr/tr/dunya/isvicrede-burka-yasagi-yururluge-girdi/601378> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı*. (2017, Şubat 26). Anadolu Ajansı Resmi Web Sitesi: <http://aa.com.tr/tr/dunya/avrupada-turklere-yonelik-irkci-saldirilar-son-yillarda-artiyor/759523> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı*. (2017, Ağustos 11). Hollanda'da ev kiralamak isteyen Iraklı kadına ırkçı yanıt: <http://aa.com.tr/tr/dunya/hollandada-ev-kiralamak-isteyen-irakli-kadina-irkci-yanit/882670> adresinden alındı
- Artun, E. (2013). *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Aşar, S. (2009). *İrk ve Irkçılık Üzerine Tartışmalar ve Yeni Irkçılık*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Balibar, E., & Wallerstein, I. (2000). *İrk Ulus Sınıf, Belirsiz Kimlikler* (3 b.). (N. Ökten, Çev.) İstanbul (İngilizce Basım: Verso Londra): Metis Yayınları.

- Barın, H. (2014). *İslamofobi: Bir Irkçılık Çeşidi ve Nefret Suçu*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- BBC. (2013, 5 6). BBC Türkçe Web Sitesi: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130506_almanya_nsu_davasi_analiz adresinden alındı
- BBC. (2016, Ağustos 25). *İtalya'da deprem: Ölü sayısı 240'ı aştı*. BBC Türkçe: <http://www.bbc.com/turkce/37171879> adresinden alındı
- BBC. (2016, Şubat 27). *www.bbc.com*. Temmuz 10, 2016 tarihinde www.bbc.com: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160227_verona_kebab adresinden alındı
- Berber, Ş. (2003). Sosyal Değişme Katalizörü Olarak Turizm ve Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(9), 205-221.
- Bernasconi, R. (2000). *İrk Kavramını Kim İcat Etti? Felsefi Düşüncede İrk ve Irkçılık*. (Z. Direk, İ. Esiner, T. Meriç, & N. Öktem, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Beşirli, H. (2010). Yemek, Kültür ve Kimlik. *Milli Folklor Dergisi*(87), 159-169.
- Canatan, K. (1995). *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Canatan, K. (2007). İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım. K. Canatan, & Ö. Hıdır içinde, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti İslamizm* (s. 19-62). Ankara: Eskiye Yayınları.
- Citta Slow Türkiye*. (2017, 11 18). <http://cittaslowturkiye.org> adresinden alındı
- Clark, P. P. (1975). Thoughts for Food, I: French Cuisine and French Culture. *The French Review*, 49(1), 32-41.
- Coca-Cola. (2017, Ekim 1). *Tarihçemiz: Coca-Cola Türkiye*. Coca-Cola Türkiye: <https://www.coca-colaturkiye.com/tarihcemiz/dunyada> adresinden alındı
- Çelikçi, A. S., & Kakişım, C. (2013). İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 83-99.
- Daily Mail. (2011, Temmuz 26). Ağustos 25, 2016 tarihinde <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2018858/Islamist-group-Somalia-bans-samosas-deciding-theyre-Western.html> adresinden alındı
- Daily Mail*. (2016, 5 3). Daily Mail: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1129820/Italian-city-Lucca-accused-culinary-racism-banning-foreign-restaurants.html> adresinden alındı

- Der Spiegel.* (2012, 7 4). Spiegel Online: <http://www.spiegel.de/panorama/gesellschaft/doener-mord-wie-das-unwort-des-jahres-entstand-a-841734.html> adresinden alındı
- Der Spiegel.* (2012, 1 17). Spiegel Online : <http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/sprachkritik-doener-morde-ist-unwort-des-jahres-a-809512.html> adresinden alındı
- Der Spiegel.* (2015, 9 12). Spiegel Online: <http://www.spiegel.de/panorama/justiz/nsu-prozess-die-opfer-der-terrorzelle-a-1066902.html> adresinden alındı
- Deutsche Welle. (2010, Nisan 12). Ağustos 24, 2016 tarihinde Deutsche Welle: <http://www.dw.com/tr/fransada-helal-burger-tartışması/a-5455740> adresinden alındı
- Deutsche Welle.* (2011, Ağustos 7). Deutsche Welle Türkiye: <http://www.dw.com/tr/italyada-kebab-yasağı/a-15301144> adresinden alındı
- Die Welt.* (2011, 12 26). Die Welt: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article13783548/Unser-Sohn-Uwe-Boehnhardt-der-Terrorist.html> adresinden alındı
- Die Welt.* (2012, 9 13). welt.de: <https://www.welt.de/newsticker/news3/article109204719/NSU-Ausschuss-Hintergruende-des-Polizistenmordes-bleiben-unklar.html> adresinden alındı
- Dış İşleri Bakanlığı.* (2017, EKim 20). http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa adresinden alındı
- Dış İşleri Bakanlığı.* (2017, Eylül 15). Dış İşleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa adresinden alındı
- Diyanet İşleri Başkanlığı.* (2017, Eylül 14). Diyanet İşleri Başkanlığı: <http://www2.diyanet.gov.tr/StratejiGelistirme/Afisanlari/dinihayat.pdf> adresinden alındı
- Duran, E. (2011). Turizm Kültür ve Kimlik İlişkisi; Turizmde Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Sürdürülebilirliği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(19), 291-313.
- Dutch News.* (2017, Ağustos 11). Amsterdam housing agency says ‘western cooking only’: <http://www.dutchnews.nl/news/archives/2017/08/amsterdam-housing-agency-says-western-cooking-only/> adresinden alındı
- Duyan, İ. (2017, Temmuz 8). TBB Sözcüsü İlker Duyan'la NSU Cinayetleri Üzerine. (S. Değişgel, Röportaj Yapan)
- Er, T., & Ataman, K. (2008). İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 747-770.

- Erdem, M. (1997). İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram Anlayışı Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 151-173.
- Erduyan, I. (2014). Competing Discourses in the Classroom: Turkish Instruction in Berlin. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*(70), 153-180.
- Ertan, S. (2012). *Almanya'da Irkçılık ve Antisemitizm*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, AB ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Euronews. (2016, Eylül 4). *Charlie Hebdo cartoon sparks fury in Italy*. Euronews: <http://www.euronews.com/2016/09/04/charlie-hebdo-cartoon-sparks-fury-in-italy> adresinden alındı
- Evanschitzky, H., Wangenheim, F., Woisetschlager, D., & Blut, M. (2008). Consumer Ethnocentrism in the German Market. *International Marketing Review*, 25(1), 7-31.
- Eyice, S. (1975). Bertrandon de la Broquiere ve Seyahatnamesi (1432-1433). *İslam Tetkikleri Dergisi*, 85-126.
- Fanon, F. (1972). Für eine afrikanische Revolution. *Politische Schriften*, 38-52.
- Ferrari, S. (2002). Religious Freedom and the Neutrality of the State: The Position of Islam in the European Union. W. Shadid, , & P. Van Koningsveld, içinde, *Islam and the Western European Model of Church and State Relations* (s. 15). Leuven: Peeters Publishers.
- FP. (2017, Mart 16). *Foreign Policy*. 10 Murders, 3 Nazis, and Germany's Moment of Reckoning: <http://foreignpolicy.com/2017/03/16/10-murders-3-nazis-and-germanys-moment-of-reckoning/> adresinden alındı
- Frankfurter Allgemeine*. (2011, 11 15). *Frankfurter Allgemeine Zeitung*: <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/neonazi-verbrehen-der-fuenfte-mord-11529616.html> adresinden alındı
- Frankfurter Allgemenie*. (2012, 1 17). *Frankfurter Allgemenie*: <http://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/unwort-des-jahres-doener-morde-verharmlost-verbrehen-11610186.html> adresinden alındı
- Fredrickson, G. M. (2002). *Racism:A Short History*. New Jersey: Published by Princeton University Press.
- GAV. (2016, 9 9). Göç Araştırmaları Vakfı Web Sitesi: <http://gocvakfi.org/enver-simsek-terror-orgutu-nsu-ve-ihmallerin-kurbani/> adresinden alındı
- Gezen, A. (2010). *Alman siyasi tarihi'nde 'kronik' ırkçılık geçmişten günümüze 'öteki' oluşumları ve siyasal yaşama yansımalar*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

- Gezeroğlu, E. (2013). *Slow Food/Fikir Sahibi Damaklar "İstanbul Lüfer'e Hasret Kalmasının" Kampanyasının İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Giuffrida, A. (2017, Ekim 27). *Venice bans kebab shops to 'preserve decorum and traditions' of city*. The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2017/may/05/venice-bans-kebab-shops-preserve-decorum-traditions-city> adresinden alındı
- Goody, J. (2005). *Avrupa'da İslam Damgası*. (D. Yalçın, Çev.) İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Gökcan, Ö. (2010). *Avrupa'da Müslüman Azınlığa Yönelik Devlet Politikaları ve Bu Politikaları Etkileyen Faktörler*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Göle, N. (2015). *Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar*. (Z. Cunillera, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları (Fransızca Basım: Edition La Decouverte).
- Gürel, Ş. S. (2014). Berlin Sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 32(1), 207-229.
- Gürhan, N. (2017). Yemek ve Din: Yemeğin Dini Simgesel Anlamları Üzerine Bir İnceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1204-1223.
- Hatemi, H. (1996). Beslenme İle Kültür İlişkisi. *Sanat Dünyamız*, 125-129.
- Hatipoğlu, A. (2015). Güney Avrupa Mutfağı. M. Sarıışık içinde, *Uluslararası Gastronomi* (s. 147-207). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hebblethwaite, C. (2017, Eylül 11). *Who, What, Why: In which countries is Coca-Cola not sold?* BBC.COM: <http://www.bbc.com/news/magazine-19550067> adresinden alındı
- Hıdır, Ö. (2007). "Anti Semitizm" ve "Anti İslamizm": Benzerlikler ve Farklılıklar. K. Canatan, & Ö. Hıdır içinde, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (s. 63-99). Ankara: Eskiye Yayınları.
- Hürriyet. (2011, Temmuz 13). *Türk düşmanı"nu Türkler aç bıraktı*. Hürriyet: <http://www.hurriyet.com.tr/turk-dusmanini-turkler-ac-birakti-18235688> adresinden alındı
- Hürriyet. (2015, Ocak 7). *Paris'te Charlie Hebdo dergisine silahlı saldırı*. Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: <http://www.hurriyet.com.tr/pariste-charlie-hebdo-dergisine-silahli-saldiri-27911771> adresinden alındı
- Independent*. (2016, Nisan 27). *Moscow threatens to ban kebabs*: <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/moscow-authorities-threaten-to-ban-kebabs-from-the-russian-capitals-streets-a7003256.html> adresinden alındı
- Independent*. (2017, Ağustos 11). *Dutch rental agency tells woman she can only lease apartment if she cooks the 'Western way'*. *Independent*:

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/rental-agency-woman-apartment-western-way-cooked-holland-dutch-netherlands-a7888816.html> adresinden alındı

- Karakuş, S. Ş. (2013). Tat Algılamayı Etkileyen Faktörler. *Journal Of Tourism and Gastronomy Studies*, 1(4), 26-34.
- Karslı, N. (2013). İslamofobinin Psikolojik Olarak Değerlendirilmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3(1), 75-100.
- Kartarı, A. (2006). *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Keneş, H. Ç. (2014). Yeni İrkçi Söylemlerin Eklemliliği ve Medyanın İşlevi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69(2), 407-433.
- Kettani, H. (2010). Muslim Population in Europe: 1950 – 2020. *International Journal of Environmental Science and Development*, 154-164. doi:10.7763/IJESD.2010.V1.29
- Khalil, S. (2017, Şubat 9). *Germany's Favourite Fast-food*. BBC Travel: <http://www.bbc.com/travel/story/20170203-germanys-favourite-fast-food> adresinden alındı
- Killer Coke*. (2017, Nisan 2). Killer Coke: <http://killercoke.org> adresinden alındı
- Koçak, M. (2012). Türkler Hakkında İrkçi Alman Fıkraları. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(11), 93-96.
- Koluman, A. (2009). Dinler ve Gıda: İlkelden Semaviye. *Uludag Univ. J. Fac. Vet. Med.*, 25-32.
- Korkmaz, S. (2005). Fast Food (Hazır Yemek) Pazarında Rekabetçi Stratejilerin Etkinliği: Üniversite Gençlerinin Tercihlerinin Analizi. *Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*(2), 22-39.
- Kurt, A. O. (2010). Yahudilik'te Koşer ve Koşer Ekonomisi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 103-149.
- Lewis, B. (2006). *Ortadoğu'da İrk ve Kölelik*. (E. Günsel, Çev.) İstanbul: Truva Yayınları.
- Los Angeles Times*. (2011, Ekim 6). France bans ketchup in cafeterias: <http://articles.latimes.com/2011/oct/06/world/la-fg-france-ketchup-20111006> adresinden alındı
- Maclean, S. (2011, Temmuz 26). *Islamist group in Somalia bans samosas after deciding they're too Western*. Ağustos 25, 2016 tarihinde Daily Mail: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2018858/Islamist-group-Somalia-bans-samosas-deciding-theyre-Western.html> adresinden alındı

- Mail Online*. (2015, Kasım 17). Daily Mail: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3321872/Shocking-moment-Muslim-takeaway-workers-attacked-gang-thugs-shouting-ISIS-24-hours-Paris-terror-attacks.html> adresinden alındı
- Mangır, M. (1987). Yiyecek Alışkanlıkları. *Gıda/The Journal Of Food*, 12(1), 55-59.
- Master, S. D., & Roy, M. K. (2000). Xenophobia and the European Union. *Comparative Politics*, 32(4), 419-436.
- Master, S. D., & Roy, M. K. (2000). Xenophobia and the European Union. *Comparative Politics*, 425.
- Milliyet. (2014, Temmuz 21). Boykot üzerine Coca Cola'dan açıklama geldi: <http://www.milliyet.com.tr/boykot-uzerine-coca-cola-dan/ekonomi/detay/1915102/default.htm> adresinden alındı
- Milliyet*. (2016, Eylül 15). İsviçre'de kebab yasağı için kampanya: <http://www.milliyet.com.tr/isvire-de-kebab-yasagi-icin-dunya-2311146/> adresinden alındı
- Mora, N. (2008). Kendi-Öteki İletişimi ve Etnomerkezcilik. *Selçuk İletişim Dergisi*, 5(2), 206-218.
- Munchies Vice*. (2016, Eylül 29). Why This Swiss Politician Wants to Ban Kebabs: https://munchies.vice.com/en_uk/article/ypebew/why-this-swiss-politician-wants-to-ban-kebabs adresinden alındı
- Munchies Vice*. (2016, Mayıs 12). Britain's Muslim Takeaway Workers Are Suffering Islamophobic Attacks: https://munchies.vice.com/en_us/article/d7kkew/britains-muslim-takeaway-workers-are-suffering-islamophobic-attacks adresinden alındı
- Mussolini, B. (2006). *My Autobiography: With The Political and Social Doctrine of Fascism*. Mineola NY: Dover Publication Inc. (Reprint of the Charles Scribner's Sons, New York, 1928 edition).
- Nargül, V., & Balcı, B. (2016). Mizah, Kutsala Saygı, Dinî İnanç Özgürlüğü ve Hoşgörü Kültürü Bağlamında Charlie Hebdo Örneği. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 147-170.
- New York Times*. (2011, 11 13). New York Times Europe: <http://www.nytimes.com/2011/11/14/world/europe/neo-nazis-suspected-in-wave-of-crimes-in-germany.html> adresinden alındı
- Nussbaum, M. C. (2012). *The New Religious Intolerance*. London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Özaykun, C. (2016). *Antecedents of Foreign Brand Boycotts And Attitudes of Turkish Consumer*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi.

- Özbek, S. (2003). *İrkçılık*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Özdoğan, O. N., Özdoğan, Y. G., & Tütüncü, S. (2014). Fast Food Akımı. O. N. Özdoğan içinde, *Yiyecek İçecek Endüstrisinde Trendler* (s. 1-19). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özlem, D. (2012). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Öztürk, M. (2004). Avrupa'nın Bütünleşmesi İçin Kültürün Önemi ve Televizyonun Avrupalılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 3(2), 122-125.
- Öztürk, Y. N. (1994). *Kuran-Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*. İstanbul: Hürriyet Ofset.
- Pelissier, J.-P. (2014, Ekim 28). *In France Kebabs Get Wrapped Up In The Identity Politics*. Newsweek: <http://www.newsweek.com/france-kebabs-get-wrapped-identity-politics-280426> adresinden alındı
- Perşembe, E. (2005). *Avrupa'da Türk Kimliği*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- PETA. (2017, Kasım 12). *People for the Ethical Treatment of Animals*. Top 10 Reasons Not to Eat Pigs: <https://www.peta.org/living/food/top-10-reasons-eat-pigs/> adresinden alındı
- Princeton. (2017, Temmuz 25). Princeton University Web Site: <http://web.princeton.edu/sites/pei/pdf/CarloPetriniBio.pdf> adresinden alındı
- Prömm, A. (1993). *Rassistische Blockladen-blockierter Antirassismus?* Köln: ISP.
- Raffard, P. (2016). Avrupa ve Türk Mutfağı Harmanı: "Seni Hem Seviyorum, Hem Sevmiyorum". O. N. Özdoğan içinde, *Yiyecek İçecek Endüstrisinde Trendler II* (s. 11-29). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Reuters. (2012, Mart 5). *Reuters Haber Ajansı*. Ağustos 25, 2016 tarihinde Reuters: <http://www.reuters.com/article/france-election-idUSL5E8E56Y620120305> adresinden alındı
- Rızaoğlu, B., Ayazlar, R. A., & Gençer, K. (2013). Yiyecek Deneyimiyle İlgili Bireysel Eğilimlerin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından Değerlendirilmesi: Kuşadasına Gelen Yabancı Turistler Örneği. *14.Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, 669-687.
- Saldamlı, A. (2016). *Bilimsel Araştırma ve Sunum Teknikleri* (Güncellenmiş 2.Baskı b.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sarrazin, T. (2010). *Deutschland Schafft Sich ab, Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*. Berlin: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Sezen, Y. (2015). *Kültür ve Din, Türk-İslam Örneği*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Shawarma Urban*. (2017, Kasım 21). <http://shawarmaurban.com/wp-content/uploads/2016/02/shawarma4.jpg> adresinden alındı

- Slow Food*. (2016, Ağustos 21). Slow Food: <https://www.slowfood.com/> adresinden alındı
- SOKÜM. (2017, Kasım 15). *Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi* . Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi: http://turk_halkbilimi.gazi.edu.tr/posts/view/title/somut-olmayan-kulturel-miras-sozlesmesi-12924 adresinden alındı
- Spicy Time*. (2017, Kasım 21). Spicy Time (Fine Indian Cuisine): <http://www.spicytime.ca/product/vegetable-samosa/> adresinden alındı
- Suttora, M. (2009, Haziran 2). *Tuscan Town of Lucca Bans Ethnic Eateries*. Newsweek: <http://www.newsweek.com/tuscan-town-lucca-bans-ethnic-eateries-82571> adresinden alındı
- Süddeutsche Zeitung*. (2010, 8 6). Süddeutsche Zeitung: <http://www.sueddeutsche.de/bayern/mysterioese-mordserie-es-geschah-am-hellichten-tag-1.984861> adresinden alındı
- Sürer, S. (2017). *Tüketici Etnosentrizmi Ve Menşe Ülke Etkisinin Tüketicilerin Yerli Marka Otomobil Satın Alma Niyeti Üzerine Etkisi* . İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Şahin, K. (2003). *Antakya Geleneksel Yemek Kültürünün Beslenme Antropolojisi Açısından İncelenmesi*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Şahin, K., & Türk, H. (2004). Antakya Geleneksel Yemek Kültürü. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 1-17.
- Taylor, A. (2015, Kasım 4). *French mayor rants against kebabs so critics declare an international kebab festival*. Independent: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/french-mayor-rants-against-kebabs-critics-declare-an-international-kebab-festival-a6721101.html> adresinden alındı
- TBB. (2017, 8 29). TBB Resmi İnternet Sitesi: <https://tbb-berlin.de/%C3%9Cber%20den%20TBB> adresinden alındı
- TDK. (2017, Ağustos 16). *Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts adresinden alındı
- Telegraph*. (2016, Ocak 3). Charlie Hebdo: what next for magazine one year after attack?: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/12079430/Charlie-Hebdo-what-next-for-magazine-one-year-after-attack.html> adresinden alındı
- Tellal, E. (2014). Soğuk Savaş Neden Yeniden Sona Erdi? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(2), 203-207.

- The Guardian*. (2015, Ocak 14). Charlie Hebdo print run raised to 5m as copies in France sell out: <https://www.theguardian.com/media/2015/jan/14/charlie-hebdo-issue-on-sale-paris-attacks-france-queues> adresinden alındı
- The Telegraph. (2011, Ocak 14). *Italian town bans any new kebab shops or other 'ethnic food'*. Haziran 25, 2016 tarihinde The Telegraph: <http://www.telegraph.co.uk/foodanddrink/foodanddrinknews/8827721/Italian-town-bans-any-new-kebab-shops-or-other-ethnic-food.html> adresinden alındı
- The Telegraph. (2016, Şubat 26). *Italian city to limit 'ethnic eateries' after explosion in kebab shops*. Temmuz 10, 2016 tarihinde The Telegraph: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/12175002/Italian-city-to-limit-ethnic-eateries-after-explosion-in-kebab-shops.html> adresinden alındı
- Tian, S. (2010). *Buy or boycott?: An examination of mediated consumer animosity effects on purchase intentions*. Tuscaloosa, Alabama: College of Communication & Information Sciences in the Graduate School of The University of Alabama. https://ir.ua.edu/bitstream/handle/123456789/943/file_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı
- Todorov, T. (2000). *Race and Racism*. New York & London: Routledge.
- Tosun, S. B. (2016). *Avrupa'da İslamofobi Üzerine Tartışmalar ve Polonya Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Tosun, S. B. (2016). *Avrupa'da İslamofobi Üzerine Tartışmalar ve Polonya Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı.
- Tuncer, M. A., & Gökşen, H. (2016). İçecek Sektöründe Tüketici Etnosentrizmi: Türkiye-Hollanda Karşılaştırmalı Uygulaması. *International Review Of Economics and Management*, 4(1), 67-95.
- UN DESA. (2016). *International Migrant Stock 2015*. New York: UN DESA. Eylül 25, 2017 tarihinde <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml> adresinden alındı
- Unesco Türkiye*. (2017, Kasım 15). Unesco Türkiye Milli Komisyonu: <http://www.unesco.org.tr/?page=15:248:1:turkce> adresinden alındı
- UNWTO. (2017). *UNWTO Tourism Highlights*. Madrid: UNWTO - The World Tourism Organisation. Eylül 2017, 2 tarihinde <http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419029> adresinden alındı
- Uysal, A., & Cömert, Y. (2017). Tüketici Boykotu Katılım Güdülleri: Muş İli Örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi (Journal Of Academic Approaches)*, 8(1), 97-125.

- Üstün, E. (2011). *Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılık Ve Etnikmerkezcilik Düzeylerini Etkileyen Etmenler*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Vatan, A. (2015). Kuzey Avrupa Mutfağı. G. Özbay içinde, *Uluslararası Gastronomi* (s. 209-243). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Vorster, J. (2002). Racism, Xenophobia and Human Rights. *The Ecumenical Review*, Vol. 54, Issue: 3, 296-312.
- Washington Post*. (2015, Temmuz 21). Why everyone should stop calling immigrant food 'ethnic': https://www.washingtonpost.com/lifestyle/food/why-everyone-should-stop-calling-immigrant-food-ethnic/2015/07/20/07927100-266f-11e5-b77f-eb13a215f593_story.html?utm_term=.f6d3dc9e8064 adresinden alındı
- White, C. H. (2015). *Old and New Fascism: Race, Citizenship, and the Historical and Intellectual Context of CasaPound Italia*. Toronto: Social Justice Education University of Toronto.
- Wieviorka, M. (2002). Irk, Kültür ve Toplum: Fransızların Müslümanlarla Yaşadığı Tecrübeler. N. Alsayyad, & M. Castells içinde, *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam* (Z. Savan, Çev., s. 200-220). Maryland-USA: Lexington Books.
- Wolf, R., & Le Guin, C. (2007). *Race and Racism*. Oregon: Portland Community College.
- Yağbasan, M. (2008). Kültürlerarası İletişim Bağlamında Almanya'daki Türklerin İletişimsel Ortamlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 309-332.
- Yavuzcan, İ. H. (2007). Almanya'da İslamofobi. K. Canatan, & Ö. Hıdır içinde, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (s. 309-327). Ankara: Eskiyeeni Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. (2008). *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*. Ankara: USAK Yayınları.
- Zafar, R. (1999). The Signifying Dish: Autobiography and History in Two Black Women's Cookbooks. *Femnist Studies*, 25(2), 449-469.

EKLER

EK 1: GÖRÜŞME LİSTESİ

GÖRÜŞME 1 – 1 Temmuz 2017
<p>Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?</p> <p>Kendi üretim alanımda pek rastlamadım ama başka işlerde varsa onu bilemem.</p> <p>Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?</p> <p>Ufak tefek bazı problemler oldu ama göze batan olumsuz bir durum yok. Kurallara uyacaksınız burada.</p> <p>Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?</p> <p>Bazı kendini bilmezler yüzünden şahıslar arasında bazı problemler olsa da önemli bir şey yaşamadım.</p> <p>Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?</p> <p>Çok sayıda olmasa da Alman müşterilerimiz var. Onlarla ilgili bir sıkıntı yaşamadım.</p> <p>İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?</p> <p>Müşterilerimizin Yüzde 70’i Türk. %20 civarı Araplar ve diğer Avrupalılar. Almanlar da % 5-10 civarı.</p> <p>Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?</p> <p>Karlı diyemem. Her taraf doldu artık. Normal kapasitesini aştı burası. İşsizlikten dolayı milletin çoğu dışarıda yemek, döner, tatlı gibi ağır pahalı işler burada zorlaştı. İş yapamaz diyemem, iş yapar ama şans...</p>
GÖRÜŞME 2 – 3 Temmuz 2017
<p>Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?</p> <p>Burada henüz böyle bir şey duymadık ama artık işletme açmayı zorlaştırıyorlar, çok fazla şart koşuyorlar. Yani yeni bir yer açmak artık çok zor. Hatta bazı semtlerde izin verilmiyor.</p> <p>Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?</p> <p>Her semtin değişik şartları var. İzin vermiyorlar. Son dönemlerde restoranlara çok sıkı denetimler yapılıyor.</p> <p>Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?</p>

Yemekler, özellikle kebaplar Türk yemeği olduğu için bazı malzemeler Türkiye'den geliyor. Yatırım maliyeti çok fazla. İş yapmak zor. Çok fazla restoran var.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Çok Alman müşterimiz yok ama gelenlerden beğenenler de oluyor beğenmeyenler de. Bizim milletten de beğenmeyenler oluyor.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

%80 Türk müşterimiz var. Alman misafirlerimiz de oluyor. Ama %80 Türk ve geri kalan %20'lik kısımda önemli miktarda Alman dışındakiler yabancılar var.

Türkiye'den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Tavsiye etmem. Berlin'de restoran sayısı artık çok fazla oldu. Caddeye bakarsanız 50 metre aralıkla 10 dükkan var. Temizlikten, bacadan veya komşuların şikâyeti sebebiyle kapatılanlar restoranlar var. Müşteri tutmanız zor. Şartlar zor burada.

GÖRÜŞME 3 – 3 Temmuz 2017

Almanya'da İtalya ve Fransa'dakilere benzer gelişmeler var mı?

Helal kesime tepki var burada. Bıçak kullanıldığı için, hayvana eziyet edildiği düşünülüyor. Bir de dönerciler suikastleri oldu Almanya'da. 11 tane dönerci öldürüldü. Özellikle Naziler, sağ örgütler İslam düşmanlığını kullanarak güçlenmek istiyor. Örneğin AFD diye bir siyasi parti var, bunlar yüzde 7 ile Berlin meclisine girmiş durumda. Bunların hedefi %11-12 civarı oy çıkarmak. Bunun için de bu tür İslamafobik hareketleri, aşırı sağcı hareketleri destekleyerek güçlenmek istiyorlar.

Almanya'da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Askerlik, SSK, Nüfus kağıdı değişimi gibi işlerde problem olabiliyor. Türk pasaportlarına giriş çıkışlarda vize vurulması, damga vurulması burada bazı insanları rahatsız ediyor. Acil durumlarda, örneğin emekli birisi vs., izin alamayıp çıkmak durumunda kalanlara cezai işlem uygulanıyor. Örneğin cenazesini gitmek durumunda kalıyor. Mağdur oluyor. Bunlara en azından farklı bir sistem geliştirilsin diyoruz. Bunların da rahat gelip gidecekleri bir ortam olsun. Biz buradan kaçak gelip gitsinler demiyoruz.

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Aslında Almanlardan bir farkı yok ama kurallara uymanız lazım. Bilgili olmak lazım. Yoksa cebinde parası olan gelir açar, yabancı olduğu için problem olmaz.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Şu an maalesef Kreuzberg bölgesi Türklerin yoğun ve kötü şartlarda yaşadığı bir bölge olarak, “Girilmez” bir bölge olarak görünüyor. Ama öyle değil. Burada Türkler kavga filan çıkartmaz ancak maalesef burada siyahi arkadaşların çeteleştiklerini görüyoruz. Esrar eroin sattıklarını, sarkıntılık ettiklerini görüyoruz. Bunlar Türklere mal ediliyor. Buradaki Türk toplumunun çoğalmasa Alman toplumuna nazaran daha fazla çocuk yapması vs. onları rahatsız ediyor aslında. Biz sadece kültürümüze saygı gösterilsin istiyoruz. Bunun dışında Almanları değiştirelim, kültürlerini bozalım diye bir düşüncemiz yok. Sadece kendi kültürümüzü rahatça yaşayalım, herkes yaşasın istiyoruz.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

Türkler çoğunluklu ama burada yaşayan her milletten insana hizmet veriyoruz.

Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Buraya gelip uyum sağlamak lazım. Son zamanlarda çok mülteci geldi buraya. Türkiye’nin de değişik yerlerinden gelenler var. Kimisi yapabilir kimisi yapamaz. Nerede olduğumuzu bilmemiz ve buraya uygun hareket etmemiz gerekiyor.

GÖRÜŞME 4 – 3 Temmuz 2017

Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?

Almanların Bavyera mutfağı var ama Fransızlar gibi köklü bir Alman mutfağından bahsedemeyiz. Almanlar özellikle savaştan çıktıktan sonra keyif için değil doymak için yediler. Fransızların yüzyıllarca devam eden bir süreçte ortaya çıkmış bir tören mutfakları var. İtalyanların da öyle bir tören mutfağı var. Yani yemeği törene çevirme kültürleri var. Almanlarda bu olay yok. Almanlardaki olay doymak içindi. Bu böyle de devam etti. Burada hiç kimse siz bizim mutfağımızı bozdunuz diye bir şey iddia edemez.

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Almanların yeni vergi yılından itibaren vergi konusunda da ciddi araştırmaları var. Kimler vergi veriyor? Kimler vergi kaçırmaya çalışıyorlar. Alman devletinin istediği tek şey “Sen para kazan bana da vergini ver”.

Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Rekabeti koruma komisyonları vardı eskiden. Rekabet kurulları. Mesela bir dükkânın aynısından belirli bir mesafede aynı işi yapan ikinci bir dükkan açılmazdı. Ama iki Almanya birleşince bu kural korunamadı. Bu kanun delindi ve herkes dip dibe açmaya başladı. Almanlar da burada rahatsız. Bizimkiler buraya bir dönerci açılınsa hemen gider karşıya bir tane daha açarlar. Git bak ikisi de akrabadır. Birbirini baltalarlar.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Burada pragmatist bir yaklaşım söz konusu. 3 lira verip iki tane sosis mi yersiniz, yoksa 3 lira verip içinde ekmek, salata, sos ve et olan bir döner mi yersiniz. Almanların bir kısmı da tabii ki bunu tercih ediyorlar. Bunu alır yerim, akşama kadar doyarım diyor. Ötekini yese aperatif olur. Bu semtte daha çok yabancılar oturduğu için Alman mutfağı bulamazsınız. Almanların var meşhur yemekleri, restoranları. Domuz etinin ağırlıklı olduğu. Ama onun için zaman gerekiyor. Ailecek gidip oturacakları restoranlar bunlar. Alman mutfağı artık çok elit bir mutfağa dönüştü.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

%40 Alman müşteri var. Bunun dışında değişik uluslardan % 40 civarı Türk olmayan Müslüman müşteri var. Yugoslav, Çeçen, Bulgar... Alman harici ama helal ürün arayan halklar. Değişik milletlerden... Somali'den tut Afganistan'a kadar. Bunların ikisini topladığımızda zaten % 80 tutuyor. Geriye kalan % 20 Türk.

Türkiye'den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Hayır tavsiye etmem. Gastronomi ağır bir iş burada. Size yüklediği sorumluluk fazla. Dört dörtlük yapan az çoğu babadan dededen görme çok çok ceza yiyerek öğreniyorlar. Usulsüzlükten hijyenden. Ama yeni gelen bir nesil var. Bunlar bunun okulunu okumuş nesiller. Onlar bambaşka. Türkiye'den çıkıp buraya gelmek kurtlar sofrasına oturmaları demek. Çok farklı bir konseptle gelmeleri gerekiyor. Donanımlı olmaları gerekiyor. Maddi olarak güçlü olmaları gerekiyor. El becerilerinin çok çok yüksek olması gerekiyor. Yani çok uzun bir maraton bu kategori.

GÖRÜŞME 5 – 3 Temmuz 2017

Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?

Almanlar fazla yabancı restoran olmasından rahatsız olabilir, bu durum Alman mutfağını kötü etkilemiş olabilir ama olayın bir de ekonomik boyutu da var. 3-4 Euro’ya ve hızlı bir şekilde karnınızı doyurabileceğiniz yerde Alman mutfağına dönük çalışan bir restoranı tercih ederseniz hem sipariş ve yemek süresi uzun olur hem de 15 euro civarı bir ücret ödemek durumunda kalırsınız. Alman mutfağını yabancıların yoğun olduğu bölgelerde görmek zor. Daha çok ağırlıklı olarak Almanların yaşadığı semtlerde görebilirsiniz.

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Burada bir engelleme yok ama kriterler zorlaştırılıyor. Daha değişik kriterler, dikkat edilmesi gereken hususlar çoğaltıldı hatta caydırıcı kriterler de mevcut.

Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Özellikle eski Doğu Almanya sınırlarında kalan yerlerde Türk kökenli olarak dikkatli olmak lazım. Benim işim düşmezse bazı bölgelerle hiç gitmem. Gidilmesini de tavsiye etmem. Kreuzberg ’de çok Türk olduğu için böyle problemler yok. Ama burada başka yabancılar da olduğu için biraz karışık bir yer olarak görülüyor. Berlin’de yaşayıp buraya pek uğramayan Türkler de var.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Bizi tercih eden Almanlar Türk yemeklerini seviyorlar. Olumsuz tepkiler bize pek yansımıyor.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

Yüzde vermek zor ama yüzde 20-30 arası Türk var. Her milliyetten müşterimiz olduğunu, her kesime hitap ettiğini söyleyebiliriz. Yaklaşık yüzde 15-20 civarı Alman var.

Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Çok donanımlı ve madden güçlü olmak lazım. Bir de buraya alışmak, uyum sağlamak zaman alır. Ben burada daha önce değişik işlerle de uğraştım. Sigortacılık yaptım. Çok mücadele

verdim. Şimdi çevremiz var. Uyum sorunu yok, dil sorunu yok. Şimdi düzeni oturttuk ama yeni gelen biri her şeye sıfırdan başlayacak. Kolay değil.

GÖRÜŞME 6 – 3 Temmuz 2017

Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?

Eski işletmeler için sıkıntı yok ama yeni bir yer açmak isteyenlerin işi zor. Değişik mecburiyetler getirildi ama tam bilmiyorum.

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Eskiden restoran açmak daha kolaydı. Sonra Türk nüfusu artmaya başlayınca, bir de duvar yıkılınca daha zor olmaya başladı. Denetlemeler oluyor. Usule aykırı bir durum yoksa problem olmaz.

Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Türkler bu bölgede rahat sayılır ama başka bazı yerlerde dikkatli olmak lazım. Aslına bakarsanız Almanlar azınlıklardan rahatsız. Azınlıklar da birbirinden rahatsız. Ben Araplardan şikayetçiyim mesela. Çünkü son zamanlarda Araplarla Türkleri karıştırıyorlar. Arap bir şey yapınca Türk yaptı diyorlar.

Polis çok hassas davranıyor. Bazen ararsın “bir yerde problem var” diye. Bir saat gelmezler. Geçen bir kavga oldu ileriki bir restoranda, inanın birkaç dakika içerisinde 8-9 tane polis arabası geldi. Neden? Korku var buraya dönük...

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Bizim restoran çok eski. Tanınmış bir yer. Sorun yaşamıyoruz. Burada biz döneri 3 Euro 50 Cent’e veriyoruz. Almanlar da ucuz olduğu için bizi tercih ediyor. Alman restoranına gitse 100-120 Euro verir. Bu bölgede pek Alman yok. O sebeple Alman restoranı bulamazsınız. Bence fiyatı ucuz olduğu için işlerine geliyor.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

Her milletten ama çoğunlukla Türk. Müşterilerin %20’si Alman.

Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

O devir geçti. Çok sağlam sermayeyle gelirse belki. Öyle bir imkân varsa da niye buraya gelsin. Türkiye’de açsın.

GÖRÜŞME 7 – 4 Temmuz 2017

Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?

Ayrımcılık halen devam ediyor. Restoran konusunda da ayrımcılık var. Buraya (Kreuzberg) bakmayın. Burada hep Türkler ve Türk restoranları olduğu için ayrımcılığı hissedemezsiniz. Kudam’a (Kurfürstendam) gidin bakalım. Hiç Türk restoranı bulabiliyor musunuz. Ben bunun özellikle yapıldığını düşünüyorum. Almanlar Türkleri arasına almaz. Yoksa her yerde restoran açan Türkler, neden bazı bölgelere giremiyorlar?

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Kapatma yok da dediğim gibi, gizli bir el var gibi, burada ilk gelen Türklerden beri Türkler kalabalık. Neukölln’de Araplar hakim mesela. Belirli bölgelerde belirli yabancılar var. Bazı yerlerde de bulamazsın dediğim gibi.

Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Vergini ödüyorsan kurallara uyuyorsan problem yok.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Belli etmezler, yani bize belli etmiyorlar restoran olarak ama aslında korku da var, rahatsızlık da var. Bak geçen bir iki ay önce Türkiye’den yeni gelen bir arkadaş bizim burayı arıyormuş. Yanlış durakta inmiş. Yaşlı bir Alman sormuş şu Türk restoranı filan diye. Adam eliyle böyle sinirli sinirli “O tarafta da var, bu tarafta da var, şu tarafta da var. Asla gitmeyin kalın burada” diyerek dalga geçmiş. Bak buradan anla işte nasıl baktıklarını.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

Her milletten var ama Türk, çoğunluklu. Alman da var.

Türkiye'den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Bence zor artık, belki başka yerlerde ama. Burada ihtiyaç yok.

GÖRÜŞME 8 – 4 Temmuz 2017

Almanya'da İtalya ve Fransa'dakilere benzer gelişmeler var mı?

Şu an yok ama olabilir de çünkü haddinden fazla var. Bilen de, bilmeyen de yapıyor. İflas eden edene...

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Resmi işler zor değil, rutin evraklar filan isteniyor. Ama eskiye nazaran daha zor. Şu kadar metrekare yerin olması lazım, havalandırma lazım, kadın erkek tuvaleti, engelli tuvaleti, park yeri vs lazım diyorlar.

Almanya'da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Ben 39 yıldır buradayım. Restoran 30 yıllık. Alıştık artık.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Ağırlıklı olarak yaprak döner satıyoruz. Çorbalar, kebaplar, börek işleri, tatlı çeşitleri, yani Türk mutfağı. Alman mutfağı sunan yerler var ama Türk mutfağına nazaran çok pahalı olduğu için fazla tercih edilmiyor. Bence ucuz olduğu için rahatsız değil. Çok ucuz. Berlin Avrupa'ya göre en ucuz yeme içme şehri. 5 Euro'ya rahatlıkla doyabilirsin. Müşteri rahatsız değil. Alman restoranları Türk restoranlarına nazaran çok pahalı olduğu için fazla tercih edilmiyor.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

%80 yabancı. Alman, Fransız, İngiliz, İspanyol... Turistler yani... %20 civarı Türk.

Türkiye'den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Bu saatten sonra çok riskli. İş çok iyi bilmen lazım, geride paranın olması lazım. Bence yatırım için 300 ila 500 bin Euro arası gerekir. İş de en iyi şekilde yapman lazım.

GÖRÜŞME 9 – 7 Temmuz 2017

Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?

Keşke burada da olsa. Bıktım artık. Devralmak isteyene hemen veririm. İstersen sana devredeyim. (Gülüyor). Bıktım. Ömrümün geri kalanını memlekette geçirmek istiyorum.

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Eskiden daha kolay açılırdı. Şimdi bir sürü şart koşuyorlar. Yok şunu yap yok bunu yap diye. Eskisi kadar kolay ruhsat alamıyorsunuz.

Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Eskisi kadar değil. Bence yani buraya gelmeye korkacak kadar değil.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Bakın bu Avrupalı ... (küfür ediyor). Kışkıklarını yıkamayı bilmiyorlar af edersin. Önce bizi Türk Kürt diye ayırdılar. Şimdi Müslüman Yahudi diye ayırıyorlar. Bunlar hep ayrımcılıktan kaynaklanıyor. Mesela gece sen bir gürültü filan yap, “saatin kaç olduğunu biliyor musun” diye seni uyarır. Başkası yapsa sesini çıkarmaz. Kimisine gülümsersin, soğuk soğuk bakar. Bazısı öyle değil ama çoğunluk böyle.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

Türkler, buradaki diğer yabancılar. Tabi bir kısım Alman.

Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

(Görüşülen kişi bu soruya karşılık şaşkınlıkla bakmış ve net bir cevap vermemiştir).

GÖRÜŞME 10 - 7 Temmuz 2017

Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?

Türk mutfağı çok tutulmuş ve seviliyor burada. Almanlar da yiyor. Kreuzberg oldukça turistik bir merkez. Burada da çok seviliyor yani. Almanların bir mutfağı yok diyeyim. Ben öyle görüyorum çünkü. Çünkü eğer olsaydı daha başarılı, kendi ülkelerinde daha çok restoranları olurdu. Onların bildiği çok az bir şey. Yapmıyorlar. Ama çok eski yürüyen bazı

yerler var. Onlarla kalmışlar ama genelde İtalyan, Türk Mutfağı, işte Uzakdoğu mutfağı gibi. Bunlar yürüyor burada. Burada zaten belirli yerler iş yapıyor. İşini severek yapan temiz yerler iş yapıyor.

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Küçük işletmeler için olabilir ama bizim şirket büyük. Başka restoranlarımız var. Otel işletmeciliği de yapan kurumsal bir şirket. O sebeple küçük yerlerin yaşadığı sorunlarla karşılaşmıyoruz.

Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Türk olmaktan dolayı değil de ekonomik sıkıntı var. Burada işler epey düştü. Eskisi gibi değil. Eski ortam kalmadı, kazanç kalmadı, işsizlik çok, hayat şartları zorlaştı yani.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Buradaki halk, Almanlar da dahil Türk mutfağını tercih ediyorlar. Burada işkembe çorbası içiyor Alman. Taa Leipzig’ten gelip işkembe çorbası içmeye geliyor adam buraya. Yemekler için artık menü vermemize gerek kalmıyor. Mesela ben acılı Adana istiyorum, çöp şiş istiyorum diye Türkçe söylüyorlar artık.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

Türkler ağırlıklı ama eski ve isim yapmış bir restoran olduğu için her milletten hatta başka şehirlerden gelenler oluyor.

Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Kesinlikle etmem. O işe Türkiye’de girsinler. Çünkü burada artık o ortam kalmadı. Onu yapmak için de burada çok büyük bir yatırım yapmak lazım. Hani mesela eskiden 100-150 Bin Euro ile 200 Bin Euro ile bir restoran açabilirdin burada. Şimdi 500 Bin Euro diyorum ben. Şimdi dört dörtlük hizmet verecek bir yer açmak çok zor.

GÖRÜŞME 11 - 7 Temmuz 2017

Almanya’da İtalya ve Fransa’dakilere benzer gelişmeler var mı?

Burada böyle şeyler duymadık.

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Zorlaştırdılar, standart getirdiler. Şartlar değişiyor. Aslında Alman devleti iş yapan vergi veren yer istiyor. Ya da işte, “boş durma, işsizlik parası alma, çalış” diyor. Eskiden işsizlik parasıyla dahi geçiniliyordu. Euro gelince her şey değişti. Şu anda Almanya’daki Türklerin çoğu izine bile gidemiyor yani. Bu tabii restoranların işini de etkiliyor.

Almanya’da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Kar oranımız eskiye nazaran çok düştü. Eskiden restoran sahipleri parmakla gösterilirdi. Şimdi sayı çok fazla. Asıl sorun bence işsizlik. İşsizlik sebebiyle kimileri restoran işine yöneliyor. Bu da herkesi kötü etkiliyor. Yeni işyeri açmak isteyenler için boş dükkan bulmak da bir mesele artık.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Ben 1980’in altıncı ayında turist vizesiyle geldim. Schöneberg, Tempelhof, Wedding ve Kreuzberg’de yani Türklerin fazla olduğu semtlerde yaşadım. Olumsuz ciddi tepkilerle pek karşılaşmadım ama duyuyoruz. Eskiye nazaran daha kolay. Daha çok uyum sağladı Türkler. İnsanlar birbirine alıştı. Hatta yanımızda Alman çalışıyor.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

Her kesimden müşteri var. Eğer işi iyi yaparsan, mesleği biliyorsan herkes tercih ediyor.

Türkiye’den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Bakın, 1989’da Berlin duvarı yıkıldığı zaman Batı tarafında kiralar pahalı, Doğu tarafında ucuzdu. Bir de bazı fabrikalar kapandı ve taşındı. Kapanınca işçilere tazminat ödediler. Kiralar da normale döndü. İşte o zaman bir çok işçi “Yahu bir imbis (fast food büfesi) açalım, herkes kazanıyor, biz de kazanırız” diye bu işe girdiler. Ve çoğu da ellerindeki parayı da batırdı. Çünkü işi bilmiyorlardı. İş yapana da engel oldular. Sonra işsizlik parası almak için uğraştılar. Bence Türkiye daha karlı. Burası çok riskli. Çoğu insan geldi batırdı gitti. Dil sorunu var, resmi işler var. Ben tavsiye etmiyorum.

GÖRÜŞME 12 - 7 Temmuz 2017

Almanya'da İtalya ve Fransa'dakilere benzer gelişmeler var mı?

Doğma büyüme buralıyım. Kreuzberg ve Neukölln'de iki şubemiz var. Alman mutfağını kötü etkilemek diye bir şey mümkün değil. Alman mutfağı diye bir şey yok ki restoranı olsun. Onlar ha bre patates yer, peynir filan. Bizim Türk mutfağı gibi bir Alman mutfağından bahsedemeyiz.

Şu ana kadar yerel yönetimler tarafından herhangi bir engellemeyle karşılaştınız mı?

Kreuzberg'de bir sıkıntı yok. Diğer yerler için bir şey diyemem.

Almanya'da Türk kökenli restoran işletmecileri olarak yaşadığınız zorluklar nelerdir?

Buraya alışkınsan, Almanca iyiye, Almanları tanıyorsan sorun yok. Ama bilmiyorsan her yerde sıkıntı yaşayabilirsin.

Yerel halk tarafından (olumlu-olumsuz) nasıl tepkiler alıyorsunuz?

Burada çok Türk olduğu için bir şey yapamıyorlar ama bazı bölgeler çok tehlikeli. Marzahn diye bir bölge var. Oraya gidilmez. Bırakın restoran açmayı, siyah saçlı olduğunuz için bile sorun yaşarsınız. Hamile kadın, çocuk filan bile dinlemezler.

İşletmenize daha çok hangi milliyetten insanlar ilgi gösteriyor?

Bizde tabi Türk çoğunluklu ama diğer yabancılar ve Almanlar da tercih eder, severler, hatta acılı ister bazıları.

Türkiye'den buraya gelip restoran açmak isteyenlere, böyle bir girişimde bulunmalarını tavsiye eder misiniz?

Riski çok. Tutunmak kolay değil. Yabancı bir ülke sonuçta. Tavsiye etmem.

EK 2: ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Sedat DEĞİŞGEL

Doğum Yeri ve Tarihi: Adana / 01.01.1979

Eğitim Durumu

Lisans : Adnan Menderes Üniversitesi / Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

Lisansüstü : Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Turizm İşletmeciliği ABD (Bütünleşik Doktora)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (KPDS: 67)

İş Deneyimi

Muhtelif Tesisler (1998-2007) Resepsiyonist, Resepsiyon Şefi, Önbüro Müdürü,

Kurucu İşletme Müdürü (2008) Hotel Emirroyal / Adana

Öğretim Görevlisi (2009-2010) Sütçü İmam Üniversitesi / K.Maraş Meslek Yüksekokulu (Kısmi Zamanlı)

Önbüro Müdürü (2009-2010) Ramada Hotel / Kahramanmaraş

Odalar Bölümü Müdürü (2010-2011) Chinar Hotel & SPA / Naftalan Azerbaycan

Öğretim Görevlisi (2011-2012) Ardahan Üniversitesi / Çıldır Meslek Yüksek Okulu / Turizm ve Otelcilik Programı

Önbüro ve Satış Müdürü (2012-2013) Qaşaltı Hotel & SPA / Naftalan Azerbaycan

Kurucu Genel Müdür

(2013) Excelsior Hotel / Shamkir - Azerbaycan

Öğretim Görevlisi

(2014-Devam Etmekte) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi /
Marmaris Turizm Meslek Yüksekokulu / Otel Lokanta ve İkram
Hizmetleri Bölümü / Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı

İdari Görevler

Yüksekokul Müdür Yrd.

(2014-2017) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Marmaris
Turizm Meslek Yüksekokulu

İletişim

e-posta Adresi:

s.degisgel@hotmail.com / sedatdegisgel@mu.edu.tr

Tarih

06.02.2018